

Винко Ђурић

ПУТИНИЗАМ

историја – теорија – пракса

Београд, 2008

Винко Ђурић
ПУТИНИЗАМ
историја – теорија – пракса

Лектура и коректура
Соња Радојевић-Секуловић

Технички уредник
Миодраг Панић

Тираж

Штампарија
Драслар штампа, Београд

Copyright © Vinko Djurić, 2008

Садржај

Уместо увода	5
ИСТОРИЈА, ТЕОРИЈА И ПРАКСА ПУТИНИЗМА	7
1. ИСТОРИЈА ПУТИНИЗМА	11
1.1. Председников лични утицај на формирање новог система владајућих идеја	12
1.2. Путинови узори	18
1.3. Економски колапс за време Јељцина	24
1.4. Пад Берлинског зида	26
1.5. Антиамериканизам и антиглобализам	29
1.6. Економске претпоставке путинизма.....	32
1.7. Нужност толеранције свих према свима: и јуче и данас и сутра	35
1.8. Сукоб цивилизација	37
1.9. Одбрана сибирског богатства	41
2. ТЕОРИЈА ПУТИНИЗМА	43
2.1. Путинизам идеологија или политички процес	45
2.2. Који су предуслови потребни да би појединац подржао одређено политичко уверење	52
2.3. Путинизам и саборност	54
2.4. Заштита суверенитета	59
2.4.1. Тероризам универзални проблем	61
2.4.2. Војни сукоби као претња суверенитету	67
2.4.3. Економија брани суверенитет	73
2.4.4. Суштина шарених демократија	78
2.4.5. Стратегија умањења утицаја Запада на прилике у Русији	84
2.4.6. Заштита националних интереса у функцији одбране суверенитета	88
2.4.6.1. Очување територијалног интегритета Русије	90
2.4.6.2. Заштита Руса ван граница Русије	91
2.4.6.3. Спречавање демографске катастрофе	92
2.4.6.4. Очување лидерства у производњи и пласману енергије	95
2.4.6.5. Заштита руског бизниса у свету	96

2.4.6.6. Јачање војне моћи са циљем одвраћања непријатеља и гаранта испуњења националних интереса	98
2.4.7. Нов систем безбедности	103
2.4.8. Пет принципа нове руске међународне политике	104
2.5. Суверена демократија	106
2.6. Две бриљантне анализе усмерене на погрешну страну	115
3. ПРАКСА ПУТИНИЗМА	120
3.1. Како је Путин дошао на власт	120
3.2. Путиново окружење	123
3.3. Организација власти или нова улога државе	126
3.4. Православље и нови систем владајућих идеја	133
3.5. Постсоцијалистички друштвени процеси и настајање нове политичке елите	135
3.6. Издаја интелектуалаца	142
3.7. Образовањем до прогреса	145
3.8. Атлантизам и Евроазија	147
3.9. Грузијски рат као крај униполарности	151
3.10. Банка кадрова	154
3.11. Путинизам и Србија	155
3.12. Шта путинизам нуди свету	160
3.12.1. Путинизам нуди свету економски просперитет	161
3.12.2. Енергетска стабилност Европе и доброг дела света у рукама је Русије	169
3.12.3. Русија хранитељ света	171
3.12.4. Спас од жеђи	174
3.12.5. Русија и војна уравнотеженост у свету	177
3.12.6. Стабилност међународног политичког система	180
3.12.7. Резиме	183
4. КОЈИМ ПУТЕМ ДАЉЕ	186
<i>Литература</i>	189

Уместо увода

Текст пред вама настао је током 2008. године, када су два најмоћнија председника света, Путин и Буш, напуштали своје функције. Први је то учинио као најбољи и најуспешнији председник Русије, који ужива подршку 80% становништва, а други као најгори председник у досадашњој историји САД, по мишљењу 61% историчара универзитета „Џорџ Мејсон“ .

Прослављени амерички писац Гор Видал¹ је средином јуна 2008. године, у интервјуу шпанском листу „Мундо“, изјавио да ће Сједињеним Америчким Државама бити потребно „сто година да поправе штету“ коју је земљи нанео председник Џорџ Буш. „Председник се понаша као прави криминалац, али ми немамо снаге да га уклонимо с положаја зато што је прекршио амерички устав“, истакао је Видал, упозоравајући да Американци живе у диктатури, да имају фашистичку владу која контролише медије и да је на свим пољима деловања запостављена република. (Ваља истаћи да су се овакве критике до сада могле чути само на рачун Русије и њеног председника – наравно, да су биле упућене на погрешну адресу.)

Критике Бушовој владавини упутио је у исто време и бивши немачки шеф дипломатије Ханс-Дитрих Геншер, који је америчког председника оптужио да је сноси највећу одговорност за губитак утицаја и угледа САД и да је „све учинио да продуби јаз између Европе и Америке“.

На другој страни, Путин је за осам година своје владавине поправио стогодишњу штету² која је остала иза плејаде комунистичких лидера – од Лењина до Горбачова и проамеричког Јељцина. У Русији се за време Путина раз-

1 Гор Видал (82 године), аутор „Линколна“ и „Царства“, важи за једног од најзначајнијих америчких есејиста и романсијера 20. века и неуморни је критичар „империјалне“ политике САД.

2 Ако се између нужности, завере и изнуде определимо за штету...

вила демократија руских боја, медији су слободно изашли на тржиште информација а вредности традиције великих република пробиле су се у врх политичког живота Руске Федерације. На међународном плану, Русија је успоставила партнерски однос са Европском унијом и поново стекла позиције земље без која се ниједан међународни проблем више не може решити.

Сарадња Буша и Путина одвијала се од стања конфликтности, конкуренције и партнерства, које је у најдужем периоду доминирало, до односа који су током 2007. и 2008. прерасли у отворени сукоб. Он је кулминирао у њиховом ставу према Косову и Метохији, инсталирању ракетног штита у Европи и сукобу грузијских и руских оружаних снага због Јужне Осетије.

Путинова ера новог система владајућих идеја се наставља, а Бушова распада с тенденцијом брзог заборавља. Све дубљи јаз у партнерским односима између САД и Руске Федерације привлачи све више земаља на страну Русије и њеног политичког процеса који је прогресивне тенденције.

ИСТОРИЈА, ТЕОРИЈА И ПРАКСА ПУТИНИЗМА³

Током осам година председниковања, Владимир Владимирович је разоткрио најважније смерове своје политике, који се најчешће везују за његово име. Учвршћена је тенденција стварања и умрежења суверене демократије у Русији, реализација заштите националних интереса постала је приоритет државе, смањен је утицај западних земаља на ситуацију у Русији – створена је стабилна структура власти.

Развој Путинове Русије није присиљавао народ и његово политичко руководство да се одричу претходне историје, укључујући и раздобље 20. века о којем се много полемисхе – једни га проглашавају најбољим, други најгорим раздобљем у руској историји. Међутим, без ере комунизма не би се могла за кратко време изградити нова просперитетна Русија. Виталност је једна од њених најважнијих карактеристика: за кратко време се од безнађа дигла до завидног прогреса.

Москва данас спроводи модерну реалистичну политику чији је главни ослонац економија, уз очување традиционалних принципа и вредности, позитиван учинак националног помирења, обезбеђење равноправности свих грађана, борба против фашизма и расне мржње. На овим принципима смирена је ситуација у Чеченији, учвршћене су везе с руском дијаспором, обновљено је јединство Руске православне цркве и сачуван је идеал антифашизма из Другог светског рата. Истовремено, у окружењу Русије ситуација се често развијала у обрнутом смеру. На постсовјетском простору, низ земаља систематски крши људска права, дели становништво руске националности на основу етничког кључа, у чему предњаче балтичке републике. Естонија и Украјина спрово-

³ Бавити се коренима, традицијом и праксом једног живог политичког процеса и имати амбицију да се лоцирају и опишу разлике које су понекад више сличне него што су различите, може бити оправдано само ако иза њих нису стајале зле намере. Понављања истих тема у различитим контекстима настала су због сложености политичког живота који је сличан када то не очекујемо а различит када га идентификујемо с нечим што препознајемо.

де рехабилитацију фашизма и његових злочинаца. На врху листе оних који провоцирају пораст међуетничких тензија су Украјина и Грузија. Евидентна је и злоупотреба световне власти како би се извршио притисак и пометња у другим верским заједницама ради постизања политичких циљева. У томе такође предњачи Украјина али јој се прикључује и Естонија.

На међународном плану, Русија се за време председниковања Путина посебно бринула да испуњава своје спољнополитичке и економске обавезе и постојеће међународно право. На тим темељима потписани су споразуми о измиривању совјетског спољњег дуга, што је као обавезу прихватила Руска Федерација. Москва се труди да са оваквим принципима настави и током решавања косовског питања.

Јасно је да опоравак Русије у последњих осам година није свугде и свима добродошао. Против Руске Федерације наставља се подривачка делатност која, иако не даје неке видљиве резултате, исто је толико жестока ако не и жешћа као и у време хладног рата. На пример, Москва је више пута упозоравала своје западне партнере да пружају подршку и помоћ чеченским сепаратистима. Упркос томе, чеченски терористи и даље уживају статус политичких избеглица у Великој Британији, Шведској и Пољској. Неке „западне демократије“ шириле су антивладину пропаганду у Русији преко невладиних организација (НВО). Најновији скандал међу назовиневладиним организацијама везан је за Британски савет у Русији. Током ових „демократских“ активности НВО отворено се кршило руско законодавство и принципи Повеље УН о немешању у унутрашње ствари других земаља.

Без обзира на поменуто, руско руководство је „успело“ да се држи уставних оквира Руске Федерације. На пример, без обзира на критику коју му је упутио запад, Путин није променио Устав нити остао на челу државе по трећи пут. Током парламентарних и председничких избора 2007/2008. његов тим је убедљиво победио, што је очигледно створило услове за наставак Путинове политике.

Не сме се заборавити још једна традиција коју је започео Путин – политика „еврореализма“ и евроазијског партнерства, када се дијалог води не само са Европом, него и са источним суседима. Овај и овакав курс Русије постао је примамљив за више земаља. Евроазијском партнерству су се приклониле земље-чланице и посматрачи Шангајске групе. Еврореализам, нарочито у економској сфери, одабрале су неке источноевропске земље, које су спремне да за то трпе и критику Европске уније и САД, али да зарађују на заједничким пословима с Русијом. Како је коментарисао Путин приликом свог последњег обраћања новинарима на крају свог другог мандата, циљ политике еврореализма јесте стварање безбедне (у војном смислу) и просперитетне (без подела) Европе. Еврореализам је у неку руку алтернатива евроатлантизму – политици стварања безбедности и економског просперитета само једне земље – Сједињених Америчких Држава.

Укупно гледано, у најважнија обележја путинизма треба побројати следеће: *заштита суверенитета, тенденцију стварања и умрежења суверене демократије, подстицање и реализацију заштите националних интереса као приоритет државе, свеобухватну борбу против утицаја западних земаља на унутрашњу ситуацију у Русији и стварање стабилне структуре власти. Ту је и залагање за квалитетнији живот становништва и унутрашња политика која је базирана на реалним односима који се одвијају у оквиру политичког живота руског друштва.*

Руски председник Владимир Путин изложио је 8. фебруара 2008. године основне стратешке правце будуће руске политике. То је учинио пред више од 750 најутицајнијих руских званичника, међу којима су били министри, посланици, лидери партија и челници губернија.

Према тада изговореним речима, Путин је изложио стратегију Русије за наредних дванаест година са свим горепомнутим елементима. Посебно је истакнуто да је „Бог подарио Русији довољно природних ресурса; међутим, неке

од светских сила желе по сваку цену да дођу до тих наших огромних резерви нафте, гаса и осталих природних богатстава. Под плаштом декларација о слободи и отвореном друштву, угрожавају се национални суверенитет појединих држава, чак и читавих регија“.

1. ИСТОРИЈА ПУТИНИЗМА

Зачетке путинизма треба тражити још у XVI веку и касније, све док су Европљани имали највећу светску моћ и утицај а после њих – Американци. И руска империја је ширила своје утицаје и просторе на којима је вршила власт, покушавајући да пронађе општенационалне задатке којима ће загарантовати свој опстанак и прогрес и уз помоћ којих ће пронаћи своје место на релацији Исток–Запад. Међутим, онога тренутка када је руска царевина постала империја од светског значаја, с тенденцијом да освоји светски трон, и када су почели да расту њена моћ и светски утицај, примењен је „социјалистички експеримент“ који је разорио светлу перспективу и руску историју учинио црвеном.

Мора се истаћи да је прекид успона царске моћи започео још Првим светским ратом 1914. због којег је заустављена свеопшта модернизација и индустријализација, укупни привредни напредак, раст животног стандарда и значајно увећање наталитета. Посебно треба истаћи да је руска царевина у неким облицима државног и националног живота била на истом нивоу као и најзначајније западне земље.⁴

Производ таквих историјских околности од XVI века до данас је у главе Руса и њихових политичких елита усадио отпор према свим западним покушајима да утичу на унутрашња дешавања у највећој земљи света. Зато је данас једно од основних обележја путинизма стратегија која се заснива на умањењу утицаја западних земаља на унутрашње ствари у Русији.

Да су постојале озбиљне намере о спречавању Русије да пронађе свој пут прогреса потврђује низ чињеница, до којих ће нас довести след историјских догађаја који је у највећој мери био креиран ван граница СССР-а и Руске Федерације.

⁴ Упоредити: Сава Живанов, *Пад руског царства*, први и други том, Београд, Нолит, 2007.

Историјски посматрано, узроке настанка већ препознатљивих елемената путинизма, а не оне који се више теоријски него практично могу везати за овај појам, треба тражити првенствено међу личним особинама оснивача и креатора путинизма. Осим узрока за формирање нових владајућих идеја везаних за персонално ангажовање појединих личности и њиховог утицаја, ту су и историјски догађаји који су на посредан и непосредан начин утицали да се изнедри путинизам, а у које можемо убројити *пад Берлинског зида, па антиамериканизам и антиглобализам, који су снагом својих негативних турбуленција убрзали стварање њиховог антипода. Настанак путинизма убрзао је и наслеђени економски колапс Јељциновог председниковања. Без толеранције свих према свима, инициран претходним историјским разочарањем, не би ни заживео политички процес прогресивних тенденција јер само општеприхваћен систем владајућих идеја може донети просперитет целој заједници. Претња сукобом цивилизација подстакла је и убрзала да се око путинизма формира систем владајућих идеја, који има за циљ да спречи тај фатални сукоб. На крају, путинизам је постао бедем за одбрану сибирског богатства Русије.*

1.1. Председников лични утицај на формирање новог система владајућих идеја

Општепознато је да иза великих идеологија и политичких процеса којима су се приклањале многе државе и народи увек стоје одређени лидери који су промовисали нове системе идеја да би вршили власт. У случају путинизма, пресудну улогу имао је председник Владимир Путин који је питање лидерства схватао на свој, оригиналан начин.

У интервјуу америчком листу „Тајм“ крајем 2007. Путин се у неколико наврата задржавао на теми лидерства. Истакао је да, „по правилу, лидери немају права; углавном имају обавезе. Када почну да мисле да имају права, често губе своју позицију и ауторитет“. Примере из међународне праксе који доказују тврдње Владимира Путина имамо у случа-

ју агресије на Ирак, СР Југославију, Авганистан... Западни лидери узели су у своје руке право настојећи да наметну демократију некоме ко је желео по сваку цену да задржи своју сувереност и да сам свргава и бира своја политичка руководства и формира власт која му тог тренутка највише одговара. Такав, недемократски потез светских лидера учињено је да Џорџ Буш доживи нагли пад своје популарности у самој Америци и у свету, као и сви западни лидери чије су државе учествовале у овом недемократском наметању воље и избора.

Многи опоненти Путина би одмах споменули „претерану“ реакцију Русије на оружани сукоб у Грузији (8–13. августа 2008). Међутим, Путин и Медведев, лидери Русије, нису узели у своје руке право већ обавезу да заштите житеље руске националности у Грузији (Јужна Осетија и Абхазија) од геноцида, спроведеног на начин на који је то урадила Хрватска у акцијама „Бљесак“ и „Олуја“, када је с хрватске територије протерано више од 200.000 Срба (неколико хиљада је том приликом и убијено, док је током деведесетих година прошлог века прогнано укупно близу 600.000 Срба).

Путин тврди да се данас у свету једном од погубнијих и најнеуспешнијих политика може сматрати свако наметање туђе воље спољним претњама државама које не могу одбранити свој суверенитет, што увек повлачи недостатак разумевања и њихово одбацивање. Међутим, као сви визионари, Путин у интервјуу „Тајму“ нуди и решење великог проблема који је настао доминацијом Америке у међународним односима. „Да бисте данас били успешни, морате бити способни за склапање договора, за компромисе. Способност прављења компромиса није дипломатска учтивост према вашем партнеру, већ узимање у обзир и поштовање његових легитимних интереса.“

Свака анализа личности полази од савремених политичких теорија и од анализе политичке историје. У таквој анализи крије се странпутица мистицизма и практичне недоречености. Посебно је тешко правити студије личности

посвећене савременицима. Интересовање и машта често попримају осећања дивљења и поштовања, па се добар део таквих сазнања претаче у легенде, посебно када су у питању историјске личности. Иза свих великих вођа остало је мноштво легенди, израз дивљења и поштовања али и надоградња њиховим великим делима. Истине о великим вођама потпомогнуте су жељама поданика да се идентификују с ликом и делом својих лидера и да, на тај начин, заузму део вечности у националној историји која припада њиховим вођама. Ово важи за историјске а у истој мери и за савремене лидере.

Да бисмо пронашли оно што издваја вођу од осталих чланова групе морамо истаћи да велики број следбеника формира слику о политичком вођи који се појављује у одређеном окружењу (вођа постоји и у мањим групама – у предузећу, спортском клубу, студентској организацији, групи из улице...). Међутим, за формирање новог система идеја који претендује да овлада друштвом а можда и прерасте и у светски процес, врло је важно да га подржи што више следбеника.

Психолози су дефинисали вођу као особу која се спонтано у групи издваја, захваљујући, пре свега, емоционалној везаности чланова групе за њега, њиховом поштовању и повећењу у њега, као и спремности да прихвате његов утицај.⁵

Међутим, политиколошко одређење вође подразумевало би три врсте политичких лидера: личности које теоријски креирају и практично реализују стварност; председнике и лидере политичких партија и покрета који само реагују на догађаје који их сустижу и лидере који делују под великим утицајем разних интересних група, пре свега оних група које су их довеле на власт.⁶

Када је у питању Русија, прави пример председника кога су сустижали догађаји на које је он само реаговао без уду-

5 „Рођени вођа“, Психологија за живот – Специјални додаток листа „Данас“, 03. 07. 2008.

6 Винко Ђурић, *На половини пута*, ауторско издање, Београд, 2004, стр. 14.

бљивања у њихову суштину, без визије о будућности, био је Михаил Горбачов. Недостатак да задре у суштину проблема и одсуство визија допринели су да аналитичари руских прилика Горбачова сврстају у погубне вође – по Русију и њен народ. Од таквих пратилаца стварности не може се очекивати нити тражити нова идеолошка парадигма развоја друштва.

И вође које су биле под пресудним утицајем интересних група, попут Бориса Јељцина, који је свим својим бићем покушао да наметне туђу идеолошку матрицу свом народу служећи интересима глобалиста, нису биле способне да препознају аутентичне историјске и националне нужности⁷ народа који су предводили.

У прву групу најспособнијих лидера спадају они председници који своју политику базирају на креирању реалности, чију основу чини дугорочна стратегија и визија будућности која на прагматичан начин спаја прошлост и будућност. Прави пример такве политике је председниковање Владимира Путина а само политике вођене с визијом могу постати основ нових идеолошких парадигми и нових друштвено-политичких модела.

Да би се потврдила горепрезентирана типологија и да би се отворио прагматичан простор за тврдњу да је личност Владимира Путина утицала у великој мери на креирање новог система идеја, морају се пронаћи примери у политичком животу Русије.

Прави пример за осликавање личног утицаја на креирање стварности пружају нам догађаји везани за чеченску кризу. Испуштајући дизгине председниковања, Михаил Горбачов се предао пред насртајима неруских народа да остваре своје сепаратистичке тежње и дозволио распад СССР-а остављајући на милост и немилост 25 000 000 Руса у негостољубивом окружењу новонасталих држава. Поучена примером

⁷ Мора се признати да је једина заслуга Јељцина то што је успео да се распад СССР-а одигра на миран начин. Да се то догодило уз оружане сукобе, жртве би се бројале стотинама хиљада.

сепаратиста који су остварили свој циљ, исто је учинила и Чеченија. Терористичко-сепаратистички кланови у Чеченији, који су егзистирали захваљујући шверцу дроге, оружја и људи, кренули су да тероризмом политички, економски и војно овладају простором за који су сматрали да треба да прерасте у њихову нову државу.

У чеченску кризу Борис Јељцин се умешао, под притиском војно-полицијских структура, без промишљене стратегије и тактике и доживео војнички пораз који је био плаћен великим бројем жртава на руској страни. Међутим, мора се признати да је пораз био изнуђен и великим притиском Запада да се употреба прекомерне силе од стране Русије прекине уз обилну војну и економску помоћ чеченским сепаратистима. Светски моћници Јељцина су оптужили за прогон чеченских „ослободилаца“.

На другој страни, Владимир Путин је гласно упозорио, руску и светску јавност, да је чеченски терористички синдром опаснији по остатак света него по Русију и да представља невољу у експанзији која ће се врло брзо раширити светом. Истакао је да се свет од ескалације насиља чеченских сепаратиста може спасити само руским одлучним акцијама које ће имати подршку правдољубивог света. И поред великих западних притисака да напусти Чеченију, Путин је чеченском операцијом отворио свој, до тада, највећи политички и војни фронт.

У вихору чеченске кризе Путин је применио најважнија обележја своје политике: покренуо је имплементацију економског развоја заостале Чеченије уз подршку очувања традиционалних принципа и културних вредности чеченског народа. Озбиљно се позабавио националним позиционирањем Чечена и Руса у заједничком окружењу, уз посебну бригу о равноправности свих грађана. У решавању чеченске кризе посебно место је заузимала борба против расне и верске мржње која је очувана путем идеала антифашизма а озбиљан допринос решавању кризе дао је и бескомпромисан обрачун с чеченским тероризмом.

На крају овог разматрања личног утицаја Путина на формирање путинизма као **политичког просеца прогресивне тенденције** корисно ће бити направити малу паралелу између политичких лидера који су обележили XX век с лидером који ће бити перјаница XXI века.

Крупне личности решавају сложене проблеме, али их и стварају, пошто иза себе обично остављају празнину јер нису одабрале и припремиле свог наследника који би одржао континуитет њихове политике. Она се готово увек претвара у ризични вакуум који друштво води у регресију.⁸ Тито није био револуционар који разара старе и ствара нове политичке структуре, али није био ни вођа који делује бирократски у сенци структура и институција. Он је био лидер који се могао сврстати у оне који заузимају простор између реформатора и бирократа. Међутим, Тито је поседовао и једну од особина које су красиле све велике државнике. Знао је да процени када и ко утиче на његове одлуке у већој мери од њега самог. Чим би приметио да његово окружење превише утиче на политичке одлуке које доноси, мењао би га. Тако је пред крај живота уклонио из своје близине и супругу Јованку, јер је почела превише да пактира с војном елитом.

Милошевић није поседовао тај дар јер је многе стратешке одлуке мењао после разговора са супругом Миром Марковић. Исте проблеме имао је и Горбачов с Раисом и Јељцин с ћерком Татјаном Дјаченко.

Познато је да је Горбачов, на наговор Раисе, лако дозволио осамостаљење неколико муслиманских држава из састава СССР-а јер је председниковица пореклом била из муслиманског племена Башкира.

Само вођа који успева да своје политичке одлуке представи као да су произашле из народног интереса и који зна да процени праву меру свог односа према окружењу (стратешкој елити и народу) може да рачуна на дуготрајнију власт.

⁸ Тодор Куљић, *Тито*, Институт за политичке студије, Београд, 1998, стр. 359.

Владар који препусти да му окружење креира политику није ни владар већ слуга туђих интереса.

У овом осврту на лидере и њихове особине морамо споменути да је, за разлику од свих, на иницијативу Путина Медведев изабран за председничку функцију, чиме је показао да му није стало само до власти већ до истине, правде и прогреса.

1.2. Путинови узори

Трагајући за личностима, историјским узорима Владимира Путина који су утицали на његова политичка уверења, стижемо до Петра I Великог (1682–1725)⁹ који је извршио радикалне промене у руској историји. Као стратешке циљеве у царевини одредио је: образовање, снажну војску и моћну државу. Модернизацију државе спровео је по угледу на најразвијеније државе Запада. А када је у питању њена територијална реорганизација увео је чврсту централизовану управу која се састојала од осам губернија подељених на провинције, округе и срезове. Међутим, Петар Велики је начинио и велики пропуст у својој владавини а који се тицао лошег положаја сељака и кметова у тадашњој Русији, чему није придавао посебан значај.

Ако се усредредимо на основне принципе којима се водио Владимир Путин током своја два председничка мандата, слободно се може рећи да му је умногоме узор био Петар Велики, посебно када је у питању образовање, јачање војске и централизација власти.

Битна карактеристика путинизма је и перманентно учвршћивање и стабилизација власти за шта оправдање и узор налазимо у руској историји. Да су политике о учвршћивању и стабилности власти скоро подударне код Петра Великог и Путина говори чињеница да је председник Руске Федерације 13. маја 2000. донео одлуку на основу које се

⁹ Биста првог руског цара Петра Великог – реформатора, нашла се после Путинове инаугурације у Кремљу, у званичним председничким просторијама, по налогу новог председника.

смањује број председничких представника по регионима. Овом одлуком територија Руске Федерације практично је подељена на седам „федералних области“: Централну, Северозападну, Северни Кавказ, Волгу, Урал, Сибирску и Далекоисточну. И Петар Велики је своју јаку централизацију у државној управи спровео поделом Русије на осам губернија: Московску, Петербуршку, Смоленску, Кијевску, Азовску, Казанску, Архангелску и Сибирску.¹⁰ Географски посматрано, ове две поделе су готово подударне. Циљ Путина био је да овим актом 89 субјеката федерације преведе на само седам „федералних области“, на чијем ће челу стајати његови намесници, чиме је заправо настојао да спута сепаратистичке и аутономашки оријентисане губернаторе и њихове политичке субјекте. Ова административна подела представљала је приближавање административном и политичком моделу округа у којима ће бити изједначена права већинских и мањинских народа како у оквиру округа, тако и на целој територији Руске Федерације.

Губернијама у време Петра Великог управљали су губернатори; у Путиново време „федералним областима“ управљали су намесници. У оба случаја, радило се о људима од посебног поверења, чиме су и Петар Велики и Путин спутавали амбиције регионалних лидера који су се понашали као да руководе посебним државама.

Путинов највећи проблем огледао се у чињеници да су регионални лидери националних република били националистички оријентисани, да су својим програмским и личним начелима били ближи осамостаљивању, него заједничком животу. Имајући у виду значај ових подела и опасност коју су носиле, Путин је за своје намеснике поставио генерале руске армије и највише руководиоце Федералне службе безбедности (некадашњи КГБ) у које је имао сасвим приметно поверење, а „федералне области“ поклопиле су се просторно са седам војних области.

¹⁰ Драган Петровић, Русија на почетку XXI века, Прометеј, Нови Сад, 2007, стр. 92.

Одмах након ступања на снагу Путиновог декрета појавили су се практични проблеми које је требало решити. У конфузној ситуацији, на релацији федерални центар – субјекти федерације заживео је систем изнуђених компромиса који су били предигра више хаоса него хармоније, а за које су политички аналитичари из тог времена нудили три решења од којих је Путин требало да изабере једно.

Прво решење подразумевало је да се земљом управља на дотадашњи начин који је функционисао без адекватног политичког система. Постојала је нада и образложење да ће се федерализам „саморазвијати“ у складу са околностима, али уз стални ризик конфедерализације целог друштва, што би довело до урушавања целог државног устројства.

Друго решење које се нудило било је везано за „ауторитаран“ модел који је повећавао државну ефикасност на рачун демократских елемената, што би у крајњем случају водило реализацији униратне државе која је на руским просторима исказала сав свој трагизам и неефикасност.

Трећи модел који су руски политиколози назвали „управљајућа демократија“ подразумевао је консолидацију извршне власти која би била у функцији економских реформи, њен основни задатак био је да покрене уснулог привредног дина који би свеобухватним прогресом придобио, правим решењима њихових проблема, све федералне субјекте.

Трећи модел био је прихваћен од стране свих битних чинилаца власти, а већ по остварењу првих позитивних резултата, приклања се овом моделу и целокупно руско становништво, исцрпљено друштвеним, економским и политичким проблемима. Формирањем седам федералних округа, на чијем су челу опуномоћени представници председника, успоставила се истински нова вертикала руске власти.¹¹

Континуитет власти је још један важан елемент који је Путин преузео од свог узора Петра Великог. Петар Велики је у руско државно право унео одредбу која је наслеђе пре-

¹¹ Опширније: Винко Ђурић, *Владимир Путин и Васкрс Русије*, Чигоја штампа и Институт за политичке студије, Београд, 2001, стр. 129–133.

стола довела у зависност и од владареве воље. Указ који је Петар Први издао о наслеђу престола коментарисао је Теофан Прокоповић, у нарочитом спису „Правда воље монарха у одређивању својега наследника“. Овој важној теоријској расправи о царевој вољи дат је велик публицитет и значај, тако да је Теофанов спис добио снагу закона.¹²

Верујући у своје свеобухватне реформе државе, Петар Велики се прибојавао да би неки његов „неконтролисани“ наследник могао да уруши сва његова достигнућа. Посебно се плашио да би његово живо интересовање за просвету и науку, којима је давао посебан значај, могло бити извргнуто руглу јер се у руској држави његовог доба још није потпуно укоренила свест о њиховој користи. Такође није желео да му неко сруши ауторитет и устројство војске у коју је гајио велико поверење од ране младости.

Континуитет политике увек зависи од кадровских решења – одређене личности преузимају одговорност да наследе и наставе одређени политички процес. У континуитету (наставку одређене политике) посебну улогу има лидер одређеног политичког курса.

Условно се може рећи да је вољом Бориса Јељцина изабран његов наследник, као што је вољом Путина изабран за председничког кандидата Дмитриј Медведев.¹³ Континуитет одређене политике је врло важан, посебно када ту политику прихвата већина грађана и када грађани (бирачи) унапред знају да ће тај и тај наставити оно што је његов претходник започео и довео до одређеног циља. Бирачи не воле неизвесност, посебно када им је одређена политика доносила током низа година бољитак.

Трагајући за сличностима између Петра Великог и Путина препознали смо слично понашање према најбогатијем

12 Алексеј Јелачић, Историја Русије, Романов, Бањалука, 2008, стр. 120.

13 Поред већ толико исфабриковане приче да је Јељцин изабрао свог наследника, аутор ове студије сматра да је иза промовисања Јељциновог наследника била учена патриота који су схватили да би континуитет Јељцинове политике довео Руску Федерацију до тоталног краха и распарчавања државне територије. Проблем предаје власти између Јељцина и Путина обрађен је у посебном поглављу ове студије.

слоју друштва. Наиме, и Петар и Путин нису дозвољавали да најбогатији преузимају у своје руке и најважније функције у држави. У ту сврху, Петар је ограничавао племству право на слободно располагање имањима као што је Путин ограничавао право располагања имовином олигарха, стеченом на неправедној приватизацији која је изнедрила групу најбогатијих али и најсиромашнијих грађана Русије. Модерним олигарсима толерисано је богатство само онда и дотле док су његов добар део стављали на располагање држави за социјалне потребе. Међутим, они олигарси који су се оглушили о нужност улагања у многе програме који су доносили одређену корист појединим слојевима грађана или друштву у целини били су изложени разноразним притисцима – од административних до судских. Тако је у лето 2003. отворена афера „Јукос“ која је озбиљно потресла руски пословно-финансијски свет у чијем средишту је био Михајл Ходоровски, тада најбогатији Рус с капиталом од 8 300 000 000 долара. Да су проблеми са олигарсима угрозили правду и положај и просечно имућних грађана Русије показао је средином 2003. захтев од стране 77% пунолетних грађана да се изврши ревизија приватизације. Међутим, ревизија није обављена али су зато специјалне службе наставиле с беспштедном борбом против некооперативних олигарха. У заостреној ситуацији, Путин је прибегао једино ефикасној борби: један на једнога по принципу топло-хладно, што је својевремено чинио и Петар Велики. Путин је у сукобу са олигарсима био успешан јер није отварао широк фронт против најбогатијих појединаца, будући да би у рату с групом њих у исто време штете било на свим странама а у сучељавању, један на једнога, штету је трпео само олигарх.

Важна је још једна сличност између Петра Великог и Путаина. За обојицу је културна и просветна политика имала револуционарни карактер који је доносио укупни просперитет али и сигурност генерација које су долазиле. Активности и једног и другог вође сврставају их у одлучне борце, предводнике покрета који је препородио друштво.

Трагајући за сличностима наилазимо на још много подударности. У оној мери у којој се Петар Велики у зрелим годинама интересовао за научна достигнућа, и Владимир Путин је налазио разумевање дајући подршку новим техничким достигнућима, посебно оним која су се могла применити у мирнодопским и војним пројектима. Овакав однос Путина према научно-технолошким иновацијама довео је већ првих година његовог председниковања до спектакуларних техничких одбрамбених средстава.

Петар Велики је схватао значај војних савеза и пријатељских односа с државама које су некада биле огорчени непријатељи Русије. И Путин је у својој политичкој филозофији већи значај придавао савезима свих врста (економски, политички, војни), сматрајући их важнијим од разбијања непријатељских савеза. Петар Велики је својевремено закључио војни савез с тада опасном Пољском и Данском – а зар то не подсећа на сарадњу Русије у Партнерству за мир које је прекинуто после сукоба с Грузијом због Јужне Осетије?

Одбрана државног поноса била је једна од врлина Петра Великог. Испољио је када је објавио рат Карлу XII, шведском краљу, због увреда које су Швеђани нанели руском посланству, и за обештећење тражио да се Русији врате градови који су раније отети од Русије. Зар ови поступци Петра Великог нису слични онима које је Путин учинио избегавајући сваки контакт са Шираком, француским председником, на самиту Г8 у Токију, јула 2000. због заплене највећег једрењака на свету, „Седов“, у луци Брест.

После велике победе Петра Великог над Карлом XII, код Полтаве у Украјини и бекства шведског краља у Бендер дошло је до зближавања Шведске и Турске. Главни резултат преговора нових савезника био је наговор Карла XII да султан зарати с Русима. Петар Велики је одмах послао војску у Влашку и за њом пошао у центар збивања заједно са супругом. Зар то исто није учинио и Путин када је са супругом отишао у Чеченију да дочека Нову 2000. годину, заједно с руским војницима који су се борили с чеченским екстремистима?

„Неопходно је бити геније, попут Петра, да би се спровеле тако велике реформе које је он окончао. Немогуће је набројати све његове подвиге предузете за добробит Русије а опис његовог живота, због многобројних његових дела, испунио би многе томове књига. Савременици и потомство су га називали – Велики и Отац Отацбине.“¹⁴ После оваквог закључка у Петровој биографији не треба да чуди што је Путин у баш он главни узор, извор идеја и пример практичног деловања.

Међутим, ваља истаћи да су, поред многих сличности, између Петра и Путина постојале и битне разлике. У првом реду, Петар је испољавао већу жељу за ауторитарним односом према потчињенима. Путин се залагао за компромис и демократичност сваког односа. Битна разлика између ове две грандиозне појаве у руској историји огледала се у чињеници да је Петар увек оскудевао у државном новцу док га је Путин имао у изобиљу.

На крају упоредне анализе личности једног цара и једног председника, чији је циљ било проналажење корена Путинове политике, треба истаћи да су обојица (Петар је био а Путин је сада) обдарени гвозденом вољом, невероватном радиношћу, великом радозналешћу и способношћу изванредно брзог схватања. За обојицу идеализам рада и упорности и ватрена љубав према домовини били су важнији од свега осталог и потпуно је очекивано да главни правци Путинове политике буду истина, правда и прогрес.

1.3. Економски колапс за време Јељцина

Улазак Владимира Путина на велика врата политике (најпре као председника владе крајем 1999, а потом као председника Русије у марту 2000, мада је од 31. децембра 1999. већ вршио функцију в.д. председника што му је у великој мери помогло да на мартовским изборима убедљиво победи своје

¹⁴ *Слава Русији или историја државе руске са гравираним портретима* (превод с руског), ИКП „Никола Пашић“, Београд, 1997, стр. 125.

конкуренте)¹⁵, суочава га с великим упливом страног фактора у унутрашња политичка и економска збивања. Хаотична реформа Бориса Јељцина реализована је уз нескривено кокетирање са Западом који је чак и преко својих новинара давао савете новим властима у Русији како треба владати. Западни промотери јавне речи су тврдили у својим прилозима да све функције у држави треба да преузме Борис Јељцин с тајкунизованом политичком елитом, упозоравајући да му постојећи руски закони више штете него што користе и да би их требало променити у његову корист.

Америка је преко својих саветника, који су окупирали органе Јељцинове власти, инсистирала на економској шок-терапији критикујући свако залагање русих политичара (Примаков 1998. и 1999) „за постепене и мање болне реформе“.

Оркестрираним „добронамерним“ саветима после ступања на дужност Владимира Путина придружио се и „Њујорк тајмс“ који је маја 2000. пожуривао новог руског председника да прекине политику прогресивног опорезивања у корист економских мера које фаворизују профит на штету грађана-потрошача. Нагли пораст сиромаштва амерички новинари су правдали жртвом у име бољих дана готово на исти начин како су то презентирали новинари у Стаљиново и Брежњевљево време.¹⁶

Да су ова уплитања у унутрашње ствари Русије била организована и подстицана од званичног Вашингтона доказују два извештаја Пентагона из 1992. године,¹⁷ у којима се истиче неопходност да се спречи обнављање руске моћи која је у том тренутку имала тренд пада. Раст америчке хегемоније исте године поспешен је тријумфом у Заливском рату а олакшан распадом совјетског блока. То је требало

15 Процент добијених гласова председничких кандидата на председничким изборима марта 2000. године: Путин В. 52,64%, Зјуганов Г. 29,34%, Јавлински Г. 5,84%, Туљејев А. 3,02%, Жириновски В. 2,72%, ни за једног 1,9%. Одзив бирача је износио 68,88 %.

16 Упоредити: Винко Ђурић, *Владимир Путин и Васкрс Русије*, Чигоја штампа и Институт за политичке студије, Београд 2001, стр. 11–16.

17 Serž Alimi, *Le Monde diplomatique NIN*, septembar 2008.

да опстане као трајно стање. Све што је изречено и учињено било је поткрепљено поменутих извештајима у којима се могло наћи и да треба „убедити евентуалне ривале како немају потребе да теже некој значајнијој улози“.¹⁸ У поменутих извештајима се наглашава да уколико убеђивање буде неуспешно Вашингтон мора Русију „одвратити од тога“, а крајњи циљ ових превентивних мера треба да буде спречавање успона и препорода Русије као „једине силе на свету која је у стању да уништи Сједињене Државе“.¹⁹

Поред све снажнијег утицаја на унутрашња политичка збивања у Русији у време Бориса Јељцина, Александар Солжењин (1918–2008) му је замерио што је дозволио, чак и поспешивао „културу материјализма коју је Русија преузела од Запада“. У име протеста против американизације руског друштва, Солжењин је одбио да прими 1998. Орден светог Андреја Првозаветног. То је на одређени начин подстакло национално опредељене кадрове у свим државним структурама да постану ватрени поборници новог политичког пута, што је широм отворило врата путинизму до умова већине грађана Русије.

1.4. Пад Берлинског зида

Рушење Берлинског зида у новембру 1989. означило је крај хладног рата и тријумф мира и просперитета свих значајнијих актера који су пред разним изазовима међународних односа претили стискањем црвеног дугмета које би означило атомску катаклизму у којој би нестао свет. Овакво „некритичко прихватање (тумачења једног догађаја) неминуовно води у погрешно схватање недавне прошлости, што нас даље лишава могућности за ваљано разумевање и онога што је пред нама“.²⁰

Падом Берлинског зида отворила су се негостољубива врата униполарног свет с једним газдом који је срушио до-

¹⁸ Исто.

¹⁹ Исто.

²⁰ Ноам Чомски, *Светски поредак – стари и нови*, СКЦ, Београд, 1996, стр. 7.

тадашњи међународни правни поредак и узео батину у руке и с њом загосподарио светом. Како каже Чомски, „стари облици колонијализма замењени су ефикаснијим моделима потчињавања”.²¹

Рушење Берлинског зида и нестанак Варшавског пакта омогућио је да земље „нове Европе”, бившег источног логора, приступе најпре Партнерству за мир а онда и НАТО, што је представљало озбиљно војно окруживање Русије и директну претњу њеној безбедности.

Поход на Исток, започет падом Берлинског зида, одмах је резултирао распадом Совјетског Савеза. Пошто је ситуација у Москви, бастиону социјализма осамдесетих година, све више попримала стање суперсиле на умору, Вашингтон се окренуо од хладноратовског непријатеља, у чији простор је пенетрирао своје изасланике, саветнике и пропагаторе да мирно и без журбе развију свој систем „контролисане популације”²², и почео да тражи нов предмет свог непријатељства.

Избор за новог глобалног непријатеља пао је на „међународни тероризам” јер у овој сфери, бар у почетку, нису биле присутне било какве везе званичне америчке политике. Међутим, опуштеност и прецењена оцена успешности у урушавању Руске Федерације изазвали су прикривен али снажан отпор према америчком униполаризму међу утицајним групама националног опредељења у руској номенклатури.

Посебно гнушање и бес национално опредељених интелектуалаца у постсовјетској ери изазивао је Михаил Горбачов својим антируским деловањем. Савет за иностране послове светских моћника формирао је специјалну приватну непрофитабилну установу под називом Међународна асоцијација за инострану политику. Циљ ове установе је био да пуни допринос прелазу на демократију и тржиште бивших совјетских република. После пар месеци постоја-

21 *Исто*, стр. 8.

22 Термин који је Ноам Чомски употребио у својој књизи *Светски поредак – стари и нови*.

ња ове установе, уз сагласност Горбачова, формиран је и „Фонд Горбачов”.²³

Према сведочењима Олега Платонова, Горбачов се сусретао с председницима САД – Бушом (сениором, касније и јуниором), Реганом, Картером, Никсоном и бившим државним секретаром Шулцом. Приликом размене информација с председником Реганом, Горбачов га је уверавао да ће учинити све како би се у свету успоставила „нова интегрисана глобална цивилизација”, којом би се управљало из једног центра светске моћи. Вероватно је да су се приликом ових сусрета дефинисали одређени задаци и предвиделе акције које би довеле до формирања јединствене Светске владе и потпуног и безусловног потчињавања човечанства најбогатијим и најмоћнијим вођама западне цивилизације, како наглашава Платонов.

По свој прилици, план за потпуно успостављање глобалне контроле над човечанством реализује се под маском „Пројекта глобалне безбедности” иза којег стоји „Фонд Горбачова”. У преамбули главног пројекта Михаила Горбачова стоји да је његов крајњи циљ изградња света без ратова и конфликта, уз снажно јачање власти наднационалних међународних организација, а пре свега НАТО-а.

Према Горбачовљевом пројекту, потпуна контрола над човечанством се препушта Вашингтону и његовим савезницима у Северноатланском пакту.

То су имали на уму Путинови истомишљеници када су се окупили око новог система владајућих идеја које ће 8. августа 2008, војном акцијом заштите руских грађана у Јужној Осетији, дефинитивно срушити униполарни свет и најавити могућност да ће Бразил, Русија, Индија, Кина и Мексико постати актери у изградњи нове равнотеже моћи у свету.

Председник Русије Дмитриј Медведев је половином септембра 2008. изјавио да су најважније лекције које сви мо-

23 Опширније у: Олег Платонов, *Тајна светска влада*, ИП „Алтера”, Београд, 2001, стр. 138–148.

рају да науче из конфликта на Кавказу – неопходност да се усаврши систем међународне безбедности и немогућност постављања нове „гвоздене завесе”. По његовим речима, нови систем безбедности мора бити такав да одговара међународном праву, а не праву јачег, као до сада.

Ако се не уважи чињеница да после кавкаског сукоба Русије и Грузије више не постоји само један светски центар моћи, свима треба да буде јасно да се диже нова гвоздена завеса а иза ње нови Берлински зид преко кога ће „извиривати“ небројене атомске бојеве главе спремне за лансирање.

1.5. Антиамериканизам и антиглобализам

Једна од чињеница којој се требало супротставити да би се очувао суверенитет и територијални интегритет Русије била је америчка супериорност на глобалном плану, о којој Збигњев Бжежински каже: „Америка је супериорна у четири одлучујућа домена глобалне моћи: војном, она има недостижну могућност достизања удаљених крајева света; економски, она је остала основни покретач глобалног раста, иако јој у неким аспектима конкуришу Јапан и Немачка (где ниједна од њих нема друге атрибуте глобалне моћи); технолошки, задржала је вођство у кључним областима иновација, и културно, упркос неким тупавостима, поседује привлачност без конкуренције, посебно међу младима у свету – што све заједно даје Сједињеним Америчким Државама политичку моћ какву ни близу није имала ниједна друга држава. Управо комбинација сва четири ова атрибута чинила је Америку једном свеобухватном глобалном силом.”²⁴

Таква политика САД довела је до масовне опозиције на нивоу читаве планете – од Владивостока до Балкана, у великом делу Азије, у Африци а највише у Латинској Америци. Аргентина и Венецуела су прогнале Међународни монетарни фонд. Тако да су се САД, због своје међународне политике – како каже Чомски – морале одрећи онога што је

²⁴ Збигњев Бжежински, *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица, 2001, стр. 27–28.

пре 20–30 година било правило: војног удара у Латинској Америци. Латинској Америци су наметнути неолиберални и економски програми које данас нико више не узима у обзир нити их уважава.²⁵

Антиамериканизам у свету има тренд раста због обарања и забрањивања демократских власти уз помоћ САД у Ирану (1953), Гватемали (1954. и 1963), Доминиканској Републици (1963. и 1965), Бразилу (1964), Чилеу (1973), као и у Салвадору и Никарагви, касније у Ираку, СРЈ (бомбардовање 1999), Авганистану...

Подршку антиамериканизму представљају резултати Џорџа Буша, који ће оставити свом наследнику катастрофалну ситуацију, како на унутрашњем тако и на спољњем плану. На основу изложеног закључујемо да се антиамериканизам у међународним односима по многим параметрима шири из сфере унутрашњих односа, посебно економских и социјалних, као производ личног незадовољства многих грађана у већини земаља света.

Буш је за време свог председниковања направио енормни буџетски дефицит од 482 000 000 000 долара, што је минус без премца у историји САД. Да ствари буду још горе мора се истаћи да је Клинтонова администрација Бушевој оставила буџетски суфицит од више од 20 000 000 000 долара. Сигурно је да нико не би волео да има у свом дворишту овакав, погубан учинак једне власти.

У овај дефицит није урачунато 80 000 000 000 долара које треба издвојити за планиране војне трошкове у Ираку током наредне године (2009), тако да се слободно може констатовати да је војно ангажовање САД широм света утицало на буџетски дефицит али умногоме и на антиамериканизам јер су та ангажовања увек наносила штету земљама у којима су се војне операције водиле или подржавале логистиком. После нешто више од пет година војног ангажовања у Ираку, војни издаци САД су достигли 648 000 000 000 долара, док

25 Ноам Чомски, *Le Monde diplomatique* NIN, август 2007.

је рат у Вијетнаму стајао Америку укупно 686 000 000 000 (прерачунато у садашњу вредност долара).

Многа финансијска гласила су посветила своје прилоге крајем септембра 2008. седмици од 15. до 21. септембра. Тих седам дана су прогласили најнеизвеснијим у историји Америке, после велике кризе 30-их година XX века. Ова седмица подстакла је британски „Индепендент“ да закључи да је боље поклонити веру влади него мешетарима слободног тржишта. Констатовано је да се због драматичне финансијске кризе која је захватила Америку, слободном тржишту више не може веровати. Постало је јасно да се у целу причу мора умешати држава како би зауставила урушавање привредног система Америке који стоји пред озбиљном рецесијом, коју је Буш фактички и прогласио 25. септембра 2008. Прве анализе стања су показале да се мора преиспитати одговорност управљача великих банака, а „Тајмс“²⁶ закључује да се морају сагледати све компликованији односи зависности у области међународног капитала који су у битном нарушили кредибилитет до сада толико хваљеног америчког економског бума.

„Тајмс“ у коментару признаје да се одувек залагао за глобализацију као универзални економски лек али да данас признаје да је епохи нерегулисане глобализације дошао крај. Једноставније речено, „себичност“ Америке која је на рачун осталог света остваривала своје економске интересе дошла је на наплату.

Једноставан закључак америчке кризе своди се на чињеницу да је хипотекарна и финансијска криза у САД озбиљно довела у питање толико хваљену америчку супериорност на војном, економском, технолошком и културном пољу.

У таквој ситуацији показало се оправданим ангажовање државе у појединим ситуацијама и ангажманима у руско привређивање и приватизацију. Посебно је било значајно обуздавање тајкунских шпекулација јер је за путинизам битно анализирати све што се догађа на Западу и прихватити

26 *Бизнис* од 22. септембар 2008.

оно што може допринети избегавању трауматичних последица које су захватиле или ће захватити привредне токове западних земаља.

1.6. Економске претпоставке путинизма

Када говоримо о економији, путинизам полази од чињенице да неолиберална теорија никада није имала историјско упориште у било ком друштву нити је игде, икада уживала широку подршку. „Ако би неко из тога извео правилне закључке, онда би то свету могло да да наду да бисмо једнога дана ипак могли да назремо излаз из мрака који се надвио над светском привредом“ – посебно је истакао професор Џозеф Штиглиц, добитник Нобелове награде за економију²⁷ коментаришући кризу америчког либералног привредног система.

Неадекватна примена неолибералне економске политике има за последицу велику кризу тржишта некретнина²⁸ која је, поред тога што је оставила хиљаде Американаца без крова над главом, изазвала и разорну кризу на финансијском тржишту, најпре у Америци а потом и широм света. Ово је једна од најтежих финансијских криза у историји САД и само је наговештај најгорег сценарија који ће можда погодити Америку.

Према Штиглицу, „свет није саздан на постулату да се тржиште регулише само по себи, као што тврде високи свештеници неолибералне политике. Тржиште нас, на пример, није припремило на снажан раст цена нафте и хране“²⁹.

То је било предвидљиво јер је на пример „Фејненшел тајмс“³⁰ најавио да најгоре тек предстоји. Аналитичари овог угледног листа упозорили су да је, за разлику од тржишта акција, тржиште некретнина релативно мирно, али је фаза

27 *Бизнис*, 28. јул 2008.

28 У Кливленду, у савезној држави Охајо, само у једном округу до априла 2008. заплешено је више од 70.000 кућа. Хипотекарни кредити у САД достигли су суму од 1,2 милиона долара, од којих су за половину гаранти или даваоци зајмова две највеће хипотекарне агенције „Фреди Мек“ и „Фани Меј“

29 *Бизнис*, 28. јул 2008.

30 Јул 2008.

која следи неупоредиво тврђа, тежа и погубнија, пошто је штедња готово исцрпљена, кредитне линије су без извора, а банке остају без „кисеоника“.

„Фејненшел тајмс“ предвиђа да ће врло брзо доћи до великог оштећења америчке државне политике и финансијског система те земље, а у тој ситуацији Централна банка ће бити приморана да у потпуности игнорише инфлацију и оријентише се само на раст и финансијску стабилност. У проблемима ће се наћи много банака, камате ће остати ниске, инфлација ће кренути узлазним трендом, курс долара ће и даље падати – пре свега, према еврџу што би могло да доведе до тога да се пред крај 2008. за један евро добију две зелене новчанице. Таква ситуација ће, према „Фејненшел тајмсу“, погодити на најдрастичнији начин превасходно извозно оријентисане привреде, какав је немачка.

То се могло предвидети и много раније, како истичу медији и економски експерти, а посебно се у Русији, коју већ од деведесетих година 20. века запљускују негативне последице глобалних привредних токова. У Русији је УНИЦЕФ 1993. године проценио да је више од око пола милиона смртних случајева годишње било резултат неолибералних „реформи“ које су биле подржане од стране политичке елите на власти.³¹ Средином деведесетих година прошлог века министар за друштвено политичке мере Русије проценио је да је стандард 25% становништва пао испод нивоа преживљавања, док су се нови владари страховито обогатили,³² тако да је јаз између богатих и сиромашних постао, у тим околностима, непремостив.

Последице глобализације и увођења тржишне привреде у Русији као и у готово свим земљама у транзицији нису давале позитивне, већ негативне резултате. Све земље у транзицији биле су под великим притиском Запада који их је уверавао да ће им нови проверени економски привредни модел донети неупоредиви просперитет. Међутим, уместо

31 Ноам Чомски, *Профит изнад људи*, Светови, Нови Сад, 1999, стр. 26.

32 *Исто*, стр. 26.

просперитета стигло је сиромаштво без преседана. Чак се десило да је становништво многих земаља у транзицији дошло у много гору ситуацију од оне коју су предвиђали комунистички лидери у најекстремнијим временима хладног рата, када су црним прогнозама плашили своје суграђане од капиталистичког баука.

У таквој ситуацији, Џозеф Штиглиц је анализирао реформе у Русији, које су изведене под командом међународних економских институција, и Кини, које су спровеле домаће снаге. Тако је 1990. бруто домаћи производ (БДП) у Кини износио 60% од оног у Русији, да би на крају исте деценије вредност БДП у Кини била преокренута у њену корист. Русија је у тих последњих десет година двадесетог века доживела пораст сиромаштва без преседана у својој модерној историји, док је у Кини у исто време забележен његов пад.³³

Међутим, баук либерализма који је толико зла нанео целом свету у 2008. се окренуо против својих креатора. Финансијска криза у Америци запретила је озбиљно да ће САД изгубити статус глобалне финансијске велесиле. Финансијски центри трговине капиталом преселиће се у Азију и Европу а светски финансијски систем ће постати мултиполаран. Ове суморне прогнозе на рачун САД пластично је документовао Пер Штајнбрик, немачки министар финансија, тврдњом да су „англосаксонска помама за двоцифреним профитом, апетити инвестиционих банкара и политичара у Њујорку, Вашингтону и Лондону изазвали садашњу кризу, која је ипак углавном амерички проблем“.³⁴

То је нагнало национално-демократски фронт у Русији да убрза свој поход до власти и консолидује редове придобијањем искрених патриота и духовно јаким интелектуалаца у свим областима друштвеног живота са само једним циљем – да се спаси руско национално биће и омогући опстанак руског народа.

33 Џозеф Е. Штиглиц, *Противуречности глобализације*, СБМ-х, Београд, 2002, стр. 20.

34 *Политика*, 26. 09. 2008.

1.7. Нужност толеранције свих према свима – и јуче и данас и сутра

Главни проблем у односима Москве и Вашингтона су „покушаји Америке да се о Русији створи слика на основу које би неко могао да утиче на унутрашњу и спољну политику Москве“.³⁵ „Русија је показала да не желимо само да будемо партнер, желимо да будемо пријатељ Америке.“³⁶ У таквим условима, тадашњи председник Русије се запитао: „Откуд икоме идеја да има право да се меша у наше унутрашње послове? То је главно отворено питање и главни проблем у нашим односима“³⁷ из којег су последњих година изникла спорна питања која све више удаљавају Америку и Русију једну од друге: ширење НАТО на исток, амерички ракетни штит, Космет, енергетска безбедност, права на експлоатацију Арктика; грузијска и украјинска криза...

Свим добронамерним аналитичарима америчко-руских односа јасна је Путинова сумња да је америчка цивилизација, поред низа старијих, најбоља на свету. Америка форсира светску породицу на чијем челу је њен председник, међутим, та времена би требало да буду иза нас. Блоковски односи су прошлост коју је заменило међународно право и та правила се морају поштовати ако не желимо сукобе и кризе. На основу изнетог, Путин нуди решење које би обезбедило трајне просперитетне односе између две најмоћније државе на свету: „Да бисте били успешни, морате бити способни за склапање договора – за компромисе. Способност прављења компромиса није дипломатска учтивост према вашем партнеру, већ узимање у обзир и поштовање његових легитимних интереса.“³⁸

Имајући презентирано у виду, уз прихватање да компромис подразумева споразум, поравнање или неку врсту нагод-

35 Интервју Владимира Путина, *Time*, 31. децембар 2007.

36 *Исто*.

37 *Исто*.

38 *Исто*.

бе³⁹ док би се толеранција више везивала за попустљивост и трпљивост, што је својствено питањима вере,⁴⁰ слободно се може закључити да путинизам представља праксу компромиса, посебно када су у питању међународни односи. Све док компромиси не постану идеја водила спољње политике и САД неће бити уравнотеженог просперитета за све земље света – оне „велике“ али и за оне „мале“. У свету компромиса не би било ни малих ни великих држава и народа већ једнаких по правима и обавезама.

Путинизам је своју компромисну доследност у међународном праву и односима показао у многим кризним ситуацијама а ми ћемо се овога пута осврнути на пример Северне Кореје и њеног нуклеарног програма. Русија је била у односима са Северном Корејом стрпљива уз врло озбиљан приступ решавању тешког међународног проблема. Москва се дуго бавила узајамним интересима а истовремено и интересима саме државе Северне Кореје и њеним специфичностима. Оваквим приступом Москва је дошла до решења које одговара обема странама али и осталим члановима међународне заједнице због којих је Русија и прихватила обавезу да помогне у превазилажењу корејске нуклеарне кризе.

На другој страни, као савремена бескомпромисна идеологија јавља се тероризам, базиран на нетолеранцији. Ауторитет постају само они који узимају у обзир међусобне интересе и на тој платформи остварују дуготрајне позитивне резултате. Међутим, тамо где се актери међународних односа не могу одрећи сопственог политичког или економског интереса и уверења решења су недостижна а кризе се продубљују.

У Ираку до доласка међународних снага није било тероризма док га сада има у забрињавајућем изобиљу. Народ Ирака окупацију своје земље не доживљава као борбу против Садамовог режима (који је већ одавно побеђен), већ као лични проблем сваког Ирачанина без обзира на верску опре-

39 Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1980, стр. 444.

40 *Исто*, стр. 918.

дељеност. А лично опредељење је важан предуслов за омасовљавање тероризма свих боја.

Да је криза у Америци успорила све сегменте друштва показују и подаци о успореном приливу емиграната у САД. У САД је ушло пола милиона емиграната 2007. године, док је 2006. тај број износио 1 800 000 милиона – готово четири пута више. Ако узмемо у обзир мотиве и жеље сиромашних људи у Африци, Латинској Америци и Азији да се по сваку цену докопају Америке, драстични пад „увоза“ емиграната је само потврда озбиљности кризе с некретнинама и финансијама у САД.

По анкетама које су спроводили „USA Today“, „ABC News“ и Универзитет Колумбија о актуелној ситуацији, насталој после кризе с некретнинама и финансијама половином септембра 2008,⁴¹ већина (78%) Американаца, без обзира на расну припадност, сматра да је Америка на погрешном путу и да економија представља приоритет за будућег председника САД (80% црнаца и Хиспаноамериканаца, као и 76% белаца). Преко три четвртине грађана сматра да су САД на погрешном путу.

Ако ваши грађани сматрају да је ваша политика погрешна, питамо се шта би тек рекли странци!

1.8. Сукоб цивилизација

Непосредни продукт недостатка толеранције у међународним односима гомила с временом појединачне конфликте у билатералним споровима и ствара регионалне, континенталне и глобалне кризе. У све компликованијим међународним односима, под све већим баластом кризе енергије, кризе воде и кризе прехрањивања света под истим условима, води свет у општу конфронтацију и сукоб.

У делу *Сукоб цивилизација* (поглавље „Најважнија држава и сукоби због неодговарајуће границе“),⁴² Хантингтон за-

41 Преглед, 24. септембар 2008.

42 Семјуел П. Хантингтон, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 2000, стр. 229–231.

кључује да је „успон Кине потенцијални извор великог међуцивилизацијског рата најважнијих држава“. Међутим, у најважније државе света не убраја Русију, јер под Јељцином клизи у вазални однос према САД и политика најважније државе на свету усмерена је ка опкољавању и подели слабе Русије чији подземни ресурси, оном ко ох поседује, гарантују хиљадугодишњи мир. Хантингтон не сања да ће се Русија почетком 21. века, за кратко време, придићи и постати поново једна од две најважније државе на свету. Разматрајући узроке цивилизацијских ратова и стављајући у први план неодговарајуће границе,⁴³ Хантингтон наговештава да главну улогу у таквом цивилизацијском сукобу имају најважније државе света, те је јака и снажна држава на међународном плану предуслов сваког рата али и мира што је уједно, када је у питању држава, био и циљ (јака и снажна држава) Путинове стратегије од момента када је могао да утиче на политичка збивања у Русији.

У руској политичкој теорији, која је била доступна Путину, још је Каутски писао да је „крајњи циљ сваке конкурентске борбе монопол – искључење или гашење конкурената“.⁴⁴ Објашњавајући узроке ратова, Кауцки је навео пример пљачкања богатих држава јер је богатство одувек мамило сиромашне и бедне да у хордама крену у освајање богатства. Тако је и велики Рим са истуреним провинцијама често био мета пљачкашких похода али и је стално освајао нове области и повећавао своје богатство и број поданика. Међутим, савремена борба за енергију, воду и храну довела је у жижу свих догађања поново монополски положај, важан предуслов опстанка најмоћније земље света. Борба за монопол над стратешким ресурсима планете увела је у први план америчке стратегије Кенанову доктрину,⁴⁵ изложе-

43 Неодговарајуће границе су на сваком континенту узрок криза, полазећи од Косова па преко Баскије, Корзике и Ирске стиже до Абхазије, Осетије и Крима и Кине и тако поново у нови светски круг...

44 Карл Кауцки, *Порекло хришћанства*, Београд, Култура, 1967, стр. 97.

45 Ноам Чомски, *Шта то хоће Америка?*, Институт за политичке студије, Београд, стр. 14–15.

ну у Извештају о политичким смерницама, број 23 (ППС23) који је Џорџ Кенан, водећи стратег у креирању послератног света, написао за Стејт департмент 1948. године. У том стратешком извештају, између осталог, стоји: „Ми имамо око 50% светског богатства, а само 6,3% становништва... У оваквој ситуацији, не можемо избећи завист и презир других. Наш највећи задатак у наредном периоду је да осмислимо облик односа који ће нам омогућити да задржимо ову несразмерну позицију... Да бисмо то остварили, морамо се ослободити свих сентименталности и сањарења и сву пажњу усредсредити на непосредне циљеве Америке... Требало би да престанемо да расправљамо о нејасним и... нестварним циљевима попут људских права, побољшања животног стандарда и демократизације. Ускоро ћемо морати да наступимо с позиција силе. Стога, што нам такве идеалистичке паролe мање сметају, то боље.“

Полазећи од основа Кенанове доктрине, Медлин Олбрајт, тадашњи државни секретар САД, изјавила је 1998. године, у јеку разраде напада на СР Југославију, да „Русија слабо и нестручно користи своје природне ресурсе“. После овакве изјаве поново се отворио оштар фронт против америчког мешања у унутрашње ствари Русије, јер је Олбрајтова и почетком деведесетих година сматрала да треба исправити грешку Свевешњег, који је највеће пространство и највеће богатство планете Земље поклонио Русима, а не Американцима. Олбрајтова је прокламовала стратегију поделе Русије на сибирски, европски и азијски део са отвореним претензијама да најбогатији сибирски део мора да припадне најспособнијем народу на свету – америчком.

Педесетих година прошлог века Листер Пирсон је упозоравао да је човечанство „управљено“⁴⁶ ка „добу у коме ће различите цивилизације морати да науче да живе једна поред друге у мирној размени, да уче једна од друге, једна другој истражују историју, идеале, уметност и културу, и да се тако међусобно обогаћују. Алтернатива томе у овом пре-

⁴⁶ Примедба аутора.

натрпаном малом свету су неразумевање, напетост, сукоб и катастрофа“.⁴⁷

Имајући у виду Пирсонова упозорења Хантингтон истиче да будућност мира и цивилизације зависи од разумевања и сарадње политичких, духовних и интелектуалних вођа важнијих светских цивилизација. Путиново деловање у међународним односима током осмогодишњег председниковања било је усмерено на разумевање и сарадњу. Тако ће бити докле се год буде бавио политиком, било да је премијер, вођа партије или поново председник. Међутим, лидери Америке, Енглеске и водећих европских земаља као да још нису схватили да без поштене и обострано корисне сарадње с Русијом и сваке земље Европске уније понаособ, неће бити ни бољитка у односима, опште сигурности али ни укупног привредног препорода.

Хантингтон је деведесете године прошлог века окарактерисао као године „апсолутног хаоса“ и то поткрепио глобалним сломом закона и поретка, све већом анархијом у многим деловима света, глобалним таласом криминала, транснационалним мафијама и картелима дроге, све већом зависношћу од дроге у многим друштвима, општинама, слабљењем породице, опадањем поверења у друштвену солидарност, етничког, религијског и цивилизацијског насиља и закона оружја који влада у великом делу света.⁴⁸

У време када је Путин преузео власт у Русији, то је изазвало помну пажњу и свеобухватну анализу која је показала да је суверенитет Русије угрожен баш од наведених параметара „апсолутног хаоса“. Бранећи суверенитет Русије, он је лоцирао узроке његове угрожености: тероризам, демографски дефицит, могућност војног сукоба, евентуалну неконкурентност руске економије, увоз демократије путем обојених револуција у условима нижег националног имунитета, адекватну организацију власти и прогресивну елиту (чему ће у наставку студији бити посвећена посебна пажња).

47 Упоредити: Семјуел Хантингтон, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 2000, стр. 358.

48 *Исто*, стр. 357.

1.9. Одбрана сибирског богатства

Економски потенцијал представља позицију једне земље или групе земаља у светској економији. Под овим појмом подразумевају се најважнији елементи економске снаге једне земље, изражене у њеним природним ресурсима, у изграђеним производним капацитетима, у способности акумулације и оплодне капитала, у примени технике и технологије, у способности производње (обим и структура), у обиму унутрашњег и међународног промета, у величини и квалитету радне снаге.⁴⁹ Велик значај у приказивању економског потенцијала једне земље заузимају и неексплоатисани природни ресурси који представљају одређену економску резерву, што се данас посебно односи на резерве енергената, воде и хране.

Историјски посматрано, сибирско богатство одувек је представљало недокучив економски потенцијал и вечну тајну онога шта у себи крије. Двадесети век је век сибирских гулага, сече непрегледних сибирских шума и откровење највећег енергетског потенцијала света.

Сибир представља азијски део Руске Федерације, површине од око десет милиона квадратних километара. Протеже се од Урала на западу до планинских гребена тихоокеанске вододелнице на истоку (приближно до линије Анадирске висоравни, Колимских планина, планине Џугџур и Становојске планине), у дужини од око 7000 километара, и од обала Северног леденог океана на северу до брежуљака Казашке степе на југу, ширине од око 3.500 километара.⁵⁰ Геоморфолошки се дели на Западносибирску низију, Средњосибирску висораван, Североисточни Сибир и Јужни Сибир.

У Сибиру су најраспрострањеније зоне шума (тајга) које захватају део од 2000 километара ширине и представљају највећи шумски комплекс на свету, где преовлађује четинарско дрвеће (бор, јела, ариш) измешано с листопадним

49 Економски лексикон, Савремена администрација, Београд, 1975, стр. 305.

50 Према подацима из *Војне енциклопедије*, Београд, 1966, стр. 660.

(бреза, липа, клен). Животињски свет Сибира био је одувек интересантан због лова и скупоценог крзна најбољег квалитета. Сибирске реке су богате рибом (јесетра, кечига, лосос, пастрмка, шаран).

Сибир располаже огромним резервама нафте, гаса, угља, великим количинама гвожђа, бакра, цинка, олова, волфрама, хрома, молибдена, боксита, злата, фосфора и дијаманата. Велики речни потенцијали пружили су шансу да се изграде огромне хидроелектране за чију експанзију и даље постоје велике могућности. Огромне резерве угља омогућиле су изградњу неколико гигантских термоелектрана, тако да се за Сибир слободно може рећи да представља светски енергетски базен.

Москва је свесна да богатство Сибира треба што пре ставити у функцију динамичног развоја земље. Експерти тврде да је Сибир најбогатији регион света, да се у његовој утроби и на површини налази све оно без чега свет неће моћи да опстане у 21. веку. Сибир располаже са 20% светских залиха нафте, 27% природног гаса, 40% платине, уз озбиљну ограду да још нису потпуно истражени сви простори.

Богатства Сибира у последњих стотинак година представљају примамљив плен због којег су Наполеон и Хитлер кренули у рат с Русијом али и због којег би и данас неке од светских војних сила радо кренуле у окупацију и поделу. Имајући то у виду, Кремљ пажљиво анализира светске прилике и брижљиво се спрема за одбрану свог најбогатијег дела који гарантује опстанак и прогрес на дужи период.

Стратегија одвраћања од напада и одбране сваког дела руске територије, па и Сибира, брижљиво се планира у складу с међународним околностима и никада до сада том аспекту безбедности није поклањана озбиљна и свеобухватна пажња као што се то чини данас.

2. ТЕОРИЈА

Теоријско сазнање почиње утврђивањем оног што је формално, структурално, идентично у бескрајној варијабилности искуственог садржаја. Овако Михајло Марковић⁵¹ с позиција филозофије објашњава теоријско сазнање које би се у политикологији првенствено везивало за бескрајне варијабилитете настале од истих или сличних људских потреба. По ономе што следи, залагали смо се првенствено за мисаону праксу из које су „изникли“ поступци због којих би се могло рећи да се политички живот Русије разликује од оног који се одвија у другим државама.

Теорија којом ћемо се бавити није настала или била преузета из других политичких система као „средство остваривања посебних егоистичних интереса одређених друштвених група“,⁵² већ је то био теоријски предуслов из ког ће **политички процес прогресивне тенденције** преузимати све што одговара општенародним интересима а пре свега у борби за истину, правду и прогрес.

Свака прогресивна политика, ако то жели искрено да буде, почиње свој историјски, теоријски и практични пут борбом за истину које је „једино питање од универзалног значаја“,⁵³ јер је предуслов људске слободе управо истина.

Финале искрене борбе за истину и правду увек је прогрес који треба схватити као истински напредак али не онај који подразумева „бескрајно нагомилавање материјалних добара и услуга, већ као обogaћивање живота задовољавањем мноштва све израженијих и префињенијих људских потреба“.⁵⁴

51 Михаило Марковић, *Формализам у савременој логици*, Изабрана дела, том 3, БИГЗ, Београд, 1994, стр. 1.

52 Михаило Марковић, *Оспоравање и ангажовање*, Изабрана дела, том 8, БИГЗ, Београд, 1994, стр. 6.

53 *Исто*, стр. 131.

54 *Исто*, стр. 270.

У тројству путинизма (истина, правда, прогрес), правда је мост који спаја први и трећи елемент без ког не би било смисла бавити се осталим. Полазећи од најопштије енциклопедијско-речничке дефиниције „правде“ која подразумева „друштвено стање у којем свако добија оно што му по закону припада“,⁵⁵ мора се рећи да је то и један од најзахтевнијих стратешких упоришта путинизма за чије испуњење је потребно: првенствено запослити све незапослене; социјално збринути све социјално угрожене; обезбедити свима исте услове здравствене заштите и образовања; онемогућити корупцију и много тога што по Уставу Руске Федерације следује сваком грађанину.

При креирању анализе путинизма покушао сам да избегнем идеолошку свест која је представљала рационализацију себичног посебног интереса регресивних политичких елита које по сваку цену избегавају да истина о њиховом владању буде обелодањена.

У презентацији путинизма сложио сам се с констатацијом Роја Медведева, по којој стварност Русије и њен политички живот не изискују креирање било какве општедржавне или националне идеологије, нити постоји потреба за вредновањем одређених идеолошких праваца који би били заједнички свим грађанима.⁵⁶

Чак и у Уставу Руске Федерације (члан 13) стоји да се у Русији признаје идеолошка разноликост и да ниједна идеологија не може да се успостави као државна или обавезна. До оваквих закључака креатори Устава и стратеги развоја Русије су дошли, како наводи Медведев,⁵⁷ на основу сложене руске социјалне структуре, њеног богатства и противуречне историје, у којој су егзистирали људи различитих култура и религија и чију вредност представљају управо те разлике а

55 *Речник српскохрватског књижевног језика*, том 4, Матица српска, Нови Сад, 1971, стр. 839.

56 Упоредити: Рој Медведев, *Владимир Путин: четири године у Кремљу*, Промета, Београд, 2004, стр. 516.

57 *Исто*, стр. 516.

не унифицираност живота. У Русији, с таквим историјским, политичким, социјалним, економским, културним и религијским противречностима, депласирано је и јалово расправљати и сучељавати католичанство с православљем, Исток са Западом, национализам са интернационализмом, комунизам с либерализмом, радикализам с конзервативизмом... и у таквим расправама тражити пресудни и једини правац који би био потребан да би се друштво покренуло напред.

2. 1. Путинизам – идеологија или политички процес

Усаглашавајући уставна опредељења Русије и теоријски приступ проблему путинизма пошао сам од следеће дефиниције: „Идеологија је систем идеја, веровања и вредности којима се изражавају основни интереси једне групе (класе), али не непосредно, већ посредно – по правилу, тако да се ти интереси мање-више свесно приказују као интереси већине у друштву, да би, тако рационализовани, били лакше наметнути другим друштвеним групама (класама) као њихови властити интереси и као њихови властити вредносни системи оријентације и акције.“⁵⁸

Прихватајући поменути дефиницију идеологије, уз помоћ које су омеђене јасне разлике између идеологије и других облика свести⁵⁹ и која упозорава да идеологија не мора да буде једино у сфери потпуне лажне свести, зашли смо у свет нове ере политичког живота која је спојила до тада неспојиво – либерализам и етатизам, конзервативизам и социјализам, социјалдемократију и национализам...

Ако се „до идеолошких ставова долази убеђивањем, а до истинитих исказа доказивањем и када први имају смисла када је реч о вредносним опредељењима, а други када је реч о чињеничном стању; у првом случају, ствара се мњење, у другом знање; за прво је потребан говорник, за друго мисли-

58 Ђуро Шушњић, *Идеологија, Енциклопедија политичке културе*, Савремена администрација, Београд 1993, стр. 374.

59 Облици свести су: религија, филозофија, наука, уметност, морал, право итд.

лац; говорник претпоставља пасивног слушаоца, мислилац активног саговорника; први тражи слагање без обавезе разумевања, други разумевање без обавезе слагања; први не трпи супротни став, други је свестан да је противник садржан у појму дијалога; први верује да је његово уверење осуђено на пропаст ако призна једнако право супротном уверењу, други зна да од противника може да учи; први гаји мисао која није навикла да се креће у алтернативама, други брани право другачије мисли да дође до речи; први тражи једно једино тумачење симбола, другог радују могућа значења; први тражи само један начин живота, други захтева многе облике удруживања“.⁶⁰

Пошто политику, демократију и филозофију, три основна појма сваког друштвеног односа, повезује једино питање истине,⁶¹ неизоставно је да класична идеологија прераста у јединствен политички процес. У овом случају немамо скуп политичких процеса који дефинишу политички систем⁶² као најконцизније и најуже његово значење, тако да је јединствен политички процес виши стадиј политичке свести, „заснован на таквом доношењу одлука које гарантују равнотежу, функционисање и развитак друштва“⁶³. Овај јединствен политички процес, различит од свих других а опет сачињен од најбољих решења политичких процеса насталих у условима различитих идеологија, којима нису биле идеје водиле истина и праведност, једино је могао да заживи у условима опште противуречности и сложености руског друштва и да сатанизује његову функционалност. Само када политику води истина у друштву влада праведност. А већ смо констатовали да без праведности нема суверенитета ни прогреса. Путинизам није идеолошки концепт већ концепт

60 Ђура Шушњић, *Идеологија, Енциклопедија политичке културе*, Савремена администрација, Београд, 1993, стр. 375–376.

61 Предавање Алена Бадјуа на Универзитету Хумболт у Берлину које је пренео „Тагесзеитунг“, а превео „НИН“ у броју од 21. августа 2008.

62 Јован Ђорђевић, *Политички систем*, Привредни преглед, Београд, 1973, стр. 41.

63 *Исто*.

политичке праксе базиране на политичким процесима који формирају нов, оригиналан политички систем.

Путинизам је јединствен скуп политичких процеса јер када у некој друштвеној заједници одређен политички концепт добије подршку 80% бирачког тела, не може се говорити о наметању одређених интереса другим друштвеним групама јер већ поменута већина обухвата све релевантне друштвене групе.

Јединственост путинизма као аутентичног збира политичких процеса огледа се и у оригиналности политичког система који обухвата најбоље садржаје досадашњих идеолошких система који су прошли кроз праксу разних друштвених заједница али им се суштина није огледала у борби за истину и њену реализацију, што би их довело до праведности иза које стоји општи прогрес друштва, већ их је одвело у регресију или, у бољем случају, у егалитаризам.

Јединственост скупа политичких процеса у доминирајући политички процес обухваћена је и јединственом централизованом контролом органа власти која је допринела да систем нових владајућих идеја заживи у врло кратком року.

Главна критика путинизма од стране Запада везана је за тврдњу да се политички живот Русије под Путином одвија у условима мањка демократије. Аналитичари „плитког орања“ ослонац Русије на ојачане функције централне власти поистовећују с путинизмом и јаку вертикалу власти издвајају као суштину нове руске „идеологије“. Чак је у првим својим тумачењима путинизма Владислав Сукров, идеолог Кремља, подржавао ту поједностављену тезу о суштини путинизма која се сводила на јаку централну власт. Међутим, путинизам је сложена нова „идеологија“ која то, у ствари, није и која садржи много позитивних елемената других идеологија, како смо већ описали, али и која се разликују од постојећих идеологија оригиналношћу своје праксе која трансформише идеологију класичног типа у *политички процес прогресивне тенденције* који може да прерасте у процес

светских размера али са основним домицилним карактеристикама сваке државе понаособ.

То је политички процес којем није циљ економски профит, доминација, експлоатација већ истина, правда и прогрес. Историјске корене оваквог политичког процеса треба тражити у политици Петра Великог, у политици руских анархиста али, када је у питању улога државе, и у марксистичко-лењинистичкој теорији. Доста тога у путинизму налазимо и из конзервативизма који је тврди да су човеков ум и воља довољно снажни да обнове људску природу стварањем потпуно новог друштвеног поретка изграђеног у складу са захтевима слободе, једнакости и братства, како је прокламовала Француска револуција.⁶⁴ Елементе слободног тржишта путинизам преузима из либерализма па се може рећи да он представља политички процес који своју оригиналност налази у склопу до тада неспојивих идеологија.

Оно што је заједничко у маркирању значења идеологије јесте да је то назив за одређене појаве у свести које настају под дејством социјалних фактора.⁶⁵ Међутим, политички процес који креира пракса политичког живота није код Путина онај процес у класичном типу за који се тврди да је само део одређеног политичког система.⁶⁶ Путинизам је креиран у пракси као симбиоза више политичких система и једног политичког процеса који жели да се наметне истином, правдом и прогресом, који фаворизује праксу а даје могућност теорији да критикује и просуђује „пост фестум“ само на основу конкретних резултата и евентуалних недостатака које треба отклонити.

Политички процес који се бори за истину, правду и прогрес оних који у њему трају и проналазе своју суштину, уз

64 Ноел О' Саливен, *Конзервативизам*, Укронија, Београд, 2008, стр. 15–16.

65 Смиљковић / Печулић, *Политичка социологија*, Радничка штампа, Београд, 1978, стр. 72.

66 Теоретичари политичких система у Србији заступају тезу да политички систем представља збир политичких процеса. У случају путинизма, ради се о обрнутом процесу – када одређени политички процес представља збир различитих политичких система.

поштен однос и искрене намере, не може се критиковати ради саме критике већ само из злих намера и површне слике о њему.

Током осам година председниковања Владимир Владимирович је испољио најважнија обележја своје политике, која се најчешће везују за његово име. Наиме, у први план путинизам истиче заштиту суверенитета, тенденцију стварања и умрежења суверене демократије, подстицање и реализацију заштите националних интереса као приоритет државе, свеобухватну борбу против утицаја западних земаља на унутрашњу ситуацију у Русији и стварање стабилне структуре власти. Теоретичари политичких система ће одмах рећи да су то различити политички процеси који чине политички систем Русије. Међутим, пошто смо кренули обрнутим редоследом, поменути политички процеси су ближи одређеним политичким режимима него појединачним политичким системима. Поред тога, нове политичке и економске идеје обједињене су у један политички процес прогресивне тенденције који отвара простор квалитетнијем животу већине становника а не само његовог тајкунизованог дела, који све више наилази на осуду средњих и најнижих слојева грађанства. Путинизам је изграђен на реалистичној унутрашњој политици док се на међународном плану највише ослања на евроеализам и евроазијско партнерство. У последње време темељи се и на директном супротстављању америчком глобалистичком хегемонизму.

Сви набројани елементи путинизма чине одређени политички режим који уређује на који је начин организован однос државе и народа. У оквиру тог и таквог политичког режима одвија се цео политички живот друштва, тако да се слободно може рећи да политички режим сублимише укупност политичких појава и политичког процеса декларишући политичко стање друштва и политичке ситуације јер су политичке појаве уједно и друштвене.⁶⁷ Према томе, низ наведених политичких појава креира одређену политичку

67 Љубиша Ђ. Стокић, *Социологија партија*, Зенит, Београд, 1997, стр. 98.

ситуацију из које произлазе сложеније политичке појаве. У новој руској држави, насталој после распада Совјетског Савеза, долази до опадајућег утицаја класа на политику па је на крају другог Путиновог мандата тај утицај занемарујући. Ако прихватимо да је један од предуслова егзистирања идеологије управо класни карактер друштва, у савременој Русији се о идеологији не може говорити на исти начин као када се радило о класним државама. Све што није одувек постојало, а идеологија то није, има и свој крај. У ситуацији када су Фукујама и Фридман признали да још није дошло до „краја историје“, како су они претходно закључили, може се слободно рећи да живимо у ери када је наступио „крај идеологије“⁶⁸.

Да класни интереси данас нису више оно што су били у марксистичко-лењинистичкој идеологији потврдио је и српски филозоф Михајло Ђурић: „Испоставило се да су национално осећање и верска припадност убедљиво моћнији покретачки чиниоци живота од класних интереса“.⁶⁹ Колико је ова чињеница била у функцији промоције и јачања путинизма и краја постојања идеологија, толико је представљала и опасност за његову реализацију на просторима где су Руси представљали националну мањину.

Рој Медведев у својој студији „Владимир Путин четири године у Кремљу“ прецизира и, у неку руку, на посредан начин потврђује претходно изнету тезу да се путинизам никако не може подвести под неки модел нове руске идеологије. То чини дајући одговор на питање шта не дозвољава да се Русија распадне:

„Очигледно је да за то нису довољни само Устав и закони, као што није довољна ни само религија. Русију уједињује заједничка жеља њихових народа за заједничким животом, њена историја и традиција, њен језик и култура, као и јединство њене економије. Грађани Русије су само делом

68 О „крају идеологије“, писали су С. М. Липсет и Д. Бел.

69 Михајло Ђурић, *Изазов нихилизма – искуство разлике*, „Службени лист“, Београд, 1997, стр. 298.

етничка, али у још већем степену културно-историјска заједница, супротност, који живи на историјски одређеној територији. Али то су управо спојеви који формирају и држе било коју велику земљу.⁷⁰

Совјетска идеологија претендовала је на универзалност која није имала за циљ индивидуалну слободу већ наступајуће колективно благостање за које је вредело да се жртвују њени градитељи уз част да колективно буду део свеопштег историјског процеса стварања новог разумног друштва. Није им се нудио нови политички процес већ историјски процес сличан оном на Западу који је нудио свој „тријумф“ и „крај историје“, само различито обојен.

Политички аналитичари би све ово поједноставили тврдњом да се свака идеологија може победити ако јој се супротстави реална идеологија. Међутим, путинизму је ближи реалан политички живот пред којим све идеологије губе ауторитет и моћ.

Важно је рећи да је либерализам Русији донео драстичан пад животног стандарда, пораст криминала и корупцију и да је постао озбиљна претња целовитости земље, тако да се може рећи да се путинизам формирао на таласу антилиберализма.

Имајући у виду да је нови либерализам изграђен на тржишној економији и минималном, готово никаквом учешћу државе, али с видно исказаним монополом легитимне употребе силе која је регулисана законом. Тржиште је заступљено и у путинизму али је у доброј мери, уз помоћ нове улоге државе, ограничено у делатностима од стратешког значаја за развој привреде и одбрану земље.

Даља теоријска разрада путинизма изискује и један осврт на демократију и њен развој у посебним условима који не личе ни на један од претходних.

Када говоримо о модерном типу демократије, у који убрајамо путинизам, морамо прихватити чињеницу да се та-

70 Рој Медведев, *Владимир Путин: четири године у Кремљу*, Просвета, 2004, стр. 518.

кав тип демократије не може подвргнути никаквим унапред дефинисаним шемама и мерилима јер је то отворен процес свих процеса чија се суштина своди на прогресивно прилагођавање личне слободе слободи других и слободе политичке елите интересима нације, државе и друштва.

2. 2. Који предуслови су потребни да би појединац подржао одређено политичко уверење

Према Роберту Далу, да би појединац прихватио нове идеје и политичка уверења, иза њих мора да стоји одређени углед његових бранилаца али и противника. Пријемчивост идеје зависи и од успеха и од неуспеха људи, организација и институција које симболишу уверење.⁷¹ Роберт Дал у давању или одузимању угледа уверењу даје значајну стратешку улогу интелектуалцима и научницима који, као овлашћени експерти, често обезбеђују неопходна вредновања идеје али и њену критику ако су њени противници.

Углед идеје, а посебно нове, зависи и од онога што се сматра њеним достигнућима. Успех идеје је отелотворен у људима институцијама, или организацијама.

За прихватање неке идеје, како каже Дал, важан је и степен у којем он (појединац) осећа да је то уверење у складу с његовим претходним уверењем. Када се догоди да су нове идеје у сукобу са старим уверењима којих се појединац чврсто држи, потребан је огроман притисак контрадикторних опажања да би се стара уверења одстранила.

Да би се прихватила нова политичка идеја врло је важна политичка култура у оквиру укупне културе у којој је појединац социјализован, посебно успешност преношења уверења и становишта и начини мишљења која се преносе младима али и целој популацији.

Значајан чинилац, на који Дал такође упозорава када је у питању прихватање нових идеја, повезан је са степеном усклађености с властитим искуством појединца. Лакше се прихватају идеје које може да потврди стечено искуство,

⁷¹ Роберт Дал, *Полиархија*, „Филип Вишњић“, Београд, 1997, стр. 182.

док сукоб стеченог искуства и нове идеје представља отежавајућу околност за прихватање нове идеје.

Упоређујући Далове чиниоце, услове и упозорења када је у питању прихватање нових идеја путинизма долазимо до закључка да руски политички процес прогресивне тенденције има све предуслове да постане трајни систем владајућих идеја у Русији.

На првом месту гарант трајности путинизма представља углед и популарност главног носиоца нових-старих политичких уверења Владимира Путина. Његово политичко окружење (првенствено кадровско) и институције које симболишу нов систем владајућих идеја представљају успешне и перспективне факторе који су довели до осмогодишњег успона Русије на свим пољима прогреса. Кадрови и институције уједно дају подршку и енергију целокупном друштву да настави с позитивним трендом и наредних година.

Интелектуалци, научници, новинари, културни радници, војници, безбедњаци, аналитичари и питеровци⁷², истински су пропагатори новог политичког курса и представљају праву и, пре свега, добровољну базу за ширење и одржавање путинизма.

Још је појединаца у Русији који се са сетом и носталгијом сећају када је у доба хладног рата Русија представљала суперсилу пред којом су страховале све западне земље а сада подржавају путинизам и сваку његову акцију која их уверава да се њихова држава поново диже на трон најмоћније на свету. И овај носталгични део руске популације све је приврженији новој-старој политичкој идеји.

Значајно је што су нову политичку идеју путинизма прихватили млади у великом броју. Млади Руси привржени путинизму представљају успешну и бројну демографску групу, погодну за преношење политичких уверења. Млади су сведоци, носиоци и најбољи промотери (менаџери) путинизма и код њих је евидентан велик степен усклађености

72 Кадрови из Санкт Петербурга.

стеченог искуства и нових идеја јер су с тим искуством они и путинизам сазревали.

Све што је наведено, уз најширу подршку народа Русије, представља добру перспективу путинизма и гарантује његов развој и квалитетну будућност која охрабрује, пре свега, руски народ.

2. 3. Путинизам и саборност

Ако прихватимо да је „фундаментална премиса конзервативизма доктрина о паду, односно првобитном греху“, ⁷³ по којој Адам окусивши сазнање са забрањеног дрвета бива кажњен изгоном у свет несавршености, ова премиса је основ који усмерава све потоње анализе. „Ова доктрина о непоправљиво запрљаној људској природи на овом свету представља једну од кључних одлика конзервативизма и фундаментално га разликује од других погледа на свет.“ ⁷⁴

Полазећи од Августина као творца прве помно описане историје човека у којој је првобитни грех основ стварања првобитне својине и права, уз основну идеју о постојању природног права као вишег од позитивног права, лако би било оправдати руске тајкуне и настанак њиховог првобитног капитала. По Августину, природно право је више, јер је израз Божје воље, тако да је Божји разум или воља да се природни ред поштује и забрањује да се у том реду нешто квари – вечити закон.

Путинизам своје исходиште, када је религија у питању, налази у православној теолошкој мисли која је „у вредносном смислу развила неколико животних и друштвених идеала који су имале далекосежне политичке последице: љубав, покајање, самоограничавање, праштање, мир, слогу, светост, мучеништво, послушност, идеју народа Божијег“, саборност, али и тзв. небеску политику ⁷⁵.

73 Миша Ђурковић, *Конзервативизам и конзервативне странке*, „Службени гласник“, Београд, 2007, стр. 19.

74 Исто.

75 Зоран Милошевић, *Транзиција и српска црква*, Институт за политичке студије, Београд, 2004, стр. 98.

Прихватајући да је први православни животни и друштвени идеал љубав, која је код Августина основа Божије државе јер је креирају и одржавају анђели и верници, док је земаљска држава, према истом аутору теорије предестинације, заснована на љубави према самом себи и чине је људи неверници и зли духови, онда је јасно да је православље ближе Божијој држави од католичанства.

После љубави као најважнијег животног и друштвеног идеала, на друго место морамо сврстати саборност јер је „саборна природа Православне цркве и институција црквених сабора имала велики утицај на друштвени и политички живот источнохришћанских народа. Институције црквених сабора су биле узор црквено-народних сабора и државних сабора у средњовековној Србији, на неки начин можда и формални прототип савремених скупштина и парламената. Идеја саборности се састојала у томе да сваки појединац и цео народ треба да изграде сопствени саборни (васељенски, универзални) ум, љубав, бригу, осећање и одговорност. И појединац и народ су дужни 'да изађу из себе', да се саживе с другим и да сарађују с другим“⁷⁶.

Зар се већ на први поглед у овом појашњења саборности не препознају главна обележја путинизма: компромис и толеранција!?

Историјски посматрано, дуго су се словенофили бавили проблемом саборности и везивали га за „умни живот“ и „метафизички принцип устројства бића“ (Ј. Е. Шапошњиков). „Свесветску“ визију саборности имао је Александар Хомјак, за кога је саборност изражавала и сва остала свагдашња сједињавања, тако да се све могло свести на јединство у мноштву те друштво није појам збирни већ саборни, како је истицао Е. В. Спекторски.⁷⁷

76 Радован Биговић, *Црква и друштво*, стр. 255. Упор.: Јован Мајендорф, „Јелинска философија и хришћанско богословље у раној цркви“, *Беседа*, Нови Сад, бр. 3–4, 1992, стр. 159–170; Зоран Милошевић, *Транзиција и српска црква*, Институт за политичке студије, Београд, 2004, стр. 98.

77 Шири приступ проблему саборности који је прихваћен у овој студији може се наћи у књизи Зорана Милошевића „Транзиција и српска црква“, Институт за политичке студије, Београд, 2004, стр. 98–107.

Сводећи савремену суштину саборности на парламентаризам модерних боја који своје корене има у Византији где су, уз помоћ симфоније,⁷⁸ били одређени односи између Цркве и државе можемо признати да је тешко одлучити за који живот – духовни или политички је важнија саборност као чин и акција.

На темељу саборности формирали су се и први критички осврти на (нео)либералну демократију и идеја свечовека и свечовештва а чија суштина се сводила на то да се Ничеовој идеји нат човека и европском nihilizmu супротстави библијски и православни хуманизам и универзализам.

Родоначелник убедљиве критике либералне демократије био је Николај Берђајев који је уочио разорну снагу и садржај за саборну и органску политичку филозофију, тумачећи да народ не може да буде довољан самом себи јер у таквом односу нема места за Бога. Суштина народне воље своди се на аритметичку операцију тако да већина гласова одлучује о будућности друштва, мада се зна да се из воље свих не добија општа воља.⁷⁹

Социјалдемократија, с најсвежијим политичким опцијама, такође негира постојање народа као реалног јединства јер припаднике једног друштва дели на класе и групе супротстављене психологијама и интересима. Међутим, народ је саборна личност тако да у свом јединству обухвата и нацију и класу и сваку интересну групу као и све живе и умрле.⁸⁰

Закључујући ову кратку расправу о односу демократије и саборности, цитираћемо становиште Берђајева по коме је демократија систем који напушта саборност, органско стање народа и доприноси распаду јединства народа, односно

78 Исто, стр. 100.

79 Николај Берђајев, *Филозофија неједнакости*, Медитеран, Октоих, Будва-Титовград, 1990, стр. 136; упореди: Зоран Милошевић, *Транзиција и српска црква*, Институт за политичке студије, Београд, 2004, стр. 98–107.

80 Шири приступ може се наћи у студији: Драган Суботић, *Органска мисао Срба у 19. и 20. веку*, књ. 1, Преображај, Београд, 1999.

ствара раздор у народу тако да је „демократија нездраво стање народа“⁸¹.

Међутим, спајајући суверенитет и демократију у политичком животу Руске Федерације, појам „суверена демократија“ представља покушај задржавања саборности на свим изворним питањима везаним за националне интересе јер се задржава право на самостално решавање питања власти које претходно узима у обзир националне интересе. Национални интерес се формирају у предизборној борби под руководством прогресивних политичких елита⁸² и услова политичког надметања које онемогућава мешање страног фактора у креирање будуће власти, који тежи одузимању дела суверенитета дотичном народу и држави.

Да бих оправдао разлоге и везе саборности и демократије задржаћемо се накратко на појму „суверене демократије“ којем ћемо у каснијим излагањима посветити посебно поглавље.

Прва тумачења „суверене демократије“ (Путин је у више наврата у јавним наступима помињао овај појам) презентирали су Владислав Сукров⁸³ и Михаил Рогожников.⁸⁴ Сводила су се на то да су искуства са западном демократијом показала да је, та и таква, демократија интернационална (извозна и трансмисиона), либералних вредности, да слама туђе суверенитете делимично или потпуно. Међутим, поменути аналитичари не пружају објашњења на који начин одбранили суверенитет од агресивног насртаја Запада. А једини пут одбране суверенитета као врхунског националног интереса из ког произлазе и остали стратешки национални интереси је саборност коју мора да наметне бирачима Руске Федерације прогресивна политичка елита. Традиција саборности која је укоренења у православљу мора бити осавременења

81 Николај Берђајев, *Филозофија неједнакости*, Медитеран, Октоих, Будва, Титоград, 1990, стр. 137.

82 Шири приступ презентирао је у поглављу о елитама.

83 Заменик шефа администрације руске владе.

84 Политички аналитичар.

и практично артикулисана у политички живот Русије путем све ширег и свеобухватнијег политичког описмењавања бирачког тела од избора до избора. У појединим тренуцима, инструменти саборности могу бити масовна окупљања, медијске представе, ангажовање утицајних појединаца из свих сфера друштва, културна догађања, уз стално и присуство носилаца нових-старих политичких идеја које треба да буду реализоване. Њихов циљ је обнародовање националних интереса који, у крајњем случају, нуде превасходно безбедност, социјалну сигурност и бољи животни стандард.

Суверена демократија мора да нуди политичке промене којих на Западу нема, јер све партије спроводе готово истоветне програме. Да би се то избегло, Путин је припремио механизме за нужно стварање сопственог, уникатног, образа демократије који ће врло брзо прерасти у регионални а можда и у светски процес. Пре свега, свету је потребан нови светски политички субјект који неће представљати само једна земља, већ широки антиглобалистички покрет који негира супериорност неолиберализма и који ће за циљ имати искрену борбу против социјалних разлика на светском нивоу, јер највећа несрећа за човечанство произлази баш из продубљивања јаза између богатих и сиромашних, севера и југа и, у последње време, и запада и истока.

Западно савремено искуство с демократијом зачињено је „извозом демократије“, „трансмисионом демократијом“, „агресивним интернационализмом“ – појмовима који су, на жалост земаља у транзицији, прерасли у праксу која је овим младим земљама с „новом“ идеологијом либерализма нанела толико штете да би их требало прогласити елементарним непогодама.⁸⁵

У последње време, Американци покушавају да наметну свим европским земљама свој поглед и на поједине међународне организације, пре свега НАТО и ОЕБС, помоћни механизам са основним задатком – „демократизација источне

⁸⁵ Можда се зато Партнерство за мир и НАТО „озбиљно” спремају да пруже тим земљама помоћ и превенцију од елементарних непогода као једну од својих нових функција.

периферије Европе“. Вашингтон не инсистира на томе да је, за већину Европљана, овај циљ приоритетан али истичу да је доста важан.

Међутим, интересима Старог света (земљама ЕУ пре пада Берлинског зида) одговара успостављање равноправног дијалога унутар организације (ЕУ) и њено трансформисање у ефикасан механизам, који би био у стању да одговори на савремене изазове и претње Европи али без туторства Великог Брата, што се може остварити само уз сопствено виђење и одабир демократског пута.

2. 4. Заштита суверенитета

Савремени појам суверенитета добио је потпуни значај појавом модерне државе крајем XVI века у „раномодерној“ Европи. Али за потребе ове студије, историјско разматрање појма суверенитета морамо започети римском правном теоријом која је успела да уочи и дефинише један од најважнијих његових аспеката – независност.⁸⁶

За разумевање теоријског концепта путинизма који ћемо касније дефинисати као **политички процес прогресивне тенденције** веома је важан моменат пада Римског царства с којим је нестао и концепт суверености са целог државног простора, изузев на простору Византије. Наследивши и прилагодивши својим потребама основне принципе уређења државе од великог Римског царства, преузевши и систем владајућих идеја на којима се то уређење заснивало, Византија је успела да очува концепт суверености. Слободно се може рећи да од тада датира и теза да концепт суверености подразумева систем владајућих идеја о власти и моћи као основним категоријама политике, тако да владајуће идеје контролишу друштвену праксу.⁸⁷

Суверенитет као једна од кључних вредности путинизма представља својство државне власти по коме је она најви-

⁸⁶ Шири приступ се може наћи код: Весна Кнежевић-Предић, „*Оглед о суверености*“, Институт за политичке студије, Београд, 2001, стр. 16–28.

⁸⁷ Исто.

ша власт на подручју одређене државе. Највиша власт има двојако суштинско значење.⁸⁸ Прво, односи се на државну власт која је независна од свих других, што представља међународноправни садржај појма суверености који се због догађаја који су били везани за распад Совјетског Савеза (Социјалистичке Југославије, па бомбардовања СРЈ, агресије на Авганистан и Ирак) морају кориговати новим елементима. Друго тумачење односи се на унутрашњу правно-политичку проблематику, по којој сувереност представља врховну власт, власт којој су све друге подређене. Тако би се енциклопедијски одредило значење и државноправни садржај појма суверености пред крај 20. века.

Међутим, данас се, због свих међународних збивања која су обележила крај 20. и почетак 21. века, мора истаћи да постоје различити суверенитети који не гарантују увек и развитак друштва а везани су за питање власти. Наиме, за Путина је суштина суверености могућност самосталног решавање питања власти. Савремена међународна збивања изнедрила су на површину светских проблема амерички монопол на демократски дискурс који може укинути свакој другој земљи право на самостално решавање питања смене старе и конституисања нове власти.⁸⁹

Важно је истаћи да је Путин за време своја два председничка мандата креирао и реализовао све предуслове (политичке, економске, националне, социјалне и духовне) који ће данас, али и сутра, гарантовати да ће се у Руској Федерацији самостално (суверено) решавати питање власти. Борећи се за сувереност новог типа, Путин је пред собом имао искуства „обојених револуција“ – од Србије 2000. преко пропале револуције у Белорусији, 2001, „Револуције ружа“ у Грузији, 2003, „Наранцасте револуције“ у Украјини, 2004. до Киргизије и њене „Револуције лала“ 2005.

⁸⁸ *Енциклопедија политичке културе*, ИШП „Савремена администрација“ д.д., Београд, 1993, стр. 1134.

⁸⁹ Зоран Милошевић, *‘Путинизам’ – савремена идеологија Руске Федерације*, НСПМ Расправе, Београд, 2008.

Да би се у потпуности демистификовао савремени приступ путинизма суверенитету мора се поћи од оних елемената који га угрожавају према анализама руских аналитичара. Сарадник Путина у вези с питањима идеологије В. Ю. Сурков истиче: „Основна опасност за сувереност наше нације је међународни тероризам; затим га угрожава могућност војног сукоба; неконкурентност наше економије; посезање за савременим 'норанцастим технологијама', револуцијама у условима снижавања националног имунитета према спољним утицајима.”⁹⁰

Након презентираних класификација елемената који угрожавају или у будућности могу угрозити суверенитет Русије, посветићемо посебну пажњу сваком од њих.

2.4.1. Тероризам – универзални проблем

Владимир Путин је тероризам дефинисао на следећи начин: „Наше је мишљење да је тероризам – а убеђен сам да он нема националне, етничке или религиозне атрибуте – међународни феномен и да се радикални елементи могу наћи у свакој средини, свакој нацији и свакој религији. С времена на време нешто јењава, нешто исплива на површину, те ствари су динамичне. Не суочавамо се с религиозним демонстрацијама, већ с идеологијом нетолеранције, без обзира на то у шта се она маскира. Тамо где узмемо у обзир међусобне интересе, постижемо дуготрајне резултате. Тамо где не можемо да се одрекнемо сопственог политичког или економског интереса, не успевамо да нађемо таква решења. Продуктивно је понашати се баш на такав начин, узимајући у обзир међусобне интересе, као и интересе осталих међународних актера. Такво схватање сада добија ауторитет».⁹¹ После ових речи јасно је да је путинизам политички процес који у укупној толеранцији „свих према свима“ види своју будућност.

90 В. Ю. Сурков 'Путинизам' – савремена идеологија Руске Федерације, превео Зоран Милошевић, НСПМ Расправе, Београд, 2008.

91 Интервју Владимира Путина, „Time“, 31. децембар 2007, превод „Геополитика“, 19. 02. 2008.

На унутрашњем плану, превентивна борба против тероризма обухвата широко организовану структуру безбедносних институција и оружаних формација.⁹² Руски специјалци су од 1998, за десет година свог деловања под командом Центра за специјалне намене Федералне службе безбедности, извели 2.500 спектакуларних акција. Оволики број акција говори о готово свакодневном ангажовању ових елитних јединица на сузбијању терористичких акција и организованог криминала. Центру за специјалне намене се приписује ликвидација Басајева, Масхадова, Радујева, Брајева, Абу-Умара, Абу-Хавсса...

У последње време посебно је интересантно деловање ових јединица против „хибридног тероризма“. Формирању хибридног тероризма допринео је један од врло значајних елемената који је последњих година дао крила тероризму, на почетку XXI века, за шта је заслужан организован криминал, како на унутрашњем тако и на међународном плану. Финансијска спрега организованог криминала и тероризма створила је сигуран и ефикасан начин финансирања који потпомаже, реализује и омасовљава међународни тероризам.

Симбиоза организованог криминала и тероризма која је произвела хибридни тероризам и данас га довела до забрињавајућег савршенства, представља озбиљну консолидацију међународног тероризма и у исто време задаје увећане тешкоће за антитерористичку борбу. Хибридним тероризмом комплетно финансирање тероризма прешло је у сиве токове тако да је антитероризам изгубио траг новца, као једну од најзначајнијих карика, која је полиције света често доводила до терористичких група и лидера.

Прву сарадњу организованог криминала и тероризма, као претечу хибридног тероризма, имамо после окончања хладног рата у Италији на релацији Црвене бригаде – ма-

⁹² Специјална групација Генералштаба Министарства одбране Руске Федерације: спецназ ГРУ; Специјалне групације ФСБ – Алфа и Вимпер; Унутрашња војска Министарства унутрашњих послова (МВД): Витез, Рус, Ермак и Барис; Министарство унутрашњих послова: Гранит, Рис, Зубр; Министарство правде: Јагуар, Штурм, Север, Феникс; Спецназ ФСО: Рониоци.

фија. Мафија је терористе снабдевала сигурним становима и новцем а они су заузврат учествовали у ликвидацијама њихових непријатеља.

Права и плодотворна симбиоза организованог криминала и тероризма остварена је на Космету где су терористи (ОВК) дошли на власт. Да је спој организованог криминала и тероризма перспектива њихових односа показује чињеница да се хибридни тероризам развио у највећем обиму у Латинској Америци, где колумбијски организовани криминал помаже тероризам с пола милијарде долара годишње. И Косово је перспективни терен за хибридни тероризам јер је неlegalно осамостаљивање српске јужне покрајине легализовало привременим институцијама симбиозу организованог криминала и тероризма, што је озбиљно угрозило већ нарушену политичку, социјалну и економску стабилност Балкана и Европске уније. Поље успешног деловања хибридног тероризма представљају и Узбекистан, Авганистан и Северни Пакистан. У налету јачања хибридног тероризма, који је на време био заустављен од стране безбедносних федералних снага Русије, били су и терористи с простора Чеченије који се у великом броју, због успешних акција руских власти, у последње време селе на Косово, Авганистан, Ирак, Узбекистан и Северни Пакистан.

Најчешћи облик хибридног тероризма као сарадње организованог криминала и тероризма данас се односи на један вид савремене трампе: ми вама новац, ви нама ликвидације и сигурност. Једноставније речено, организовани криминал новац зарађен од шверца разних дефицитарних и вредних роба, трговине белим робљем, трговине оружјем и производњом и пласманом дроге финансира терористе који повремено ликвидирају издајнике или непријатеље организованог криминала али и политичке представнике власти у својим и у другим земљама.

Овакав вид симбиозе организованог криминала и терориста у више наврата направио је неколико „успешних корака“ и у Русији али је постао врло опрезан због разгранате

антитерористичке безбедносне мреже на целом руском простору, нарочито у пограничним зонама које се додирују са земљама које дају логистичку подршку или пак организују терористе, тако да је овај вид тероризма на посебној листи приоритета ФСБ-а.

После трагичног догађаја у Ираку, када су на свиреп начин убијене заробљене руске дипломате, Путин је изјавио да ће руске специјалне службе наћи и казнити све који на такав начин наступе против Русије и њених грађана. Специјалне снаге од тада имају дозволу да задатке извршавају и ван граница своје земље, свуда где се налазе терористи који су угрозили животе Руса или интересе Руске Федерације.

Пошто је по Русију и њен суверенитет, посматрајући међународне околности, опаснији савремени међународни тероризам, покушаћемо да пронађемо елементе превентивног деловања у самој дефиницији.

„Савремени међународни тероризам егзистира од пада Берлинског зида и представља сложени облик организованог, индивидуалног и институционалног политичког насиља обележеног рушилачким, физичким и психолошким методама међународне политичке борбе. Акти међународног насиља, који се примењују на грађане или територије више од једне државе, обично се спроводе у време политичких и економских криза, а ретко и у условима остварене економске и политичке стабилности једне или више држава систематски покушавајући да остваре 'велике циљеве' на начин који је потпуно непримерен пре свега друштвеној ситуацији и историјским могућностима оних који га као политичку стратегију упражњавају кршећи међународне споразуме, декларације, повеље и резолуције. Методе напада терориста морају да имају инострани субјективитет, што приморава планетарне медије да реализованом акту насиља посвете максималну пажњу.“⁹³

93 Аутор ове дефиниције је и аутор ове студије. Више у: Винко Ђурић, *Наставак савременог међународног тероризма*, специјалистички рад одбрањен на специјалистичким студијама Факултета политичких наука, јуна 2006.

На основу ове дефиниције, механизме за заштиту суверенитета од савременог међународног тероризма треба тражити у изградњи и очувању економске и политичке стабилности Руске Федерације. Као превентивни елемент посебно је важна безбедносна сарадња са свим земљама света а посебно с државама из непосредног окружења иза граница Русије. Врло је важно да све институције власти у Русији, као и појединци, институције и организације у иностранству, поштују међународне споразуме, декларације, повеље и резолуције, јер је лични пример најбоља препорука за понашање других. Мора постојати и избалансирани однос медија у Русији према актима тероризма. Медији треба да се баве више превентивом него последицама.

Неки од узрока настанка савременог међународног тероризма јесу то у свом изворном облику (етничка мотивисаност, религијска искључивост, идеолошка мотивисаност, нови светски поредак, окончање хладног рата, униполарни свет до 8. августа 2008, политичке санкције, некажњени економски злочини, одмазда за акције појединих држава и њихових савезника, нова стратегија националне безбедности САД, поремећена комуникација у међународним односима), док други могу то бити у заједничком садејству или су једноставно само олакшали настанак, ширење и функционисање терористичких група (сами терористички акти, као што су 11. септембар, напад на Лондон и Мадрид, хибридни тероризам, развој информационо-комуникационе технологије).

Лоцирање узрока настанка савременог међународног тероризма треба да доведе до ефикасније борбе на међународном плану против погубних последица терористичких акција по безбедност појединих држава, регија, континената или целокупних међународних односа.

Разумевање узрока увек је једини и прави пут за превентивну акцију и сузбијање последица.

Свако озбиљније бављење тероризмом показује да се свет налази пред судбоносним одлукама. Цивилизацијски

поступак стоји пред Западом али и пред Истоком. Запад би морао да преиспита и исправи слику о себи самом, да измени своју глобалну политику према остатку света како би могао бити схваћен као чинилац цивилизацијског преокрета и предводник на пута ка свету благостања и просперитета.

Уколико се политички, захваљујући (не)уједињеном Истоку, не савлада капитализам без граница, бићемо сведоци разарајуће економије (коју је хипотекарна и криза капитала у Америци већ започела), војно-политичке кризе која ће довести у питање све тековине развоја човечанства, па и сам човеков опстанак. Шанса за уједињење Истока и помирење Запада с чињеницом да постоје и други, уз трајни балансирајући компромис који нуди данас једино путинизам – реални су предуслови да свет ипак опстане и крене ка опште-светском прогресу.

Слободно се може рећи да је свој историјски пут путинизам пронашао још педесетих година прошлога века, када је Лестер Пирсон упозоравао да се човечанство креће ка „добу у коме ће различите цивилизације морати да науче да живе једна поред друге у мирној размени, да уче једна од друге, једна другој истражују историју, идеале, уметност и културу, и да се тако међусобно обогаћују. Алтернатива томе у овом пренатрпаном малом свету су неразумевање, напетост, сукоб и катастрофа.“⁹⁴

Крај насиља савременог међународног тероризма могуће је остварити само ако се неутралишу његови узроци, којих је свакога дана све више и који су све сложенији.

Један од многобројних примера како се однос према тероризму практично реализује у Русији навео је сам Путин у свом интервјуу „Тајму“ 31. 12. 2007. Путин је навео пример Ирака у којем је међународна заједница једну државу оружаном инвазијом претворила у легло тероризма.

„Наша позиција о Ираку је веома добро позната. Од самог почетка сматрао сам да је то грешка и јавност је то зна-

94 Семјуел Хантингтон, *Сукоб цивилизација*, ЦИД Подгорица и Романов Бањалука, 2000, стр. 358.

ла. Развој током последњих година доказао је да смо били у праву. Ако погледате мапу света, тешко је наћи Ирак и помислићете да је лако покорити тако малу земљу, али тај подухват је огроман. Ирак је мали али изузетно поносна нација и искрсли су проблеми који раније нису били видљиви. Народ не доживљава окупацију као борбу против Садамовог режима, већ веома лично, а тероризам профитира од тога. Терористи који некада нису били присутни у Ираку сада су тамо. Што се тиче онога што радимо сада и у блиској будућности, генерално се слажем с председником Бушом када каже да се све мора урадити тако да се ирачке власти могу саме носити с проблемима. Потребна им је помоћ у стварању војске, сигурносних снага и полиције, тако да се са сложеним питањима Ирачани могу носити сами. Оно око чега се не слажемо јесте да САД верују да је немогуће наметнути временски оквир за повлачење. Моје гледиште је да би то подстакло ирачке власти да буду више проактивне. Ако знају да ће заувек имати америчке оружане снаге иза себе, могу се осећати угодно под таквом заштитом, али ако знају да постоји рок, били би принуђени да размишљају о томе шта ће морати да раде после тог датума. На крају свега, то је одлука коју морамо донети заједно, на нивоу Уједињених нација.“

2.4.2 Војни сукоби као претња суверенитету

Проблем војног сукоба као елемента угрожености суверенитета најбоље ћемо показати на примеру агресије Грузије на Јужну Осетију која се догодила почетком августа 2008.

Од неколико разлога зашто је Грузија кренула у ратну авантуру против Јужне Осетије треба издвојити два.⁹⁵ Први

⁹⁵ Намерно изостављамо можда најреалнији разлог Сакашвилијеве авантуре. Почетком септембра 2008, на основу пласираних агенцијских вести из Тел Авива, Техерана и Холандије, склопљен је Кавкаски мозаик. Наиме показала се истинитом претпоставка руског премијера Путина да иза авантуристичке акције оружаног напада на Јужну Осетију Михаила Сакашвилија, председника Грузије, стоји амерички председнички кандидат Џон Мекејн, његов политички саветник. Наиме, требало је да Сакашвили понови хрватки модел етничког чишћења „Олујом“ и „Бљеском“, да на муњевит и ефикасан начин очисти територију Грузије од Руса и омогући несметано стационарање аме-

је везан за грузијско тестирање западне подршке (степен до којег она може да иде) а други је жеља Америке да провери руску одлучност при реализацији своје најновије ратне доктрине која се разликује од оне из 2000. године. По свој прилици, у питању су посредна два узрока, која су у сваком случају, и поред америчких оптужби на рачун Сакашвилијеве штетне непромишљености, добро дошла за тестирање степен руског ангажовања.

Отпочињањем конфликта у Јужној Осетији (8–13. август 2008), прозападни грузијски председник Сакашвили желео је да види на делу свакодневно исказивану вербалну подршку Запада да га подржавају и у којој мери то чине, у настојању да сломи отпор руског живља у Јужној Осетији и Абхазији и да успостави контролу над целим простором Грузије. Међутим, после одлучног руског одговора изостала је одлучна и конкретна подршка Грузији од стране Запада. НАТО се већ првих дана сукоба прогласио ненадлежним а Вашингтон је запретио заштравањем односа с Русијом али из уста бирократе из треће линије важности. Брисел и ОЕБС су се огласили жељом да пошаљу посматраче у Грузију.

Блага подршка Вашингтона Тбилисију, бар првих дана кризе, која се свела на вербалну критичку комуникацију

ричких војних снага на простору његове државе. Постало је очигледно да је Мекејн, у сарадњи са својим колегама из републиканске странке, испланирао да у својој предизборној трци упише два ратна успеха. Први је успостављање контроле силом на целој територији Грузије а други уништавање иранских нуклеарних постројења. Први ратни поход је донео тоталан фијаско и, у неку руку, угрозио и други. Други ратни поход немогуће је извести без логистике и директног деловања с грузијске територије која је, стратешки гледано, идеалан простор за напад на Иран. Међутим, велика концентрација руских војних средстава у близини евентуалних центара за напад на Иран може бити озбиљна сметња за тајност и ефикасност планираног ракетирања иранских нуклеарних постројења. Посебно је важно да америчке снаге или НАТО (ако за такву операцију буде сагласности међу чланицама) несметано контролишу цео простор Грузије и због евентуалног прерастања њиховог ракетног напада у озбиљнији ратни сукоб.

Да је овај сценарио већ уигран потврдио је холандски лист „Телеграф“, а пренеда израелска штампа, позивајући се на информацију о агентима холандске обавештајне службе АИВД који су прекинули своју операцију саботаже иранске индустрије оружја на основу процене да ће америчке војне снаге за неколико недеља (крајем септембра, почетком октобра) бомбардовати нуклеарна постројења у овој земљи.

према Русији, без конкретних акција подршке, сигурно да је разочарала Сакашвилија и може му у будућности нанети и доста политичке штете.

На другој страни, Вашингтон је занимало да ли је Русија спремна да у потпуности реализује нову војну доктрину из 2008. која се битно разликује од оне из 2000. године.

Наиме, почетком лета 2008. Министарство одбране Русије обелоданило је *Концепцију развоја оружаних снага до 2030. године*. По новој војној доктрини, која се разликује од оне из 2000. године, руско војно руководство сматра да главна опасност по земљу представља стратешко деловање Запада, уз признање да је присутна „растућа технолошка и војно-техничка супериорност водећих западних земаља“⁹⁶.

Аутори *Концепције развоја оружаних снага Русије до 2030*, из редова Министарства одбране Русије, сматрају да Русија улази у епоху оштрих криза различитог нивоа и да се због тога ратна опасност по Русију не смањује, већ из дана у дан повећава.

Најозбиљнију опасност доноси настојање САД да „у циљу осигурања легитимитета својих једностраних потеза Запад покушава да оствари међународноправно признање НАТО као једине организације која има право на примену силе на основу одлука сопствених руководећих органа“⁹⁷.

У овом стратешком документу се посебно истиче да, „имајући у виду континуитет спољнополитичког курса Вашингтона и садржину дугорочних програма војне изградње, можемо претпоставити да ће САД третирати војну супремацију као најважнији услов за успешну реализацију својих спољнополитичких планова и америчко војно присуство ће се сачувати практично у свим кључним регионима света“.

Основни циљ доминације Вашингтона је, у крајњем случају, контрола светских енергетских ресурса, потчињавање светских водних резерви контроли америчких и западних

96 *РИА Новости*, 5. август 2008.

97 *Исто*.

мултинационалних компанија, као и контролисана производња и дистрибуција вишкова хране. Да би се избегла оваква доминација и опасност да две трећине човечанства потпадне под потпуну зависност америчке политике, неопходни су такмаци који ће зауставити експанзију америчког хегемонизма.

У циљу одбране своје суверености и целовитости територије, Русија је у новој војној концепцији истакла да ће ракетне снаге стратешке намене у периоду до 2030. наставити да развијају нове ракетне комплексе, спровешће се усавршавање средстава борбеног управљања и везе, а паралелно с тим планиран је и развој поморских и ваздухопловних стратешких офанзивних снага. Тако се у најскорије време планира увођење шест нових носача авиона у оперативни састав руске морнарице који би представљали „морске авио-системе“ тесно повезане с космичким ракетним јединицама.

Ако додамо да Русија има у виду негативно искуство Србије (конфликт с Хрватском је окончан протеривањем 200.000 Срба, на Космету је такође спроведено етничко чишћење – 200.000 Срба и осталих неалбанаца, из Босне и Херцеговине избегло је или прогнано 473.700 Срба, што је највећи етноцид једног народа у модерној историји Европе, укупно гледано), не треба да чуди њен жесток војни одговор на ратну провокацију Грузије, којим су руске оружане снаге заштитиле руски живаљ у Јужној Осетији и Абхазији.

Процес путинизма када су у питању антиглобалистичке тенденције превентивно ствара услове за одвраћање евентуалног непријатеља од агресивног понашања према руским интересима. треба поменути и добру обавештеност о намерама Вашингтона и сталну разраду стратешких акција које квари намере о овладавању и подели руског простора. Када су у питању савезници у антиамеричкој кампањи, Русија не квари америчка међународна партнерства већ гради своја (Заједница независних држава, БРИК, Шангајска група, Арапска лига ...), а у евентуалном отвореном сукобу има стратегију превентивног удара по матрици Путиновог пона-

шања. Владимир Путин је својевремено у ери антитерористичке кампање у Чеченији изјавио: „Ако мораш да се умешаш у тучу – ударај први, али тако да противник више не може да се дигне.“⁹⁸ То је јасна порука онима, па и Грузији и Украјини, који желе да угрозе територију или стратешке интересе Руске Федерације, а која подразумева и заштиту руског живља у другим државама⁹⁹, да ће бити осујећени у својим агресивним намерама чак и пре покушаја да их реализују.

На крају разматрања војног аспекта руске стратегије треба нагласити да се војна доктрина из 2000, која је подразумевала само непосредну заштиту безбедности граница Русије и савезника из окружења, битно променила (проширила) после америчких намера да у Европи инсталира њену противракетну одбрану.

Да се ствари битно мењају наговестио је председник Владе Владимир Путин почетком августа 2008. када је исказао неопходност „поновног успостављања позиције Русије на Куби и у другим пријатељским земљама“¹⁰⁰.

Према вестима из руског министарства одбране, које су уследиле после поменуте изјаве Путина, стратешки бомбардери – носачи ракета Ту-160 и Ту-95, могу у сваком тренутку бити пребачени из вишечасовних ваздушних патрола Атлантиком на аеродроме на Куби, Венецуели или Алжиру. На ове поруке из Москве одмах је реаговао Вашингтон претњом „да САД тако нешто не могу да допусте“, на шта је реплицирао бивши командант ваздушних снага Русије Анатолиј Корнуков да, „без обзира на то што ће бити тако близу САД, руске базе неће представљати опасност за Америку, као што неће ни америчка ПРО у Чешкој и Пољској представљати опасност за Русију“.

98 Винко Ђурић, Владимир Путин и васкрс Русије, Чигоја штампа, Београд, 2001, стр. 148.

99 Према руским званичним подацима, заступљеност Руса у државама бившег СССР-а изгледа овако: Летонија 40%, Естонија 40,4%, Литванија 6,3%, Казахстан 26,1%, Киргистан 9%, Туркменистан 3%, Узбекистан 5,5%, Украјина 17,3%, Молдавија 6%, Белорусија 13,2% и Грузија 5%.

100 *Политика*, 6. август 2008.

Размештање америчке противваздушне одбране по Европи потез је који мора имати адекватан одговор с руске стране: војно присуство на Куби; Чавез нуди територију Венецуеле за инсталирање руских војних база; Еквадор и Боливија су у савезничком односу с Венецуелом; Вијетнам је спреман да део луке Камран уступи на коришћење руским војним бродовима као што је то било до 2002. Године. Нешто од тога ће се реализовати а можда и све.

За разлику од војне доктрине из 2000. године, када су стратешки интереси Русије били везани за суседне као и пријатељски наклоњене земље, тако да су тада „међу основне спољне претње“ сврставало „довођење страних трупа – уз кршење Повеље УН – на територију суседних и Русији пријатељских држава“¹⁰¹, данас се геостратешки простор руских интереса знатно шири. Наиме, неоколонијална глобалистичка политика САД учинила је да Русија обнавља своје присуство у најзначајнијим геостратешким просторима као што су Куба и Латинска Америка.

Да би се парирало све агресивнијој политици САД, Русија мора заузети стратешке тачке свог војног ослоња у разним регионима света како би се створила позитивна клима одвраћања код потенцијалних агресора на виталне руске интересе, како у Русији тако и широм света.

Као озбиљан инструмент одвраћања и убеђивања можемо поменути бомбардер ТУ-160 и авион ТУ-95. Ова два бомбардера представљају главну резерву руске војне Врховне команде у случају атомског рата. У структури истовременог нуклеарног дејства, овим авионима је намењена улога „предатора“ који задаје одлучујући ударац непријатељу. Авиони долећу 12.000 километара далеко од руских граница, полећући са аеродрома под Варкутом, на северу Русије, у Владивостоку на крајњем истоку и с белоруског аеродрома Баранович на западу. Четврти аеродром је у изградњи и налази се у Киргизији, на југу земље. Најмодерније верзије авиона

101 Винко Ђурић, *Владимир Путин и васкрс Русије*, Чигоја штампа, Београд, 2001, стр. 147.

ТУ-160 опремљене су атомским ракетама и бомбама а могу да носе и обичне авио-бомбе, што овај авион уводи у ред летилица способних за наношење фаталних удара по базама терориста на било којој тачки планете. Овим авионима доступне су обале САД, Велике Британије, Аустралије, али и Персијски залив и Индијски океан у којима је често стационирана и Шеста флота америчке морнарице.

Нова војна доктрина Русије показала је да Русија више неће бити неми посматрач остваривања америчких стратешких интереса, што показује и конфликт у Грузији, и да ће адекватно одговорити на сваку стратешку и политичку провокацију много одлучније него што је то Вашингтон до сада очекивао. У том правцу иде и најава руског председника Дмитрија Медведева, објављена 27. септембра 2008, да је отпочела реализација руског нуклеарног одбрамбеног штита који ће бити стављен у оперативну функцију најкасније до 2020. године. Према речима Медведева, нуклеарни систем одвраћања намењен је за разне војне и политичке околности, заједно с новим типовима наоружања најновијих технологија обезбедиће апсолутну доминацију над небом Русије и околних земаља. Прве претпоставке о могућности ма нуклеарног одбрамбеног штита дају гаранцију неповредивости ваздушног простора од 600 км од граница Русије у ваздушном простору суседних земаља.

2.4.3. Економија брани суверенитет

Озбиљну опасност за очување суверенитета Русије представља и евентуална неконкурентност економије. Зато се Путин од првог дана свог председниковања посебно залагао за просперитетни развој привреде.

Маја 2008. остварен је нов рекорд руских девизних резерви. У периоду од 10. до 16. маја Русија је увећала своје резерве девиза и злата за четири милијарде долара (0,75 %) на рекордних 540 800 000 000 долара.¹⁰²

¹⁰² Према подацима руске Централне банке.

У поређењу са 1. јануаром 2008. године, када су девизне резерве Русије биле 476 300 000 000 долара, остварен је њихов раст, у периоду од непуних пет месеци, од 13,5 %.

Реална примања руског становништва, после одбијања обавезних давања и коригована индексом потрошачких цена, повећана су у прва четири месеца 2008. за 11,8% у односу на исти период 2007.

Ови подаци говоре о реализацији једног од стратешких циљева путинизма – побољшање квалитета живота становништва.

Позитивним економским предвиђањима и успесима руске привреде придружили су се и економски експерти који су израдили студију „Economist intelidžens junita“ (EIU), о дугорочном развоју светског капитала, констатујући да ће у периоду од 2006. до 2020. годишња просечна реална стопа раста бруто домаћег производа Русије износити 3,3% и заузимати треће место на планети иза раста Кине од 6% и Индије са 5,9 % раста.

Економска снага Русије огледа се и у рекордним дознакама девиза њених грађана на „привременом раду у иностранству“. Русији припада 48% од укупног броја економских емиграната Источне Европе. У исто време, Русија је и најатрактивнија дестинација миграната из других земаља Заједнице Независних Држава. Годишњи прилив девиза из иностранства од радника емиграната износи 13 800 000 000 долара.

Када су у питању стране инвестиције треба споменути и то да је на Седмом међународном економском форуму у Петербургу потписано 17 уговора у укупној вредности послова од 14 600 000 000 долара. Јасно је да ће све док се у Русији зарађује више него било где у свету, капиталисти са свих страна хрлити са својим новцем да га пласирају у, по пространству и по богатству, највећу земљу света.

Да би се привукле стране инвестиције усвојен је Закон о страним инвестицијама који омогућава јасне и примамљи-

ве услове за инвеститоре свих боја да у што већем броју учествују у економском животу Русије. Премијер Путин је 2. јуна 2008. године, отварајући редовну седницу Президијума владе, поздравио страног инвестирање, које свакодневно расте и потврдио да ће се Русија на све начине трудити да подржи тренд раста страног инвестирања. Међутим, у причи о економској стабилности и просперитету врло важну улогу има и заштита стратешких производа и ресурса. Тако се федералним законом који је Путин потписао 5. маја 2008. ограничава учешће иностраног капитала у 42 стратешке гране руске економије, укључујући нафту и гас. Али, према речима премијера Путина, тај закон не искључује право великих страних компанија да купују акције и фирме у Русији, већ само одређује специјалну процедуру кроз коју се мора проћи у појединим случајевима. Овај списак стратешких делатности у које страни капитал не сме да се меша спадају: производња оружја, космичка и авионска индустрија, добијање биоресурса, атомска енергија, поједине гране у рударству, неколико важних облика делатности у сфери телекомуникација и масовних комуникација и природни монополи.

Потпуно је разумљиво што су руски закони ограничили учешће иностраног капитала у производњи и преради нафте и гаса. Честитајући професионални празник радницима (7. септембра 2008) запосленим у енергетици, руски председник Дмитриј Медведев је изјавио да његова земља мора учинити све што је неопходно како би задржала водеће позиције у Индустрији нафте и гаса. Медведев је, овом приликом, посебно истакао да је сада за сваку земљу од пресудног значаја да располаже стабилним и поузданим снабдевањем енергентима. Тако су енергенти у оквиру економске стабилности постали гарант суверенитета сваке земље. Имајући ово у виду мора се рећи да је Индустрија нафте и гаса један од највећих сектора руске привреде који динамично расте, а њен ефикасан рад одређује умногome осигурање животних потреба државе. Посебно је значајно да огромни извозни потенцијал руске индустрије нафте и гаса, поред унутрашње

економске стабилности игра, и значајну улогу и у енергетској стабилности евроазијског континента и целог света.

Да путинизам, када је енергија у питању, води озбиљну политику која мора да обезбеди суверенитет на дуже стазе, показује податак који је Путин изнео у свом новогодишњем интервјуу „Тајму“.

„Што се тиче енергије Русија је предузела неке кораке који се тичу развоја термонуклеарне енергије, нуклеарне енергије, водоника итд. Размишљамо о такозваним алтернативним горивима. У том смислу нисмо оптимисти али нисмо ни песимисти.“

Када су у питању економски успеси путинизма, не сме се изоставити значајна улога државе у целом том послу. Мора се истаћи да су тврдње о економском успону Русије који везан само за просперитет нафтне индустрије и извоза гаса неутемељене и помало површне.

Нагли индустријски препород који се догодио у последњих осам година успео је у првим годинама Путинове владавине да превазиђе и надокнади привредни застој из периода 1991–1998. захваљујући упливу државе у многе стратешке економске послове, тако да је после 2006. постало јасно да пут у бољитак води преко већег ангажовања државе.¹⁰³

Значај државног ангажовања дошао је до правог изражаја 2005. када се највише радило на Путиновим приоритетима: здравству, образовању, становању и пољопривреди. Ангажовање државе у поменутиим приоритетима омогућио је контролисано усмеравање инвестиција са сигурним позитивним ефектима. Реконструкција индустријског система обележила је други Путинов председнички мандат, формирањем великих предузећа под контролом државе: авио-индустрија, бродоградња, нуклеарна енергија и нове технологије.

У таквој ситуацији треба признати да је Русија свој економски раст остварила захваљујући развоју потрошње и

¹⁰³ Упоредити: Жан-Мари Шовије, „Русија која се не уклапа у клишеа“, *Le Monde diplomatique* NIN, 29.03.2008.

повећаним инвестицијама, тако да извоз нема директног утицаја на остварени економски раст. Насупрот оваквој политици, политика рентијерског модела производње сировина који је био доминантан у руској привреди 1992–1998. довео је до катастрофе и опасности од урушавања економског система земље. Међутим, јасно је да треба одржати и проширити све извозне капацитете а посебно енергетске, јер све чешће повлаче многе производне и услужне капацитете а и потврђују значај и важност Русије у међународним односима.

На крају после поткрепљивања економског развоја чистом праксом морамо се на тренутак осврнути и на теоријски приступ економском курсу који је заузео путинизам. Када је у питању однос путинизма према неолибералној економији¹⁰⁴, многи аналитичари повезују економисте из Путиновог окружења, у првим годинама његовог председниковања, са Питеровцима чикашке економске школе, међутим, о њима Рој Медведев има посебно мишљење. „Што се тиче питербуршких либерала, то су били потпуно просечни економисти из другог реда либерал-реформатора, који се до тада ничим посебним нису истакли. Зато је Владимир Путин морао, уз мале изузетке, да се ослони на људе из апарата власти формираног до краја 1999. године. Али, то је било неизбежно и неопходно како би се обезбедио хармоничан и миран континуитет у управљању друштвом, привредом и државом“.

Ова запажања Роја Медведева обесмишљавају све приче о контрадикторности Путинове економске политике и кадрова који га окружују. За економску политику Русије најважније је било то што је тада председник Путин са великим председничким овлашћењима знао да се неолиберална

¹⁰⁴ Неолиберална економија је осавремењена верзија либералне економије Адама Смита, економисте из 18. века, и његових следбеника. Први пут се појавила шездесетих година прошлог века, да би почев од осамдесетих година постала доминантна економска филозофија. Оснивачи теорије либерализма сматрали су да је слободно тржиште најбољи начин да се организује економија, док су државне интервенције потпуно у таквом економском систему непожељне. За разлику од либерализма неолиберализам уводи у праксу монополе и демократски облик политичке владавине.

политика спроводи под вођством Вашингтона и да је њена суштина у „тројству“ контролних инструмената три међународне институције. Привреде свих држава које су биле под перманентним утицајем САД биле су контролисане од стране Међународног монетарног фонда, Светске банке и Светске трговинске организације. У нашем окружењу ових услуга се одрекла само Словенија и тим својим потезом учинила да њена привреда буде најуспешнија међу земљама у транзицији. У том одрицању од помоћи финансијског западног тријумвирата Русија је такође овладала својом економском судбином, мада је и евидентно да су Путинови економски експерти увели фискалну дисциплину и смањили буџетски дефицит управо у складу са „неолибералним“ Фридмановим препорукама.

После свих изнетих аргумената може се резимирати да је осмогодишње руско економско чудо било реализовано због правилно дозирање мешавине тржишних подстицаја и државног усмерења а у неким случајевима и ограничења.

2.4.4. Суштина шарених демократија¹⁰⁵

Није тешко уочити да последњих година САД користе све грубље методе утицаја на националне владе које желе да сачувају своју сувереност у односу на Вашингтон. Почетком априла 2007. Стејт департмент је упутио Конгресу свој извештај о подршци људским правима и демократији у свету за 2006. годину, који сведочи о могућностима америчке владе да се меша у унутрашње ствари других земаља. Америчким амбасадорима у свету отворено се дало право и препоручује да стварају „паралелне“ центре моћи, да поткопавају легитимне владе, припремају нове „обојене револуције“, јер се у том извештају наводе такви „дипломатски инструменти“ за утицај као што су: стимулисање невладиних организација и медија, „правилно васпитавање“ структура власти, успостављање контроле над изборним процесима, лобирање „потребних“ законодавних иницијатива, широка

¹⁰⁵ Текст аутора ове књиге објављен у специјалном додатку *Гласа јавности* 10. септембра 2007.

пропагандистичка делатност и обилато финансирање таквог посла. То су чинили (али кришом) и пре, судећи по подацима изнесеним средином 2007, у већ поменутом француском документарном филму посвећеном обојеним револуцијама. Природно је да су то одмах оштро критиковале многе земље, међу првима Русија и Кина. Али уз сву финансијску потпору „обојених“ ратова Америке против других земаља, Американци су још далеко од стварања свеобухватне демократије у свету, нарочито после тешкоћа које имају у Авганистану и Ираку, али и са властитом економијом.

Доминирајућа америчка стратегија „извоза демократије“ има дугорочан карактер коме, за реализацију, неће сметати ко је на власти – демократе или републиканци. Ова стратегија остварује се уз помоћ акција новог „одсека за демократске покрете у транзицији“, па преко увођења у дужност помоћника државног секретара за питања демократије и права човека до формирања Консултационог савета за имплементацију демократских идеја у свим америчким амбасадама у земљама које су окарактерисане као недемократске.

У реализацију свеобухватног пројекта „демократизације света“ укључује се и трансмисиона дипломатија (ТД), која представља стратешки уграђен систем у скуп основних средстава јачања америчке спољне политике, презентирани у говору Кондолизе Рајс на Џорџтаунском универзитету у јануару 2006. Суштина овог спољнополитичког акционог концепта је у томе да активизира дипломатске напоре у сврху унапређења демократије у неподобним државама и окарактерисана је, од стране председника Џорџа Буша, паролем „докрајчити тиранију“. У причу о „извозу демократије“ у последње време укључују се и неке међународне организације као што је ОЕБС.

Било како било, за четири-пет година формирала се нова прозападна интернационала младих која је довела до обарања четири режима. У све четири земље изазван је гнев народа због фалсификовања избора и манипулисања изборним резултатима. У сва четири случаја, млади људи су организо-

вали и пружали отпор ауторитарној државној сили која није имала демократски легитимитет. Свуда су млади били у првим редовима борбе, моторна снага акција. Имена ових покрета су кратка, упечатљива, али политички неутрална: ОТ-ПОР (Србија), КМАРА (Доста је! Грузија), ПОРА (Време је! Украјина), ПУЛС СЛОБОДЕ (Либан)... Ови покрети су имали подршку (финансијску и логистичку) САД и ЕУ и циљ им је био да се на место срушеног режима успостави прозападна влада. Активност свих одвијала се по сличном моделу, као по унапред одређеном стратешком сценарију. Сви су регрутовали довољно – углавном младих људи за борбу против постојећих ауторитарних режима ангажовањем професионалних ПР и маркетинг стручњака који су, најчешће уочи избора, обезбеђивали обуку активиста и активисткиња да користе опробане методе и стратегије ненасилне борбе. Располагали су с довољно медијске инфраструктуре, компјутерске технике, мобилних телефона, застава и шалова, мајица, бецева и значки, летака и постера... Сви су имали довољно западних спонзора који су финансирали целокупну активност њихових покрета. Мобилисана је критичка маса која није јуришала на наоружане снаге режима већ је била пре свега ограничена на медијско-пропагандни рад. Без свега тога, посебно без комуникационе технологије, интернета и мобилне телефоније, ништа не би функционисало. То су основни предуслови за извођење обојених револуција које свака земља у транзицији мора да има на уму.

Ништа ново и ништа необично. Јер, не догађају се овакве ствари први пут у историји, да стране владе и обавештајне службе користе незадовољнике и с њима повезане „невладине организације”, жељне промена, да би оствариле властите интересе у одређеним регионима и земљама. Револуције у Русији, историјски посматрано, финансирале су западне владе кадгод су желеле да Русији наметну своју вољу. То, међутим, није случај само с Русијом. Тако је у Латинској Америци, Африци и Азији, широм света када треба да се сруши непожељан и успостави послушни, прозападни режим.

Двадесети век обилује таквим примерима широм света, истиче московска „Правда” средином 2007. и указује на пример бољшевика у Русији којима је немачки генералштаб на располагање ставио огромне суме новца за време Првог светског рата, наравно, због својих интереса – како би ослабио Русију, а на другој страни касније комунистички режим у СССР финансирао је милијардама долара разне „револуционарне” покрете у свету у уверењу да може „совјетизовати” цео свет. То исто сада раде САД, и од њих зависне западне владе, које су финансирале скоро све тзв. револуције у којима су срушени режими најпре у Београду, затим, у Тбилисију, Кијеву... Наравно, ради ширења властитог утицаја, а не ради ослобођења и демократизације тих земаља.

Време Јељцина одликују, упркос мноштву нових идеја, моралних протеста и све већег броја акција, поједини облици насиља и уништавања корена националног бића и „поклањања” суверенитета земљи која је исказала отворене претензије и чији би исход био подела Русије на европски, азијски и сибирски део. Овакво понашање регресивне елите, какав је била Јељцинова, према суверенитету своје земље пожељно је и даље у међународном правном поретку који креира Вашингтон али није препоручљиво за земље које имају и желе да иду сопственим путем у будућност.

„Обојене револуције“ су припремане и извођене у руском комшилуку, на „терену“ успаваног економског, политичког и војног цина, који се полако усправља у свој својој величини и снази и због тога представљају посебну тему за светску јавност, а медији их сврставају у догађаје од посебног светског значаја. Обојене револуције представљају као борбу између добра и зла. На страни зла, према западним тумачима стварности, били су остарели и атрофирани недемократски проруски комунистички оријентисани политичари а на страни добра млади лавови, демократски одгајани и прозападно оријентисани политичари. Обојене револуције су на простору три бивше републике СССР-а представљале истовремено и тихо али беспштедно одмеравање снага

Русије и САД, што је опредељивало начин и смер будућих стратешких оријентација у односима Москве и Вашингтона. Улога Сједињених Америчких Држава у реализацији обојених револуција је неспорна, а чини се да нико од стране Вашингтона није ни покушао да сакрије њихову улогу у „извозу демократија“ у руско окружење. Организације попут USAID, Националне задужбине за демократију (NED), Међународног републиканског института (IRI) и Националног демократског института за међународне послове (NDI), финансиране из америчког федералног буџета, и Фонд за отворено друштво Џорџа Сороса директно су помагале опозицију у Белорусији, Грузији, Украјини, Киргизији... Русија је у првом налету обојених револуција била у дефанзиви, али открила је праве намере Вашингтона. Сигурно је да ће то негативно искуство одредити стратегију Русије у односу на унутрашња политичка збивања, као и на спољнополитичке односе према непосредном окружењу, али и према Вашингтону.

Да се у извозу демократије користе огромне паре потврђују француски извори који тврде да су две револуције – 2004. у Украјини и 2005. у Киргизији, (према наводима једног француског документарца) коштале Американце 110 000 000 долара. Колико је потрошено у пропалом покушају белоруске револуције 2001. године, или у Грузији 2003. године, не наводи се јер је ова „помоћ“ сигурно била много већа од поменуте.

Да ствари са обојеним револуцијама полако измичу контроли потврђено је у врло озбиљној форми 2006. године, када је у Прагу прослављана седамнаеста годишњица Плишане револуције и када је наследник Вацлава Хавела на челу Чешке, Вацлав Клаус испољио дозу разочарења. Клаус је написао да је током протеклих година после освајања демократије очекивао много више слободе а мање „туторске“ регулације, како у Чешкој, тако и у целој Европи.

„Нисам очекивао да ћу доживети нову ригидну верзију ауторитарног економског планирања које се еуфемистички

назива Заједничка пољопривредна политика“. Клаус је посебно упозорио на „дефицит демократије“ и претерану „бироократску регулацију друштва“ у свим државама Европске уније.

Будућност „обојених“ револуција у кавкаској регији биће умногоме одређена спремношћу Запада да јасније сагледа стварне тешкоће с којима се друштва поменутих земаља суочавају, и пружи озбиљнију подршку започетим реформама а не да све своје активности усмерава ка Русији, коју жели да покори и подели. Само један такав приступ, који не одбацује постојање различитости, може допринети трајнијем и стабилнијем напретку у срцу „Евроазије“. Стварање јасније слике о тамошњим дешавањима унутар елите ЕУ и САД, може отворити простор за јачање њихове „мекане моћи“ у том подручју.

Ово и овакво рушење међународне политике и људске одговорности носилаца суверенитета на унутрашњем али и међународном плану омогућило је да друштвима и светом завладају закони силе и насиља. У таквој ситуацији, друштвени вентили за „проветравање“ власти и душа све се више затварају, грађани постају усамљени, окренути послу, професији, идеологији или некој организацији уз наглашену већину којом је овладала политичка равнодушност.

Друштвени и лични морал доживљавају свој суноврат уз изгубљену или потрошену савест за којом више нико ни не хаје. У таквим друштвима се не осећа недостатак одговорне политичке елите која доноси одговорне одлуке без којих се не би формирала власт или руководило државом.

Да постоје различити приступи и схватања питања суверенитета потврђује и Србија јер се догодило да премијер Мирко Цветковић изјави „да је испуњење обавеза према Хашком трибуналу у директној вези са одбраном суверенитета и територијалног интегритета Србије”¹⁰⁶. Шта то значи? Ако самостално решавање питања власти представља

¹⁰⁶ Интервју дат *Бети*, 26. јул 2008.

основ суверенитета, предаја држављана Србије или Срба који припадају корпусу српског народа у дијаспори представља класичан пример губитка суверенитета. Власт која под притиском дела међународне заједнице испоручује своје грађане Хашком трибуналу (што представља услов даље сарадње са ЕУ) ствара слику о Србији као држави којој други прекрајају власт.

Положај Русије у систему обојених револуција и извоза демократија објаснио је Владимир Путин, упоређујући Сојетски Савез и Руску Федерацију. СССР је желео да буде лидер светске комунистичке револуције, док то Руској Федерацији није потребно. „Не желимо да понављамо такве грешке у будућности. Не желимо да командујемо другима. Не желимо да будемо суперсила која доминира и намеће одлуке другима, али желимо довољно моћи да можемо да штитимо себе, своје интересе и да изградимо добре односе са својим суседима и другима, тако да наши партнери буду заинтересовани да помогну развој и консолидацију Руске Федерације. То је тежак задатак и може се постићи консолидовањем руског друштва најпре на бази економског развоја. Ако постигнемо то, место које Русији припада у свету биће осигурано.“¹⁰⁷

2.4.5. Стратегија умањења утицаја Запада на прилике у Русији

Међу значајне учинке глобализације западни теоретичари убрајају извоз демократије западних боја у земље које преживљавају транзицију – трансформацију из застарелог у модернији друштвено-политички поредак. „Глобализација демократије“ заживела је у времену између Вијетнамског рата, пада Берлинског зида, интервенције у Авганистану, бомбардовања СР Југославије, окупације Ирака и обојених револуција. Ови догађаји су везани за стварање униполарног света у коме се нико не сме конфронтирати доминирајућим светским тенденцијама или, још прецизније, схвата-

¹⁰⁷ Интервју Владимира Путина, „Time“, 31. децембар 2007, превод „Геополитика“, 19. 02. 2008.

њима Сједињених Америчких Држава о њеним правилима „цивилизованог понашања“ у политичком животу сваке заједнице понаособ и међународним односима.

Међутим, француско политичар Ибер Ведрин својевремено је рекао да је „развој демократије ствар еволуције, а не револуције, и да нико за њу нема магичну формулу“¹⁰⁸, тако да је апсурдно веровати да се демократија може наметнути некој државној заједници са стране као увезени артикл. Ведрин у образложењу своје тезе наводи негативне примере увођења санкција земљама које нису прихватиле модел „проверене“ проамеричке демократије – Куби, Ираку, Југославији, Северној Кореји, Ирану.

Посебна мета „извоза демократије“ биле су земље такозване „осовине зла“ у које су убрајане Иран, Сирија и Северна Кореја, док су други круг земаља којима је требало „подарити“ демократију чиниле Кина, Русија, Белорусија, Венецуела, Зимбабве, Либија, Мјанмар, Србија, Судан и других тридесетак земаља на ширем списку неподобних држава.

Према Ведрину, суштина експортовања демократије сводила се на поистовећење демократије с религијом, па је једино што је требало да ураде неподобне земље било да промене вероисповест. Те 2000. године, Ведрин је на састанку у Варшави, где је потписана Варшавска декларација, прозвао Медлин Олбрајт и министре из Пољске и Чешке, који су били најгласнији у подршци америчким ставовима да људска права нису само унутрашње питање једне државе него предмет забринутости целе међународне заједнице. Олбрајтова је тада чак отишла и много даље тврдећи да „оружане интервенције могу бити оправдане у случајевима када се масовно крше људска права“ што је и био основни разлог зашто Ибер Ведрин није потписао спорну Варшавску декларацију¹⁰⁹.

108 Винко Ђурић, „Извоз демократије као профитабилна идеологија“, Политичка ревија, бр. 4/2005, Институт за политичке студије, Београд, стр. 1129.

109 <http://www.nin.co.yu/cgi-bin/printpage?filename=/2000-07/06/13418.html>.

После неочекиваног француског „не“, креатори „глобализације демократије“ решили су да се посвете дисциплиновању Француске на неколико начина. Један од уочљивијих начина „покоривања“ непослушне Француске испливао је на видело у јесен 2005. Анализом немира који су тада потресли Француску и за које би се могло претпоставити да имају три узрока социјалну проблематику, неизграђен идентитет емиграната и дисциплиновање Француске од стране САД, могло би се констатовати да је истина најближа овом трећем узроку јер се у политици мало тога догађа случајно и спонтано.¹¹⁰

Оваква спољнополитичка оријентација САД наишла је на спонтану критику неколико европских интелектуалаца који су „извоз демократије“ означили као „истанчан и порочан арсенал политичких технологија“¹¹¹. Оправданост ових критика била је базирана на краху циљева о освајању слободе авганистанског и ирачког народа, као и о реализацији демократског карактера нове украјинске и грузијске власти. Поред тога што је у Авганистану и Ираку дошло до усложњавања ситуације и распламсавања опште кризе и оружаног сукоба са све више жртава, у Украјини и Грузији нису се догодиле демократске револуције већ је само дошло до смене политичких кланова.¹¹²

Поменуће чињенице треба допунити констатацијом да се администрација САД мора окривити за контрапродуктивно деловање после смене власти путем обојених револуција у Украјини, Грузији и Киргизији и изостанка транзиционе обнове економског и политичког живота. Опустошене привреде без реализоване демократизације постале су прави „расадник“ и „узгајалиште“ корупције, сиромаштва, организованог криминала, еколошких проблема и тероризма.

Анализа свих поступака везаних за „глобализацију демократије“ показује стратешке и дугорочне намере Вашинг-

110 Винко Ђурић, „Извоз демократије као профитабилна идеологија“, *Политичка ревија*, бр. 4/2005, Институт за политичке студије, Београд, стр. 1130.

111 www.newsstand.com.

112 www.dnevnik.co.yu.

тона да ће овакав начин „помоћи“ неподобним земљама имати трајан карактер и неограничени простор деловања. У међувремену, створен је Одсек за демократске покрете у транзицији, што је подразумевало и именовање помоћника државног секретара за питања демократије и права човека. Државна администрација је, да би ускладила деловања свих институција заинтересованих за извоз демократије, конституисала Консултациони савет за имплементацију демократских идеја у свету.¹¹³ Тако су у највећим и регионално најважнијим америчким амбасадама широм света формирани Регионални центри за проблеме демократије. Њихов задатак је од оснивања био да формирају и на интернет поставе веб-сајтове с најактуелнијим информацијама везаним за „глобализацију демократије“, отворено подређујући поједине проамерички настројене личности и невладине организације. Регионалних центара је до сада формирано у око тридесет земаља и за ту сврху је већ потрошено близу 300 000 000 долара.

Да би се увоз демократије реализовао и исплатио, Вашингтон у сваком од регионалних центара али и у појединим државама из окружења регионалних центара реализује активан мониторинг и контролу спољнополитичких активности. У случају да дође до неподударања интереса неке земље са интересима Вашингтона, та земља се аутоматски проглашава непријатељем САД. У таквој ситуацији, проглашење неке земље непријатељем Вашингтона повлачи врло оштру реакцију америчке администрације, пре свега редукцију повластица економске и политичке природе, и то не само за земље које не прате активности званичне политике већ и за оне ретке земље које не прате америчку спољну политику у оној мери у којој Вашингтон то од њих очекује, као што су Немачка и Француска.

У таквим условима, неки аналитичари постављају питање зашто Русија сарађује са земљама које су на списку не-кооперативних. Према анализи Фјодора Лукјанова, мотиве

¹¹³ www.voanews.com.

за овакву сарадњу могли бисмо да поделимо у три категорије: принципијелно-правне, политичке и комерцијалне.¹¹⁴ У категорију принципијелних мотива за сарадњу спадају темељне представе о томе како треба да функционише систем међународних односа на равноправним основама. Русија је на становишту да се мора бранити владавина националног суверенитета а ако се ради о наднационалним органима, они треба да одговарају стриктној правној процедури и буду плод аутентичног колективног решења. Москва се добро чува да њене активности не задиру у унутрашње ствари земаља с којима сарађује, јер су искуства са успостављањем правичности или заштите хуманитарних стандарда показала да су иза целе акције стајали политички циљеви све до насилне смене режима.

2.4.6. Заштита националних интереса у функцији одбране суверенитета

Национални интерес произлази из националног идентитета који је у модерној вишенационалној држави, каква је Русија, идентичан доминантном државном интересу и не сме се, баш из тог разлога, поистовећивати с наметањем интереса већинске нације.¹¹⁵

Да бисмо се јасније одређивали по степену важности, направимо условну поделу на активне (први план хитности) и пасивне (други план хитности) националне интересе. Активни национални интереси изискују тренутно и перманентно деловање, не дозвољавају предах, јер предах значи пораз и трајни губитак корака за чију надокнаду треба померити неки од пасивних националних интереса за три корака уназад.

У активне руске националне интересе спадају: *очување територијалног интегритета, заштита Руса ван граница Русије, заустављање негативног демографског тренда,*

114 „Риановости“ преноси „Данас“, 31. јул 2008.

115 Упоредити: Драгица Вујадиновић, професор на Правном факултету Београдског универзитета и уредница зборника *Национални и државни интерес модерне Србије*.

очување лидерства у производњи и пласману енергије, заштита руског бизниса у свету, безбедност и мир на целом простору државе, антифашизам, научни развој, изградња институција за одвраћање и подржавање пат принципа у међународним односима.

У пасивне националне интересе спадају: *јединство православних цркава и јединство хришћанских цркава, ширење и популаризација језика и руског културног блага на планетарном нивоу.* Оног тренутка када се пасивни интереси трансформишу у активне, што би значило да су активни интереси постали реалност која се одржава на задовољавајућем нивоу с тенденцијом раста практичних резултата, испуњен је задатак политичког процеса који је надрастао све досадашње идеолошке процесе у свету и заслужио да понесе епитет: путинизам – светски процес.

Истражујући доминантне државне интересе, Драгица Вујадиновић истиче да рационални национални интерес дефинише прошлост, историјску меморију, друштвени карактер, културни идентитет, вредносни оквир обичаја и нормативне културе тако да националну групу отвори за развој „изнутра” и „споља”, у смислу толеранције другог и другачијег.

Губећи снагу и моћ, Русија је почетком деведесетих година двадесетог века привременим губитком својих геополитичких оријентира, х националних тежњи (интереса) и одговорности произвела погубну нестабилност од Кавказа до Балкана. Међутим, рушењем униполарног света 8. августа 2008, оружаном одбраном Руса у Јужној Осетији од грузијске агресије, која је доживела потпуни фијаско у петодневном рату, Русија се вратила на врх светски значајних чинилаца без којих се не могу креирати светски односи.

Национални интереси Руске Федерације утемељени су на три кључна стуба: историјском (традиционални интереси руског народа, поукама слома совјетске државе), етничким сукобима и новонасталом геополитичком окружењу.

Одмах треба рећи да су два кључна руска национална интереса везана за очување територије и решавање нацио-

налног питања насталог распадом Совјетског Савеза, када је ван граница Русије остало 25 000 000 Руса. Оба интереса везана су за измењено новонастало геополитичко окружење и последњих година представљају посебно значајне елементе у новим војно-политичким доктринама.

Тако је руско национално и државно питање, отворено распадом Совјетског Савеза, дошло у жижу посебног интересовања свих органа власти и оно ће оптерећивати унутрашњу и спољну политику Руске Федерације, по свој прилици, целу прву половину двадесет и првог века.

2.4.6.1. Очување територијалног интегритета Русије

Државни секретар САД Медлин Олбрајт изјавила је 1998. године, у време опсежних припрема за војни напад на СР Југославију, да „Русија слабо и нестручно користи своје природне ресурсе“. Ова изјава изазвала је тада праву буру негодовања у Москви, јер је била протумачена као покушај САД да истакну своје право на руске сировине.

Да Олбрајтова није рекла ништа случајно потврђује изјава републиканца Тома Фука, тада председавајућег Комитета за науку и технологију у америчком Сенату, који је још осамдесетих година тврдио да се између Вашингтона и Москве води „рат за изворе“. У исто време и Џејмс Томасан из Центра за поморске анализа у Вашингтону тврдио је да се америчка војна рањивост поклапа с њеном зависношћу од увоза стратешких сировина.¹¹⁶

Укупно гледано, Вашингтон би се у евентуалном рату за контролу над изворима нафте, воде и хране, водио крајњем циљу – подели Руске Федерације на три дела: европски, сибирски и азијски. Сибирски део би, по природи заслуга за издејствовану поделу, припао Америци, која би на тај начин загосподарила простором већим од САД и који располаже, већ помињаном, енергијом и сировинама којима би могао да се „нахрани“ цео свет. Пространство Сибира представља шансу и усуд Русије јер пружа својим потенцијалима шансу

¹¹⁶ Шири приступ у: Винко Ђурић, *Владимир Путин и васкрс Русије*, Чигоја штампа, Београд, стр. 11–16.

да Москва постане центар светског прогреса, али и попреште сукоба при коме би једна од сукобљених страна била мало мање поражена од друге у општем хаосу а остатак света урушен и бесперспективан.

2.4.6.2. Заштита Руса ван граница Русије

Један од активних, најактуелнијих националних интереса Руске Федерације „заштита Руса ван границе Русије“ настао је, али тада није био увршћен у званичну политику, после распада Совјетског Савеза. Пуну практичну афирмацију овај интерес је добио после авантуристичке и злочиначке акције грузијских оружаних снага против Јужне Осетије, када су руске оружане снаге брзом и ефикасним акцијом одбраниле своје сународнике од геноцида и прогона.

Све до 8. августа 2008, када је Руска Федерација оружаном снагама помогла руском живљу у непријатељској Грузији, постојала је бојазан код сваког од 25 000 000 Руса који су остали ван граница матичне државе да ће бити протерани или побијени. Они већ готово две деценије трпе најжешћу дискриминацију и обесправљеност, без обзира на то да ли се њихове нове државе налазе у Европи или централноазијским просторима.

Нашли су се у политички и економски новим ситуацијама с више тешкоћа него прихватљивих решења. Готово сви су осванули у новој држави без икаквих економских средстава усред експанзије локалног национализма. Већина њих била је изложена разним провокацијама и притисцима на верској, националној, политичкој и социјалној основи. Многи нису могли да дођу у своју праву домовину, јер нису имали пара за возну или авионску карту.

Они су имали у виду искуство Срба после распада Југославије, који су доживели највећи етноцид (организовани прогон) из Хрватске, Босне и Херцеговине и с Косова (укупно је прогнано око 1.200.000 Срба), што су ЕУ и ОЕБС прихватили као нормалну околност док су се обрушили на војне јединице и команданте који су покушали да заштите српски живаљ од прогона и уништења у непријатељским

срединама Хрватске, БиХ и Косова. Такво искуство определило је нову политику Руске федерације да је питање мањина и Руса у дијаспори постало једно од централних питања политичке стратегије путинизма, како на унутрашњем тако и на спољнополитичком плану.

Да иза политике заштите Руса, ма где они били, стоји одлучна и трајно присутна брига па и војна акција, говори изјава премијера Русије Владимира Путина која је дата поводом неких захтева да Москва треба да се извини Тбилисију.¹¹⁷ „Русија нема потребе да се било коме извињава поводом Јужне Осетије. Москва је апсолутно уверена да је у праву и да је истина на нашој страни. Нисмо ми отишли некуда, дошли су на праг наше куће и ту приредили крвави пир и провокацију а Русија је само штитила животе својих миротвораца и Руса на које се бесомучно пуцало. Штитили смо животе цивила Јужне Осетије, а то је био наш мировни мандат.“

2.4.6.3. Спречавање демографске катастрофе

На простору од 17 000 000 квадратних километара руске државе живи 141 000 000 становника. У време распада Совјетског Савеза, на пописним листама налазило се 148 000 000 житеља. Руска Федерација је од распада СССР-а, за непуних двадесет година, доживела демографски пад од 7 000 000 душа. Према прогнозама демографа, 2050. године у Русији ће живети свега 114 000 000 Руса. О овом проблему Путин је за време своја два председничка мандата готово увек говорио када се обраћао депутатима руске думе тражећи од представника народа да се озбиљно замисле и позабаве овим проблемом.¹¹⁸ Међутим, могуће је да се ове суморне прогнозе неће остварити, јер је у последње време приметан озбиљан тренд доласка стране радне снаге у Русију. Чак је примећено да изузетно богати бизнисмени са Запада везују свој посао за простор Москве. Прилив стране рад-

117 ТВ канал „Русија“, 6. септембар 2008.

118 Винко Ђурић, *Владимир Путин и васкрс Русије*, Чигоја штампа, Београд, 2001, стр. 69.

не снаге, који у великој мери зависи од стопе привредног развоја земље, који је половином 2008. био изузетно висок и износи 10%, такође представља једну од потенцијалних могућности заустављања негативног демографског тренда. Ови и други позитивни економски и социјални показатељи могу помоћи да се црна демографска слика Русије учини светлијом.

На другој страни, САД – највећи руски економски, политички и војни такмац има дупло више становника (око 300 000 000) а прогнозе говоре да ће Американаца за 40 година бити 400 000 000. Међутим, амерички демографски бум искључиво је везан за прилив странаца који се, трагајући за послом, усељавају у САД, али је у последњих годину дана овај прилив преполовљен јер је економска криза уплашила странце и задржала их у њиховим државама.

Ако црним демографским прогнозама додамо још алкохолизам, сиду и наркоманију, није чудо што је просечан век живота мушкараца у Русији на прелазу векова износио само 54 године.¹¹⁹ Посебно забрињава податак који је везан за број умрлих међу радно способним делом становништва, који је за 100% већи данас него 1965. године.¹²⁰

Надовезујући се на суморна предвиђања демографа, на видело избија још један озбиљан проблем који је везан за ненасељеност великог руског пространства.¹²¹ Густина насељености Руске Федерације мерена по броју становника на једном квадратном километру износи само 8,4 становника. У Европи, само Република Исланд има мању густину насељености (3 становника на једном километру квадратном територије) док у Азији мању густину насељености од Русије имају само Република Монголија (2) и Република Казахстан

119 После шест година владавине Путина (2006) и његове готово свакодневне борбе с демографским падом, просечна животна старост мушкараца износила је 62,1 годину а жена 72,8 година, према подацима Политикиног *Лексикона држава света* (2006), стр. 136.

120 Према Полу Кенедију, експерту с Јејла.

121 Површина Руске Федерације износи 17.075.200 километара квадратних.

(6 становника по једном километру квадратном). Овај податак подстакао је неке квазистручњаке, међу којима је и Пол Кенеди, да предложи да се 143.974.059 становника Русије смести на петину данашње територије Русије а оне четири петине треба прогласити за светску баштину под заштитом УНЕСКО. Наравно, онај сибирски најбогатији део (како смо напред истакли) требало би да потпадне под управу САД.

Предуслов решавања овог проблема је у базичном друштвеном слоју који треба да буде најмногбројнији, па тиме и најутицајнији у превазилажењу проблема. Ако је најмногбројнији друштвени слој у друштву онај најсиромашнији, онда су перспективе заустављања демографског колапса негативне и могу довести само до продубљивања проблема. Међутим, ако најмногбројнији друштвени слој припада средњој класи која је гарант стабилности друштва, економска позиција (виши економски стандард) уз низ законски предвиђених погодности за вишечлана домаћинства, могу донети преокрет у демографској ситуацији руског друштва.

Ове препреке руске конкурентности са осталим развијеним земљама на дужи рок могуће је превазићи одржавањем лидерске позиције у производњи и пласману енергије али и укупног привредног развоја, јер нафта и гас нису вечни. Досадашња позиција лидера у пласману нафте омогућила је Русији да реконструише инфраструктуру, образовање и армију и да препороди низ привредних грана које су биле пред колапсом.

Имајући све презентирано у виду, пред руским друштвом, председником и премијером, комплетном владом и Думом отворена су и врата с проблемима и стално се чини да их има више, када се пребројавају, него што пракса нуди решења. Но, то је само један од парадокса руске свакодневице који је решивији данас него пре осам година, за шта ће рачун полагати баш ова генерација руске политичке елите.

2.4.6.4. Очување лидерства у производњи и пласману енергије

Кремљ је свестан чињенице да би ослонац само на развој и усавршавање експлоатације и пласмана нафте и гаса био погубан за целокупна привредна кретања у Русији на дужи рок. Због тога се, упоредо с развојем свих индустријских грана па и покретањем нових научних сектора, интензивно ради на реализацији низа пројеката алтернативних енергија.¹²²

У исто време, производња нафте и гаса није достигла свој максимум а експерти за ову област признају да још ни су отворена сва налазишта и да се још не знају праве величине укупних резерви енергената у Руској Федерацији. Међутим, сва преостала, до сада неексплоатисана подручја с нафтом и гасом, налазе се на просторима с негостољубивом климом и карактеристикама земљишта које захтева посебно увећање средстава (трошкова) потребних за експлоатацију.

У овој причи о енергији најважнији руски актер је „Гаспром“, који у својим стратешким плановима истиче да има за циљ да, као тренутно трећа компанија на свету с капиталом од триста шездесет милијарди долара прерасте у највећег гиганта у нафтној индустрији на свету с капиталом од хиљаду милијарди долара. Да би се то остварило, „Гаспром“ планира да изађе на америчко тржиште куповином једне од већих нафтних компанија. Важно је истаћи и да се „Гаспром“ већ дуже време припрема за испоруке течног гаса у САД, које би требало да почну 2014. године, када ће почети с радом и фабрика на налазишту Штокман у Баренцовом мору.

Руски нафтни концерн је закупио 100% капацитета пројектованог терминала за прихват течног гаса „Рабаска“ у Канади у мају 2008. године. Гаспром је, такође, крајем лета 2008. обзнанио намеру да жели да учествује у изградњи гасовода „Денали“ на Аљасци који би се протезао од Чикага преко Канаде и чија вредност у предрачуноу износи више од тридесет милијарди долара.

¹²² Путин је у свом интервјуу Тајму 31. 12. 2007. изнео да Русија развија термонуклеарну енергију, развијајући енергију водородна...

Заинтересованост Гаспрома за америчко тржиште је у потпуности разумљива, јер су САД највећи светски потрошач гаса са око 645 600 000 000 кубних метара у 2007. У исто време, 2007. године САД су произвеле 539 800 000 000 кубних метара течног гаса, тако да су морале да увезу нешто мање од 129 000 000 000 кубика. Међутим, неминовност америчког прогреса базирана је на енергији и потрошња течног гаса ће се врло брзо енормно увећати тако да се приближавају добра времена за Русију и „Гаспром“.

Треба поменути компанију ГМТ, основану 1999. године, која поседује лиценцу за продају гаса у Великој Британији, Француској и Белгији. У 2006. години, ГМТ је постала прва страна филијала „Гаспрома“ која је успела да се пробије на европско тржиште на мало и обезбеди осам одсто британског тржишта.

Да се „Гаспром“ озбиљно бави одржавањем, усавршавањем и развојем производње нафте и гаса показује податак да је руски гигант заинтересован за улагање у нафтне фирме у Бразилу и Венецуели, а помоћ Русији у том послу понудили су Иран и Либија.

На крају, када је о нафти и гасу реч, мора се признати да се на свим нивоима привредне и политичке власти, захваљујући приходима од енергената, појављују и реализују корисни пројекти који ће увећати планирану производњу и унапредити технологију у свим областима привреде. Они ће, у корист свих, побољшати транспорт и експлоатацију нафте и гаса и тако наставити прогрес све док буде нафте и гаса или неког другог алтернативног енергетског горива које ће производити Русија а без којег свет неће моћи.

2.4.6.5. Заштита руског бизниса у свету

Поводом међународне кризе коју су изазвали пад цена нафте и водећих индекса на берзама финансијских фондова Азије, Европе, САД и Латинске Америке, председник Русије Дмитриј Медведев састао се крајем септембра 2008. с лидерима домаћег бизниса.

Према мишљењу председника државе, Русија има веома озбиљан и разгранат унутрашњи економски потенцијал, који се полако сели и у свет. Уједно наговештава да су у руској привреди присутне и озбиљне и поуздане резерве унутрашње стабилности које могу сваког тренутка бити активирани.

Медведев је поручио руским бизнисменима да је, без обзира на дубоке економске проблеме који потресају светску привреду, ситуација у руској економији у целини апсолутно стабилна. Криза није евидентирана нити постоје наговештаји да би она могла наступити на простору Руске Федерације – истакао је Медведев. Међутим, председник је нагласио бизнисменима да Русија није затворена за међународне проблеме али је способна да се с њима ухвати у коштац на време и на ефикасан начин. „После догађаја на Кавказу, никакве санкције према Русији не могу да јој нанесу штету, нити да доведу до промене њене спољне политике“ – наставио је своје излагање пред бизнисменима председник Русије.

Медведев је том приликом у приоритетне националне интересе убројио и заштиту интереса руског бизниса унутар земље и у иностранству. Председник је нагласио да би увођење неког вида санкција допринело да се тај вид угрожене потрошње нагло развије на просторима саме Русије, што у условима неометаног увоза неће бити ускоро реализовано. И покушај затварања одређених тржишта за пласман руских роба и услуга руска привреда неће осетити као непремостив проблем и грађани Русије и руска привреда неће претрпети никакве последице.

Закључујући своје обраћање бизнисменима, Медведев је нагласио да Русији није потребна ни милитаризација, ни подржављење економије, али јој је безусловно потребан ред, и тај ће ред осигуравати држава приликом очувања базичних вредности, права и слобода. Председник је посебно подсетио своје саговорнике да је данас у Русији главни задатак одбрана права власништва и учвршћивање правне

гаранције бизниса¹²³, а да ће држава Русија у међународним економским односима предузети све међународноправне инструменте како би заштитила свој и бизнис својих грађана у иностранству. Посебно је значајно да ће Русија одговорити реципроцитетом свакој економској дискриминаторској мери која је усмерена против њених и интереса њених грађана.

2.4.6.6. Јачање војне моћи са циљем одвраћања непријатеља и гаранта испуњења националних интереса

Говорити о војној моћи значи имати на уму и војсковођу који ће изградити ту војну моћ, који ће је одржавати али и знати да њоме командује. Знаменити кинески ратник и филозоф Сун Цу, чија књига „Умеће ратовања“ представља данас једну од најзначајнијих студија о стратегији ратовања, залагао се да су најделотворнија она знања и стратегије које чине рат непотребним.¹²⁴ Објашњавајући ову тезу, Сун Цу је класификовао три врсте вођа: најбоље војсковође су оне који кваре непријатељу планове док су они још у зачетку, осредње војсковође спречавају непријатеља да склопи савезе с другим вашим непријатељима, а најгоре војсковође нападају непријатељске градове.

После одлучне акције руских оружаних снага у Јужној Осетији, светски експерти за међународне односе су констатовали да од 8. августа више не постоји униполарни свет Сједињених Америчких Држава. Руске војсковође поквариле су Вашингтону план о светској глобализацији на војном, па и економском, социјалном и медијском плану. Ништа у свету није исто после петодневног кавкаског рата.

У име одвраћања које увек спасава много људских живота и спречава велика разарања, Руска ракетна војска од стратешког значаја (РВСН) посебно истиче да је способна за лансирање неизбежног контраудара агресору упркос његовом најсавременијем развоју у осматрању земље и свемира. Руска ракетна одбрана према агресорским намерама

123 „РУВР”. Упоредити: *Бизнис*, 23. 09. 2008.

124 Сун Цу, *Умеће ратовања*, Глобал бук, Нови Сад, 1995, стр. 10.

оспособљена је већ данас да „отрпи“ и, на адекватан начин, одговори агресорским нападима, а на путу је да освоји технолошке иновације које надилазе сва досадашња позната војно-техничка средства која за сада немају одговарајућу противтежу на америчкој страни.

„Са циљем евентуалног супротстављања агресивним намерама развијених способних страних држава које су у домену наших радарских и обавештајних података, ми већ предузимамо мере како бисмо унапредили средства и ’невидљивост’ наших напредних ракетних система. У условима када стране државе развијају своја средства за извиђање свемира и високопрецизна оружја, обавезни смо да одржавамо потребан ниво способности за преживљавање наших мобилних ракетних система и, у крајњем случају, морамо обезбедити нерањивост мобилних снага РВСН а њена способност да лансира контраудар агресору који се не може избећи чини нашу надмоћ могућом.“¹²⁵

Из команде РВСН се може чути да је ефикасност средстава која су тренутно доступна ракетној војсци од посебног стратешког значаја Руске Федерације и да је потврђена врхунским резултатима низа истраживачких вежби које су изведене током последњих година.

Русија и Бразил су потписале споразум о заједничком развоју пете генерације борбених ловаца и изради ракета за лансирање сателита, саопштио је Роберто Мангабеира Унгер, бразилски министар за стратешке послове. Такве борбене авионе сада израђују само америчке компаније, премда и неке друге земље имају капацитете за израду летилица пете генерације, пренеле су светске агенције. Први лет руског авиона најновије генерације, који се развија у дизајн-центру компаније „Сухој“, требало би да се обави наредне године. Менгабеира Унгер је рекао да се уговор, потписан 15. априла 2008, односи на заједничку производњу борбеног авиона и лансирних ракета које могу да понесу неколико типова сателита.

¹²⁵ Командант РВСН генерал-пуковник Николај Соловцев.

Да би поткрепила своју политику адекватним инструментима одвраћања, Русија ће 2009. за војне потребе издвојити рекордних један и по билион рубаља.¹²⁶ У односу на 2008, за војне издатке је издвојено седамдесет милијарди рубаља више. За 2010. предвиђено је повећање војних издатака за нових четрдесет милијарди рубаља, а 2011. за још шездесет милијарди. Све ово ће се реализовати, због стабилне привреде у успону, без мењања процента издвајања за војску који данас износи 2,6 – 2,7 % националног бруто производа.

Кавкаски августовски кратки рат за Јужну Осетију је показао, према речима Јошке Фишера, бившег шефа дипломатије Немачке, да свет треба да се суочи с руским повратком на светску сцену (хладне главе уместо хистеричног претеривања), пошто је Запад дуго игнорисао успон Русије и није био спреман да прихвати последице. Последице су стигле у виду бумеранга који је бачен још за време агресије на Авганистан, Ирак и бомбардовања СР Југославије 1999. године.

Да политика одвраћања има ефеката показује случај с руским ратним бродова који су преко Атлантика допловили до Венецуеле. Када је, после бурних догађаја у Грузији и вишенедељних напада и претњи Америке да такву руску политику неће толерисати, у воде Атлантика упловио један од најмоћнијих бродова света Петар Велики, тешка атомска ракетна крстарица, Американцима је застао дах. Наиме, када је команда руске ратне морнарице објавила да према Венецуели плови командни брод Северне флоте, окружен неименованим „пратећим пловилима“, што једино може да значи да се у пратњи ракетне крстарице налазе подморнице с нуклеарним пројектилима, уследила је неочекивана реакција Вашингтона. Пошто је крстарица Петар Велики направљена да садејствује с најмодернијим руским нуклеарним подморницама а у водама близу Америке ови ратни бродови представљају отворену и снажну претњу безбедности Америке, Вашингтон је одмах наредио да се из Црног

¹²⁶ Један долар – 25 рубаља.

мора повуку њихова четири брода која су давала подршку Грузији.

Политички процес путинизма када су у питању антиглобалистичке тенденције превентивно ствара војне услове за одвраћање евентуалног непријатеља од агресивног понашања према руским интересима. Ту је и добра обавештеност о намерама Вашингтона и стална разрада стратешких акција које кваре намере да се овлада руским простором који ће се потом поделити. Када су у питању савезници у антиамеричкој кампањи, Русија не квари америчка међународна партнерства већ гради своја (Заједница независних држава, БРИКМ, Шангајска група, Арапска лига...) а у вези са евентуалним отвореним сукобом има стратегију превентивног удара по матрици Путиновог понашања. Он је својевремено, у ери антитерористичке кампање у Чеченији, изјавио: „Ако мораш да се умешаш у тучу – ударај први, али тако да противник више не може да се дигне“.¹²⁷ То је јасна порука свима, па и Грузији, који желе да угрозе територију или стратешке интересе Руске Федерације, који подразумевају и заштиту руског живља у другим државама, да ће бити осујећени у својим агресивним намерама чак и пре покушаја да их реализују.

На крају разматрања војног аспекта руске стратегије треба нагласити да се војна доктрина из 2000, која је подразумевала само непосредну заштиту безбедности граница Русије и савезника из окружења, битно променила (проширила) после америчких намера да у Европи инсталира противракетна одбрана.

Да се ствари битно мењају наговестио је председник Владе Владимир Путин почетком августа 2008, када је исказао неопходност „поновног успостављања позиције Русије на Куби и у другим земљама“¹²⁸.

Према вестима из руског министарства одбране, које су уследиле после поменуте Путинове изјаве, стратешки бом-

¹²⁷ Винко Ђурић, Владимир Путин и васкрс Русије, Чигоја штампа, Београд, 2001, стр. 148.

¹²⁸ Политика, 6. август 2008.

бардери – носачи ракета Ту-160 и Ту-95 могу у сваком тренутку бити пребачени из вишечасовних ваздушних патрола Атлантиком на аеродроме на Куби, у Венецуели или Алжиру. На ове поруке из Москве одмах је реаговао Вашингтон претњом „да САД тако нешто не могу да допусте“, на шта је реплицирао бивши командант ваздушних снага Русије Анатолиј Корнуков да „без обзира на то што ће бити тако близу САД, руске базе неће представљати опасност за Америку, исто као што неће ни америчка ПРО у Чешкој и Пољској представљати опасност за Русију“.

Размештање америчке противваздушне одбране у Европи потез је који мора имати адекватан одговор с руске стране а то је војно присуство на Куби. Чавез нуди територију Венецуеле за инсталирање руских војних база; Еквадор и Боливија су у савезничком односу с Венецуелом, а и Вијетнам је спреман да део луке Камран да на коришћење руским војним бродовима, као што је то било до 2002. године.

За разлику од војне доктрине из 2000. године, када су стратешки интереси Русије били везани за суседне као и за пријатељски наклоњене земље, тако да се „међу основне спољне претње“ сврставало „довођење страних трупа – уз кршење Повеље УН – на територију суседних и Русији пријатељских држава“¹²⁹, данас се геостратешки простор руских интереса знатно шири. Неоколонијална глобалистичка политика САД учинила је да Русија обнавља своје присуство у најзначајнијим геостратешким просторима као што су Куба и Латинска Америка. Да би се парирало све агресивнијој политици САД, Русија мора да заузме стратешке тачке свог војног ослоњања у разним регионима света како би се створила позитивна клима одвраћања код потенцијалних агресора на виталне руске интересе у Русији и широм света.

129 Винко Ђурић, *Владимир Путин и васкрс Русије*, Чигоја штампа, Београд, 2001, стр. 147.

2.4.7. Нови систем безбедности

После отворених претњи НАТО да ће опколити Русију и агресивне реторике Американаца после петодневног кавкаског рата између Грузије и Русије, на радарима западних земаља који контролишу западну хемисферу појавили су се руски атомски стратешки бомбардери.

Задатак руских борбених посада у авионима Ту-95 и Ту-160 је да покажу да могу да долете до америчких обала и да својим атомским товаром запрете безбедности Америке.

Овакви налети руских стратешких бомбардера, који су последњи пут били изведени пре петнаест година, говоре о промени дотадашњег безбедносног система који се на основу војне доктрине из 2000. ослањао само на обезбеђивање непосредних руских граница а сада много шире.

У препознавање нових стратешких тачака Русије у свету спада и Венецуела. Русија је у интересу учвршћивања своје ново-старе стратешке позиције спремна да Венецуели понуди кредит од милијарду долара за куповину наоружања. У периоду од 2005. до 2007. Русија је потписала дванаест уговора за продају оружја Венецуели у вредности од 4 400 000 000 долара. Венецуели је већ испоручено 100.000 аутомата „калашњиков“ модела АК-103, у Аргентини се граде две фабрике за производњу ове руске најпопуларније аутоматске пушке.

Русија тренутно производи 24 ловца СУ-34 МК2, као и 50 хеликоптера, за потребе оружаних снага Венецуеле. Уго Чавез, председник Венецуеле, планира да купи двадесет противавионских система „Топ-М1“, као и три подморнице типа „вршављанка“.

Овакви билатерални савези (Русија – Венецуела, Русија – Куба), промена граница у непосредном суседству Русије (брисање границе између Русије и Јужне Осетије и Русије и Абхазије), право да заштити своје грађане и силом у туђим аутономијама, организације држава БРИКМ (Бразил, Русија, Индија и Кина), Шангајска организација (Кина, Русија,

Киргистан, Таџикистан, Казахстан и Узбекистан), односи са ЕУ, као и промене у међународним односима изискују темељно преиспитивање постојећег система безбедности и поставку новог. При том веома важном послу посебно се мора узети у обзир да империјалне силе више не узимају као првенствену важност „територијално империјално подупирање“, тако да се уместо контроле земље у први план ставља контрола токова – људи, капитала, услуга и информација.¹³⁰ За реализацију модификованог система безбедности Русије мора се изузетна пажња посветити постојећим и новим економским интеграцијама, како на регионалном тако и на светском плану. Ипак, за наступ према „споља“ важну улогу имају и унутарруске економске интеграције јер увећавају економску моћ. За креаторе новог безбедносног система Русије веома важан „уградни“ елемент су контрола најсавременијих технолошких иновација на домаћем терену и пробој у такве иновације ван граница Русије. У целом поступку обезбеђивања основних и најважнијих параметара безбедности Русије морају се узимати у обзир и економско право, посебно оно које Русија може да оствари ван својих граница (Арктик)¹³¹ али и укупан безбедоносни склоп у светским размерама. То наговештава губитак значаја војног фактора у заштити безбедности. Међутим, ниво и квалитет империјалних моћи овога тренутка неизоставно укључује још и војни фактор у заштити безбедности сваке државе па и Русије.

2.4.8. Пет принципа нове руске међународне политике

Политички и економски васкрс Русије и дефинитивно изграђени путинизам, синтеза савремених идеологија преточених у руски политички процес прогресивне тенденције, донео је после авантуристичке акције Михаила Сакашвили-

¹³⁰ Херфрид Минклер, немачки политиколог, *НИН*, 21. 08. 2008.

¹³¹ Многи аналитичари тврде да је Арктик „Пандорина кутија“ савремених међународних односа, јер је почела борба за благо пребогатог леденог океана. Исход ове борбе може бити компромис али и непоштедни рат, после кога би се знала и судбина Сибира.

ја у Грузији¹³² пет нових (старих) принципа на којима ће Русија у будућности градити своје међународне односе.

Први принцип потврђује досадашње понашање Русије која је поштовала међународни поредак и све међународне уговоре, договоре и законе. Међутим, она је и спремна да учини све да све то поштују и други. Русија се посебно ангажовала по питању косметске кризе бранећи Резолуцију Савета безбедности 1244 и доказујући свету да је самопроглашење независности од стране привремених органа Косова незаконит чин који Србија неће никада прихватити као реалност а због ког ће се покренути лавина међународних спорова.

У оквиру новоуспостављених међународних односа, наметнуо се и други принцип, по коме ће се Русија залагати и поштовати само мултиполарни свет у коме неће бити доминације једне државе или групе држава. Августовски (2008) догађаји у Грузији показали су да садашња концепција безбедности и једнополарни свет са Америком на челу не могу више да функционишу.

Настојање Украјине и Грузије да приступе НАТО иде у прилог агресивној политици Вашингтона и НАТО и представљају наставак униполарног концепта америчког освајања света, на шта је Москва одлучно реаговала претњом да ће у том случају аутоматски прекинути, сада замрзнуте, односе са атланским војним савезом.

Трећи економско-политички принцип потврђује да Русија неће водити изолационистичку политику, већ да ће, економски и политички, сарађивати са свим државама на обострану корист, поштујући интересе свих држава уколико не угрожавају интересе Русије. Било каква изолационистичка политика никада неће бити на дневном реду руских органа власти осим у случајевима реципроцитетног одговара на економске блокаде и друге мере ограничавања економске сарадње Русије са светом.

¹³² Петодневни августовски рат (2008) у ком је Русија до ногу поразила грузијску војску и одбранила руске грађане (Руси, Абхази и Осетини с руским пасошем) у Јужној Осетији и Абхазији.

Четврти принцип представља, у извесном смислу, конкретизацију трећег принципа и даје на знање свима у свету да ће Русија штитити и заштитити животе и достојанство својих грађана ма где год се они налазили. Према западним подацима, број руских грађана који се налазе ван граница Русије није мали.

2.5 Руска постсовјетска дијаспора¹³³

Држава	Укупни број становника у милионима	Процент Руса%
Естонија	1,3	40
Летонија	2,2	40
Литванија	3,6	6,3
Белорусија	9,7	11,4
Украјина	46,0	17,3
Молдавија	4,3	5,8
Грузија	4,6	1,5
Јерменија	3,0	0,5
Азербејџан	8,1	1,8
Туркменистан	5,2	4,0
Узбекистан	28,3	5,5
Казахстан	15,3	26,1
Киргистан	5,4	12,5
Таџикистан	7,2	1,1

Пети принцип који подразумева руске сфере утицаја посебно се односи на привилеговане интересе, у првом реду према савезничким државама које су према Русији и руском народу гајиле пријатељске и срдачне односе, а таквих је у последње време све више.

Суверена демократија

Приликом свог последњег годишњег председничког обраћања новинарима половином фебруара 2008, пред окон-

¹³³ Намерно сам презентирао руске (поглавље: Војни сукоб као претња суверенитету) и западне податке о проценту присутности руског живља у дијаспори и показало се да је до битних разлика дошло код података Естоније, Киргистана, Туркменистана, Молдавије, Белорусије и Грузије. Највећа разлика, како се и очекивало, уочена је код података везаних за Грузију. Према руским подацима, у Грузији има 5% Руса, а према западним подацима има их само 1,5%.

чање свог другог мандата, Владимир Путин је истакао да је задовољан што је за осам година, колико је био на челу државе, успешно водио Руску Федерацију путем демократије, бранећи основна својства правне државе.

Полазећи од тог главног ослоњања легалне демократије чије је начело владавина права, за коју се сматра да је најприкладнија да осигура суштину демократије која је у слободи самосталног сваковрсног избора, он уједно и упозорава да владавина права ограничава обим законодавног регулисања¹³⁴.

Међутим, постоје и сасвим уска тумачења демократије која се употребљавају у дневним политичким борбама. Тако је, на пример, политичка легенда Америке сенатор Едвард Кенеди често знао да изјави да „онај ко се не залаже за повећање минималних надница не може себе звати демократом“.

Међутим, америчка глобализација довела је демократију, како каже Ален Бадју¹³⁵, пред крај њене познате форме и потребно је у политичкој и филозофској пракси пронаћи нову форму која ће јој продужити век. Према Бадјуовој теорији, политику, демократију и филозофију, као три основна појма, повезује једино питање истине.¹³⁶ Филозофија претпоставља да је потрага за истином отворена за све а не само за најмоћније земље Запада које су сматрале да су „крајем историје“¹³⁷ досегле идеал демократије и желеле да ту и такву демократију наметну целом свету.

Савремена збивања у политичком животу водећих западних земаља довела су у питање дефиницију по којој се демократија поистовећује са слободом појединаца. Према

134 Демократија зависи од ефикасног и доследног спровођења закона од стране владе и постоје озбиљни проблеми тамо где су успостављени канали сужене и крње реализације и неблаговременог спровођења закона.

135 Један од најоригиналнијих филозофа данашњице кога колеге сврставају у „неомарксисту“ или „маоисту“.

136 Предавање Бадјуа на Универзитету Хумболт у Берлину које је пренео „Тагесzeitung“ а превео „НИН“ у броју од 21. августа 2008.

137 Френсис Фукујаме.

Алену Бадјуу, класичне секвенце револуционарне политике заувек су се изгубиле и свет мора да пође новим путем, на ком се демократија схвата као могућност ослобађања, али не појединаца – већ народа. Ову тезу потврђује пракса либерализма јер је својом економском политиком ослободила елиту, посебно ону најбогатију, а заробила у теснац неприлика и беде најсиромашнији део народа сваке државе, која се „предала“ либералној демократији. После хипотекарне и финансијске кризе у Америци и покушаја Бушове администрације да државним мерама спречи катастрофу, нема више говора о некаквој аутентичној или изворној либералној демократији јер је утицај државних органа на економска збивања одувек био присутан али је брижно био прикриван пошто су често, а сада све чешће, национални интереси надлазили економске законитости тржишта.

Бадју је својим приступом поимању демократије довео у питање и велики демократски принцип слободе мишљења јер свако мишљење које је супротно истини, а тврдња да либерализам доноси перманентни просперитет свима није истинита, сматра се погрешним јер не води слободи грађана.

Веза слободе и суверености је у њиховој једнакости. Ако смо у претходним разматрањима већ прихватили да суверенитет представља самостално решавање питања власти у коме постоји суд других и да је потрага за истином отворена за све, онда се непобитно налазимо на путу слободе. Међутим, када је већини наметнуто погрешно мишљење иза кога се не крије истина, онда се не може говорити ни о суверенитету али ни о слободи. Када политику не води истина, у друштву нема праведности. Бадју иде и даље поисто-већујући праведност¹³⁸ с филозофским појмом политике, па праведност поприма већу важност и од слободе.

Целу Бадјуову филозофију потврђује стање у Русији у време Јељцинове владавине. Политика је тада вођена под ве-

¹³⁸ „Цена за нашу слободу, овде у западном свету, јесте монструозна неправедност, унутар наших земаља“ (Бадју). Упорити: „НИН“ од 21. 08. 2008.

лом тајни, скривањем истине да је на делу умањена могућност самосталног решавања питања власти због претераног утицаја Вашингтона и његових елитних саветника. У таквој ситуацији, није ни било говора о праведности јер је пљачкашка приватизација омогућила да се мали слој шпекуланата вине до тајкунских висина а већина народа доведе до просјачког штапа. Ту и такву демократију требало је одвојити и разликовати од неке која је у главама, тада још неекспонираних путиниста, постојала као визија. Тако је нова демократска визија добила име – суверена демократија.

Парадигму праведности, према Бадјуу, чине четири појма: избор, последице, једнакост и универзалност. Избор је увек везан за две супротстављене могућности између револуционарног и конзервативног пута, радничке класе или буржоазије, колективитета или приватности... У случају Русије Путинове ере требало је начинити избор између либералнодемократског и националнодемократског пута, између појединачног и универзалног, између стране доминације и суверенитета, између прошлости и будућности, између глобализма и антиглобализма... Избор власти представља суверену одлуку народа и најплодотворније власти биране су увек између две доминантне политичке опције.

Пошто сваки избор има своје последице морају се пре избора створити такви предуслови да прогресивна политичка елита, на основу истине и праведности, пронађе и припреми стратегијска средства за победу и прави избор народа. Тамо где је истина и праведност налазе се и прави избор и суверена демократија. Само аутентични суверенитет *онемогућава* да смену власти у држави обави друга држава, тако да последице избора могу бити прогресивне, регресивне и егалитарне, у зависности од циља који има владајућа елита¹³⁹ и да ли жели и у којој мери да га оствари.

На изборима, и бирачи и они који су бирани морају бити једнаки пред Богом, народом и државом, јер у супротном

¹³⁹ Зависно од циља који жели да оствари елита такође може бити: прогресивна, регресивна и егалитарна, о чему ћемо се посебно позабавити у поглављу о Путиновој политичкој елити.

нема истине и праведности и политички живот заједнице се одвија у регресивном миљеу.

Онога тренутка када одређена идеологија, у којој „демократија није политичка истина, него средство да се изнађе политичка истина и да се она реализује“¹⁴⁰ оствари прогрес целе заједнице на дужи рок и поведе народ у бољи и сигурнији живот, она поприма обележја универзалности и прераста у процес; ако то прихвате и друге државе и народи, онда прераста у светски процес.

Путинизам је путем суверене демократије обезбедио механизам избора у коме су сви једнаки док бирају и док су бирани а приметно је и залагање политичке елите да се смањи јаз између најбогатијих и најсиромашнијих слојева као најоптерећенијег наслеђа неједнакости прошлости које је претило да уруши социјалну стабилност и општу перспективу заједнице.

О последицама путинизма не треба поново трошити речи јер су оне евидентне на свим пољима – од подизања стандарда народа до индустријског и енергетског развоја, који полако поприма обележја светског лидерства. Треба поминути и повратак Русије на међународну политичку сцену јер се више без њене сагласности и активног учешћа не могу решавати кризе у свету.

Узроке успеха „суверене демократије“ треба тражити и у њеној блискости са „супстантивном демократијом“¹⁴¹. Садржинска, класична демократија обухваћена је појмом супстантивне демократије и припада њеним најранијим схватањима демократске праксе. Овај најстарији вид демократије везан је за тадашње малобројне друштвене заједнице грчких полиса и подразумевао је постојање „воље народа“ која је заступљена у целој заједници и за коју је, скоро цео народ, сматрао да производи опште добро.

140 Ален Бадју, упор. „НИН“ 21. 08. 2008.

141 Шире о супстантивној демократији М. Матић – М. Подунавац, *Политички систем*, Институт за политичке студије, Београд, 1994, стр. 277.

Зар чињеница да 80% грађана Русије гласа на парламентарним изборима за Путинову опцију не представља постојање опште воље народа, која препознаје у путинизму реализатора општег добра? Политика суверене демократије се догађа у свом најплодотворнијем облику који ће с временом бити надограђен али је у светској демократској пракси најсличнији супстантивној изворној демократији.

Да је било крајње време да се пронађе нови демократски пут у сплету демократских теорија и демократске праксе потврдило је неколико аналитичара а посебно Д. Хелд који се најозбиљније бавио критичком реконструкцијом либералних и партиципативних модела демократије. Он је закључио да постоје озбиљни разлози да се у целини не прихвати ниједан од досадашњих историјских облика демократије.¹⁴² Своју критику демократских модела Хелд је базирао на великом временском и стварном раскораку теорије и праксе тако да сложено и технолошки трансформисано модерно друштво наилази на озбиљне проблеме управљања, док на другој страни савремени типови демократске владавине иказују многа претеривања у потенцирању појединих страна демократије и поред многих присутних слабости.

Главно обележје путинизма је да синтетизује све политичке процесе који су „протутњали“ политичким животом Русије. У некој латиноамеричкој земљи започео би свој пут у том историјском одабиру оригиналних демократских модела који су проживели свој политички век у аутентичном политичком животу дотичне историје. За њега би били важни основни постулати руског модела који је дао добре резултате (заштита суверенитета, суверена демократија, заштита националних интереса, минимални утицај западних земаља на унутрашња збивања, стабилна структура власти, борба за квалитетнији живот народа, реалистичка унутрашња политика што опет подразумева антилиберализам, антиглобализам и борбу за истину и праведност).

¹⁴² Интерпретација ширег приступ Хелдове критике може се наћи у код: М. Мастић – М. Подунавац, *Политички систем*, Институт за политичке студије, Београд, 1994, стр. 308–313.

Нови вид демократије (суверене) који је заживео у путинизму обогатио је политички живот Русије али представља и велику новост на политичком пољу у светским размерама. Посебно треба нагласити да лична популарност креатора путинизма који је крајем 2007. проглашен за личност године¹⁴³ а почетком септембра 2008. лист „Veniti fer“ прогласио је премијера Русије за најутицајнијег и најмоћнијег човека на планети, доприноси да руски политичко-економски модел државе закорачи и преко граница Руске Федерације.

О универзалности путинизма проговориће врло брзо пракса у многим земљама света где се буде и где су се „примиле“ антилибералне и антиглобалистичке идеје и где се трага за истином и праведношћу, што ће некад бити предислов а понекад и последица путинизма.

Свако теоријско разматрање одређене политике полази од циљева те политике и прогноза шта ће одређено друштво доживети ако се ти циљеви не остваре али и шта му доносе остварени циљеви. Негде у зачетку идеја које ће касније бити обједињене у путинизму главну улогу је одиграо КГБ.¹⁴⁴ Наиме, треба знати да је у Совјетском Савезу једино ова служба знала праву истину о ономе што се догађа у земљи и ономе што се догађа споља у међународним односима.

Својевремено је Јуриј Андропов, док је био на челу КГБ у периоду од 1967. до 1982, посебну пажњу посеђивао развоју и концентрацији најквалитетнијих кадрова у аналитичким одељењима најважније безбедносне службе. Анализе које је Андропов тражио да аналитичари израде упозоравале су на непремостиве проблеме које је доносио социјализам креиран и реализован на дотадашњи начин и да ће унутрашња скученост социјалистичког збрињавања појединца и распламсавање националних и верских разлика довести до брзог политичког, економског и социјалног краха целог система. Показало се да је криза руског друштва реално по-

143 У броју од 31. децембар 2007. „Time“ је прогласио Путина за личност године.

144 Комитет државне безбедности.

спешила и за врло кратко време биполарни свет претворила у униполарни, са Америком као главним господарем. Врло брзо Андропов је схватио да ће светом завладати Вашингтон који ће своју економску и војну, а касније и политичку супериорност, наметнути целом свету путем општеприхваћене глобализације.

Знајући за то, Андропов је на своју руку а касније и уз помоћ неколицине људи из врха номенклатуре (када је 1973. постао члан Политбироа КП као трећи „чекиста“ или безбедњак после Језова и Берије у овом највишем партијском органу) разрадио стратегију одбране у којој би акције предводили национално и духовно свесно опредељени Руси и Рускиње, инкорпорирани у све органе власти.

Андропов се трудио да што више својих људи убеди да ће једино стеченим позицијама у врховима номенклатуре моћи да учествују у креирању нових идеја и акција, јер је знао да ће једино повратак руских грађана својим коренима и националном препороду спасити Русију од пропасти.

Андропов је долазио до сличних анализа које су тек за време Путиновог другог мандата почеле да се појављују јавно у медијима и које су имале призив драматичних упозорења. Једна таква анализа појавила се средином 2008. у листу „Известија“ под називом „Хоће ли Сибир постати 52. држава САД?“ Овај текст настао је као плод анализе московског Института примењене математике и интервјуа Георгија Малињецког, посвећеног пројекту „Геополитичка анализа развоја Русије до 2030 године“. Суштина ове и десетак претходних анализа, направљених у разним институцијама и институтима широм Русије (пре и за време Путиновог председниковања), била је да ће се Русија распасти на зоне утицаја других цивилизација ако се ствари буду развијале по инерцији а не по осмишљеној и оправданој процедури која ће реаговати на сваку претњу опстанку руске државе и њене територије.

Прогнозе Института за примењену математику приближно су биле подударне с прогнозом Маргарете Тачер чије је становиште својевремено било да је оправдано да на територији Русије живи само петнаест милиона људи који би обезбеђивали енергенте јер Русија за нешто друго и није способна. Наравно, московски институт се ограддио од ове суморне прогнозе чињеницом да је тај сценарио актуелан само ако се Русија искључиво ослони на производњу и пламан нафте и гаса.

По сценарију који егзистира на Западу већ неколико деценија, Русија би се распала тако што би Далеки исток био подељен између Кине и Јапана, Америка би узела Камчатку, Чукотку и Сибир, а у европском делу Русије појавила би се муслиманска енклава и северозападна државна творевина на месту данашње Карелије. Овим прогнозама се прикључује и ЦИА која проглашава територију Русије кризном зоном и предвиђа да ће се највећа земља света распасти на осам држава до 2030. године.

Међутим, руски експерти тврде да све може и мора да се догоди друкчије ако се Русија самоорганизује и схвати да су Горбачовљеве „општељудске вредности на глобалном плану“ биле потпуни промашај, пошто се свака цивилизација бори за то да се њене вредности схватају као општељудске. Вредности Русије се могу окарактерисати као: духовно изнад материјалног, заједничко изнад личног, правичност изнад закона, будућност – важнија и од садашњости али и од прошлости.

Будућност Русије је у иновативним технологијама које ће завладати светом на почетку и средином 21. века. Кључни значај за опстанак има визија будућности иза које треба да стане путинизам. Треба развијати све оно што руски грађани раде боље од других. На пример, наводи „Известиа“, Индија на извозу софтвера зарађује годишње четрдесет милијарди долара – пет пута више него Русија на извозу наоружања – а руски програмери су много бољи од индијских. За будућност Русије посебно је важно, истиче Малињеци,

да вође путинизма схвате да је у току борба међу цивилизацијама не само у сфери економије, него и у много важнијем домену вредности и представа о будућности. Без нових визија и реалних циљева нема опстанка ни у једној области живота па ни у опстанку цивилизација.

2.6. Две бриљантне анализе усмерене на погрешну страну¹⁴⁵

У овом поглављу покушаћемо да једну врхунску анализу и њен панегирик поставимо пред огледало и променимо предмет анализе. Замерке се можда могу упутити том приступу анализи из друге руке али два студиозна и врхунски одрађена посла уштедела су нам време, које по свој прилици никада не бисмо имали, јер смо много пута упадали у грешку да анализирамо само једну страну док се решење проблема налазило на супротној страни, страни коју многи аналитичари заборављају да осмотре, мислећи да је довољно, да бисмо упознали реку, да обиђемо само једну њену обалу.

Већ из прве две реченице може се назрети хипотеза. Наиме, све што је Фред Закарије, врхунски уредник и аналитичар „Њузвик интернешенела“, препоручио Америци да уради како би помогла себи и остатку света, Русија је већ учинила или је на добром путу да то реализује. Суочена с тектонским поремећајима у свету, нарочито после грузијског августовског рата¹⁴⁶ који је здружио зидове светске униполарности, Америка мора из корена да промени своју међународну политику, да у паници, како истиче Закарије, не би употребом силе покушавала да реши светске проблеме.

Више од шездесет година САД покушавају да присиле све, за њу, значајне државе да се отворе и американизују.

¹⁴⁵ У овом поглављу бавићемо се, уз помоћ Ибера Ведрина, бившег министра иностраних послова Француске, анализом студије Фреда Закарије (Fred Zakaria, *The Post-American World*, W. W. Norton, New York, 2008) која је објављена у *Le Monde diplomatique* НИИ, август 2008.

¹⁴⁶ Сакашвилијев дебакл оружане интервенције у Јужној Осетији који је испровоцирао Руску Федерацију да оружјем заштити своје суграђане у Грузији.

Таквом отварању подлегли су и Горбачов и Јељцин дозволивши „да се распадом Совјетског Савеза догоди највећа геополитичка катастрофа XX века“. ¹⁴⁷ Ова руска трагедија је оставила на милост и немилост 25 милиона Руса у туђим државама и представља политички бумеранг прошлих времена, када је Совјетски Савез „покушао да буде на челу светске комунистичке лиге, светски лидер тог покрета и да наметне тај начин живота другим земљама. То је била грешка коју је починио Совјетски Савез али и други“, истакао је Владимир Путин, додајући „да то треба избацити из дневног реда светских збивања па ма ко то био“. ¹⁴⁸

Закарија наводи да „Американци никада нису развили способност да се укључе у унутрашњи свет других народа“, док Путин то чини путем Заједнице независних држава (ЗНД), БРИКМ (донедавно БРИК), ¹⁴⁹ Шангајске организације за сарадњу, Арапске лиге... Закарије упозорава Буша и његовог наследника да Америка мора да води политику која неће спајати њене противнике на антиафричкој платформи већ ће их раздвајати. Америка би са сваком земљом требало да буде у бољим односима него што је дотична држава са другим државама. Већ смо споменули да путинизам не разара савезе противника већ прави савезе пријатеља и истомишљеника и, на тај начин, одвраћа непријатељске савезе од било какве непријатељске акције.

Закарија упозорава да Азија не жели кинеску хегемонију али не спомиње да Русија спаја азијске и европске земље путем енергената и економских пројеката, савеза, коалиција и свеобухватних пријатељских односа градећи евроазијство. Оно се супротставља атлантизму, ¹⁵⁰ „обезбеђује суверени-

147 Владимир Путин, „Тајм“, 31. 12. 2007.

148 Исто.

149 Поред Бразила, Русије, Индије и Кине приступањем Мексика БРИК постаје БРИКМ.

150 Атлантизам настоји да ослаби евроазијски пол-стожер (у лицу Русије) да умањи сферу њеног утицаја, да одвоји од њене контроле мале, њој привржене земље, које припадају општој евроазијској цивилизацији. Александар Дугин „Геополитика“ од 27. 06. 2008.

тет Русији и омогућава стварање мултиполарног мира, у којем народи, државе и цивилизације, сами могу да одлучују о својој судбини¹⁵¹.

Сумирајући своју бритку критику према одлазећој Бушовој администрацији, Закарија даје списак савета будућој америчкој власти али и старој Европи која због америчких интереса све чешће упада у замку међународних нелегалних односа („игара“) који задиру у интересе ЕУ и чине је све рањивијом на економском и безбедносном плану.

Закарија најпре истиче да Америка мора имати јасну политику према Кини и Русији што у њеној пракси савремених међународних односа није случај. За разлику од САД, Русија има јасну политику према САД и осталим земљама које чине међународну заједницу. Та политика базирана је на Пет принципа нове руске међународне политике, Војне доктрине из 2000. и Концепције развоја оружаних снага до 2030. године (која представља елементе за нову војну доктрину).

Други савет препоручује Вашингтону изградњу (а можемо слободно додати и доградњу и поштовање) институција и механизма међународних односа са обавезом да се политика не затвара у уске визије сопствених интереса, што је до сада била пракса Америке.

О сарадњи Русије и САД Владимир Путин је имао јасно становиште: „Русија је показала да не желимо само да будемо партнер, желимо да будемо пријатељ Америке. Понекад се стиче утисак да Вашингтону нису потребни пријатељи, већ савезници-субјекти којима ће командовати. Ми не можемо градити односе на таквој основи и то понекад изазива сукобе. Управо је то разлог због кога они стално покушавају да пронађу неке проблеме унутар наше земље. То је разлог због којег сви верују да је у реду помало ћушкати Русе... То је (по њима) мисија цивилизовања коју треба извршити. Али мислим да је то инструмент да се утиче на друге, што је

151 Александар Дугин, „Геополитика“ од 27. 06. 2008.

погрешан начин. Прави пут би био наћи заједничку полазну тачку и узети у обзир међусобне интересе пре свега.¹⁵²

Трећи савет би се свео на плански мултилатерализам и неопходност да Америка у што скорије време почне да преговара с другима и да своју политику гради на компромисима. У компромисима путинизам од 2000. године налази своју суштину, како на унутрашњем плану тако и у међународним односима.

У четвртом савету Закарије препоручује да се асиметрично мисли и да се све више користе нове политичке силе оспоравања, које је тешко победити на класичан начин, и то све увезати с много интелигентнијом политиком него до сада. У Америци – каже Закарије – треба муслимане умирити и искористити а не као до сада да се сумњиче и обесхрабрују. Зар борба Русије у међународним односима (Чеченија, Космет) за стриктно поштовање међународног права уз помоћ свих остварених стандарда не представља завидан успех?

Пети Закаријев савет истиче да се стално мора имати на уму да се моћ заснива на легитимитету, а не обрнуто, и да легитимитет зависи од начина на који сваки народ доживљава и види сопствену историју. Ако моћ представимо као енергију власти и ако легитимитет, у најопштијем смислу, означава утемељење и деловање политичке власти на принципима који су општеприхваћени у оквиру једне политичке заједнице,¹⁵³ количина моћи којом располаже одређена власт зависи од подршке коју та власт има у бирачком телу.

Потпуно је јасно да Бушова администрација има најнижу подршку у бирачком телу и да би свака стратешка одлука која не би нашла упориште у бирачком телу представљала фаталну казну за Мекејна, кандидата републиканаца на председничким изборима новембра 2008. На другој страни, подршка руских бирача тандему Путин–Медведев представља отворен ћуп из кога власт може да заграби онолико моћи колико јој је потребно.

152 „Тајм“, 31. 12. 2007.

153 Легитимитет дефинисан према: *Енциклопедија политичке културе*, ИШП „Савремена администрација“ д. д., Београд, 1993, стр. 593.

После свега што је изречено у „режији“ Ведрина и Закарија јасно је да нико не може да загосподари домаћински светом ако га пре тога није упознао и ако се није у њега укључио и суштински га схватио. Управо Америка као хиперсила није схватала свет око себе, чак је толико била дрска да је наметала целом свету свој модел демократије, иако га ни у својој кући није примењивала (употребљавала) на начин на који су то теоретичари либералнодемократског пута препоручивали.

На путу просветљења светске политике затајила је и Европа и, како каже Ведрин, њена „мисао о свету остаје и даље безнадежно магловита и стерилна, а још више они који су, као Француска, себи дозволили да их заведу неоконзервативизам и Бушово манихејство“¹⁵⁴. Тим путем просветљења Европа овога тренутка не може да корача сама првенствено из два разлога: економске стабилности и безбедности. Америка, њен „велики брат“ женског рода, не схватајући европску позицију у односу на њену историју и непосредно окружење, инсистира на заједничким акцијама и пресликавању америчког политичког живота наносећи тако Европи озбиљну штету. Себична Америка гура Европу у амбис њене стагнације, док јој се (Европи), у исто време, са Истока пружа рука економске и безбедносне сарадње. Русија је партнер без кога ни Европа али ни Америка више неће моћи напред, свака конфронтација у било ком смислу вући ће и једну и другу у турбуленцију слабих али и катастрофалних криза, зависно од енергије супротстављања путинизму: што ароганција супротстављања буде већа, последице по Европу и Америку биће катастрофалније.

Ако Америка прихвати све савете Закарија, а мораће, ако жели да преброди тренутну кризу у коју упада све дубље, како на унутрашњем тако и на спољнополитичком плану, онда ће Вашингтон „упливати“ на линији путинизма.

¹⁵⁴ *Le Monde diplomatique* НИИИ, август 2008.

3. ПРАКСА

Ако прихватимо да пракса представља активност у којој појединац и група потврђују своје најкреативније потенцијале и истовремено задовољавају потребе других појединаца и група,¹⁵⁵ на правом смо путу да препознамо садржаје који су допринели да се формира нови (стари) систем владајућих идеја у Руској Федерацији.

Пракса, специфична људска активност која је учинила историју могућом, за нас је у овом тренутку важна и сврховита¹⁵⁶ јер је наш циљ утврђивање различитости али и сличности с праксом идеологија које су за нама и које су (неке од њих) претендовале да се наметну као најбоље решење за политичку праксу Руске Федерације.

3.1. Како је Путин дошао на власт

Анализу реализације путинизма треба започети начином на који је Путин дошао на власт. Власт се у највећим државама света никада не поклања већ узима, на разне начине. Према модерним политичким теоријама, све промене власти у најмоћнијим земљама света спроведене су на „демократски“ начин, чак и у Кини, где још функционишу ужа кадровска тела. Међутим, сви „демократски“ избори зависе од најмоћнијих политичких елита, које преко група за притисак, разних лобија (домаћих и страних), институција, медија и економски најмоћнијих породица формирају власт.

Успон Владимира Путина представља незабележен, неуобичајен и загонетан долазак националнoдемократски опредељеног лидера и одлазак либералнoдемократског председника са америчким „педигреом“.

Одмах пошто је Јељцин „добровољно“ предао власт Путину, почетком 2000. године, почеле су да круже светом при-

155 Михајло Марковић, *Детерминизам и слобода*, Изабрана дела, том пети, БИГЗ, Београд, 1994, стр. 257.

156 *Исто*, стр. 280.

че како је Владимир Владимирович Путин амерички човек јеврејског порекла. Образложење за овакву причу се само од себе наметало јер, како је могао проамерички председник Јељцин да за свог наследника постави неког ко није проамерички оријентисан. Са овим аргументом Американци су ширили причу о Путину као њиховом човеку. Најблагодонаклонији према овој причи били су медији у бившим земљама социјалистичког блока.

Међутим, Путинов пут до власти почео је оног тренутка када је на почетку 9. разреда отишао у пријемно одељење Управе КГБ и рекао човеку који му је пришао да жели да ради код њих. Искусни обавештајац му је објаснио да они не узимају у службу оне који испољавају иницијативу, али ни оне који нису одслужили војску или немају неку од високих школа. Човек из службе још му је сигнализирао да је правни факултет оно што се у служби највише цени. Од тог тренутка нико није могао да заустави Путина у остварењу свог циља. Међутим, то су биле године ишчекивања и сумњи: да ли ће му се неко из „службе” јавити или су га једноставно заборавили?

Међу обавештеним људима данас се, чак, може чути и непроверена прича – ближа легенди него истини – да је човек који је примио младог Путина у пријемно одељење КГБ био Јуриј Андропов, који је касније постао први шеф државе изникао из структуре службе безбедности. И, као што се могло очекивати, „служба” никада не прави пропусте када су добри кадрови у питању: на четвртој години факултета, Путину прилази човек и предлаже да се виде у вези с његовим будућим распоредом.

Тако је Путинов пут до власти започео преко КГБ-а који је у Совјетској Русији једини располагао потпуном истином, а кадрови из врха службе били најобавештенији људи у држави. Врхунски аналитичари службе предвиђали су, без грешке, све оно што се може десити у Русији, али и у свим другим земљама, које су биле од посебног значаја за виталне интересе Русије. Од 1967. до 1982, Андропов, тадашњи

шеф КГБ-а, лично се заложии да се аналитичка одељења оја-чају врхунским аналитичарима с посебним даром за предви-ђања. Тако је Андропов скоро двадесет година, а посебно од 1973. године, када је постао члан Политбироа, учество-вао у доношењу свих најважнијих одлука у држави. После смрти Брежњева, Андропов постаје и први секретар Цен-тралног комитета (шеф државе), који је успео да обједини искуство и знање три нивоа власти: политичке, економске и силе принуде. Андропов, као власник „потпуне истине”, уводи у највећу земљу света политику „новог курса”, која је требало да, на најбезболнији начин по народ и државу, преведе земљу из регресивног државног социјализма у про-гресивно друштво. Тако су први кораци новог шефа државе били усмерени ка успостављању реда и дисциплине, борби с корупцијом у највишим круговима власти, ширењу слобода у сфери друштвених наука и у покушајима да се ослаби утицај цензуре у медијима. Многи аналитичари се слажу да се не би десио распад СССР-а да је Андропов поживео само још пет година, а НАТО би остао у границама свог постанка.

Последњих десет година живота, до 1984, Андропов је посебну пажњу обратио на изграђивање кадрова који су за-ступали националномодератску опцију. Ове кадрове Ан-дропов је уграђивао најпре у руководећу структуру КГБ-а а онда и у све најзначајније институције државе – од војске до академије наука. На овакав потез био је присиљен, јер су сва предвиђања говорила о предстојећој офанзиви либера-лизма и глобализације чији би крајњи исход требало да буде рушење Берлинског зида и покушај стварања униполарног света са САД на челу. Међутим, на другој страни, светски моћници из САД препознају опасност од националног буђе-ња Русије и полако шире мрежу својих послушника, који ће у одсудном тренутку уградити Јељцина у сам врх власти и озбиљно закочити националномодератске снаге.

Уласком Путина у КГБ, будући председник се упознаје са структурама којима је руска државотворност прва брига. Доласком на чело Федералне службе безбедности (1998),

која је заменила знаменити КГБ, Путин је у прилици да настави Андроповљев завет са ширењем кадровске мреже националнoдемократски оријентисаних оперативаца и руковођилаца службе, као и политичара из свог непосредног окружења. „Своје” људе Путин уграђује у све институције система покушавајући да припреми кадрове за одлучујући ударац против припадника неолибералне Јељцинове елите. Под великим утицајем западних неолибералних моћника, на почетку своје власти, она спроводи преко Чубајсове приватизације највећу пљачку руског народа. Јељцинова кћер Татјана Дјаченко, с групом тајкуна, у име породице згрће енормно богатство за себе и своје послушнике. Масовно осиромашење житеља Русије и енормно богаћење клике новопечених богаташа убрзало је уједињење свих националнoдемократских снага, правилно распоређених у свим сегментима друштва, које полако стежу обруч око хазјајина Бориса.

Притиснут доказима о својим неделима и могућношћу да заврши пред судом народа, Јељцин пред крај 1999. године пристаје да именује Путина за свог наследника. Изразито властољубив, попут Стаљина, Тита и Слободана Милошевића, Јељцин никада добровољно не би предао власт. Као саставни део погодбе (политичке уцене), Путин је обећао да ће по пријему председничке функције потписати указ по коме се Јељцин и његова породица доживотно ослобађају од прогона судских и било којих других органа власти. Тако је пракса путинизма започета изнуђеном „дворском игром“ и одлучношћу безбедносних структура, јер је свако друго решење или други сценарио водио Русију у несавладиву замку америчке доминације и угрожавања суверенитета и националних интереса највеће земље света.

3.2. Путиново окружење

Одмах након преузимања председничких овлашћења, Владимир Путин формира своје непосредно окружење од људи за које је поуздано знао да су националнoдемократски опредељени. Према истраживању, којим је руководила со-

циолог Олга Кричтановскаја, у време Јелџина, кадрови из полиције и војних структура заузимали су 11% јавних функција док их у Путиновој администрацији има 25%.¹⁵⁷

Зашто су Путину потребни баш ти људи из тајних служби и војске? Према речима угледног новинара Александра Голтса, „бивши припадници специјалних снага имају своју идеологију, логику, поглед на свет, сви су припадници исте генерације и сви су отприлике у истом тренутку ушли у КГБ”. Голтс тврди да Путин „схвата да његови људи не одговарају увек тренутним потребама али они чине део једне исте породице (националнодемократски оријентисане) и он жели да их сачува”.

Један од најконцизнијих одговора на питање откуд толико припадника тајних служби и војске у Путиновом окружењу дао је Александар Зиновјев у својој књизи „Слом руског комунизма”. Он истиче да је „суштина ствари у томе да у савременим условима у Русији, али и у свету, и по сили објективних социјалних закона организације власти, јак систем власти способан да изађе на крај са садашњим руским проблемима може бити само власт налик на ону из совјетског периода”¹⁵⁸. А шта би могло да буде сличније власти из совјетског периода ако то није власт састављена од искусних припадника тајних служби и исто тако искусних војних кадрова.

Објашњавајући разлоге „рата“ Запада против Русије, Зиновјев је дао још једно посредно тумачење блиског односа Путина с војском и тајним службама. „Јасно је да је управо у току читава кампања дискредитовања председника, дискредитовања руске армије, морнарице и уопште свега најбољег што је још преостало у Русији. Читам западне новине и пратим како се то одвија код нас. И, знате, запањен сам! Опет све покушавају да свале на нас, наше оружане снаге, врх армије и морнарице, војно-индустријски комплекс. Управо то сад и покушавају да коначно дискредитују и до-

¹⁵⁷ Из интервјуа датог „Франс пресу“, август 2003.

¹⁵⁸ Александар Александрович Зиновјев, *Слом руског комунизма*, БИГЗ публицин, Београд, 2003, стр. 207.

крајче”¹⁵⁹. Имајући то у виду, Путин се окренуо војсци и тајној полицији, оном највреднијем, национално свесном и најспособнијем делу друштва, што може тренутно да да најбоље резултате уз што мањи губитак енергије, времена и новца. Оваквом избору у овом тренутку не може се приговорити, посебно када се свему дода омогућавање обнове руске духовности и изворне културе.

Тако је „нови курс” Андропова помогао Путину да преузме власт и да сан о демократизацији друштва преточи у реалност Русије. Везу и сличност између Андропова и Путина први су учили и објавили у листу „Вечерња Москва” јуна 1999. публициста Ф. Бурлацкиј и психолог М. Виноградов.¹⁶⁰ Према писању ове двојице стручњака, Путин попут Андропова рано прихвата националнoдемократски курс као једини пут ка просперитету друштва. Службовање у Немачкој Андропова и Путина, као и иста сазнања о западном свету, такође су послужила обојици као одскачна даска за напредовање у служби.

Путин је за време свог првог председничког мандата често употребљавао Андроповљево најомиљенију парола „ред и дисциплина”, што су обојица успешно спровели у КГБ и ФСБ, када су били на њиховом челу. Обојица су пропагирала да на дело тајне полиције не треба више гледати искључиво кроз призму по злу упамћене ЧЕКЕ и Ђержинског. На путу ка демократизацији, Андропову и Путину много је помогла пракса васпитања младих нараштаја у Русији, по којој се „рођина” (домовина) пише великим и златним словима.

У име узајамне дугогодишње сарадње тајних служби и Путина, председник Русије је 2003. године пренео посмртне остатке Николаја Батјушева, царског контраобавештајца, из гроба у Белгији на Николо-архангелскоје гробље. Интересантно је рећи да је за генерала Бјатушева данашњи генерал ФСБ Владимир Носов, задужен за војноконтраобавештајни одсек, рекао да је поштовао закон и државу, којој је заве-

¹⁵⁹ Исто, 210.

¹⁶⁰ В. И. Фартышев, „Последний шанс Путина”, ВЕЧЕ, 2004, стр. 37.

штао своју оданост. По речима генерала Носова, Батјушин је осигурање безбедности домовине сматрао својом светом дужношћу. Међутим, треба такође рећи да је Батјушин као царски обавештајац открио 30 страних шпијуна а треба поменути да је по избијању Октобарске револуције Бјатушин емигрирао у Србију, где је својим колегама, по професији, једно време преносио своја богата искуства.

У причи о врхунским контраобавештајцима царске Русије не сме се заборавити Дмитриј Бистраљотов, руски племић, потомак Толстоја. Будући да је познавао двадесет страних језика био је ненадмашан у дешифровању тајних шифри свих обавештајних служби Европе. Зорге је из Јапана јавио централи КГБ-а тачан дан напада Немачке на Русију.

На крају треба споменути да се у афирмацију и популаризацију тајних служби укључио и омиљен Путинов писац Борис Акуњин (Григориј Чхартишвили) који је написао десетак романа у којима главни јунак, Ераст Фандорин, душом и срцем брани „рођину”, попут многих заветованих обавештајца широм света који су помогли да се под Путиновим руководством „безболно“ догоди Васкрс Русије.

3.3. Организација власти или нова улога државе

Пре тачно 70 година, у Паризу је одржан интернационални симпозијум на коме је двадесет осам научника покушало да утврди праве разлоге велике економске кризе, шта је довело свет на праг новог рата и зашто до власти у појединим земљама долазе комунисти и фашисти, стаљинисти и нацисти. Главни закључак париског скупа из 1938. био је да се све то могло догодити јер је ослабљена држава остала изван судбоносних збивања.

Тада се сматрало да су с временом „троне и зарђале“ полуге државе омогућиле разним идеологијама да приграбе власт и да политички живот претворе у тоталитаризам. Класични либерализам из 19. века створио је предуслове

за колапс државног апарата и омогућио да тржиште регулише сва економска па и друштвено-социјална збивања, наравно за рачун појединаца који су се енормно богатели и већине грађана која је рапидно сиромашила. Међутим, ни претерана моћ државе која под контролу свог апарата ставља сва друштвено-економска збивања како се догађало у етатистичком социјализму није доносила благостање друштву већ одабраним појединцима из номенклатуре, као и у либерализму.

Милтон Фридман, један од најутицајнијих економиста 20. века, својом теоријом да је „економска слобода претпоставка политичке слободе“ допринео је да се крајем шездесетих година америчка политика *new deal*-а и кејнзијанска економија, која је доминирала западним светом. нађу у дубокој кризи. Цена нафте је нагло порасла, повећао се драстично и број незапослених, државни дугови су расли из дана у дан, као и социјална давања, и цео систем се нашао пред колапсом. Сведоци смо да је западни свет, а првенствено САД, данас поново захватио очекивани циклус исте кризе али с драстичнијим последицама (147,27 долара за барел¹⁶¹). Дефинитивно је постало јасно да се, ако се Запад извуче и из ове кризе, мора радикалним мерама предупредити нови кризни циклус који урушио цео друштвени поредак Америке у једном дану. Зарад опстанка Америке нова криза не сме да се реализује јер би, по принципу спојених судова и економске глобалне међузависности, криза погодила готово све земље света.

Ако одемо само мало даље од најосновнијих дефиниција државе – да она представља „организацију с монополем за физичку принуду“, долазимо до сплета њених улога које је надограђују и стављају је у функцију сваке политике, па и оне економске.

Држава је тако, поред апарата принуде, према марксистима у ери социјализма била и помирителј класних сукоба а

¹⁶¹ Цена барела нафте је 11. јула 2008. износила 147,27\$. Ирански званичници тврде да ће за неколико година барел нафте износити 500\$, ако долар настави да слаби а геополитичка напетост настави да расте.

данас би морала бити мост између политичких елита, на једној страни, и интересних група и моћних породица, на другој страни. Либерализам Фридманових боја створио је енормно богате појединце, који су своје породице дигли на пиједестал фактора који креирају политику нације, али и шпекулантским потезима обогаћују своја конта. Исто се догодило и с појединцима блиским политичким елитама у земљама бившег социјалистичког лагера у транзиционом периоду, тако да су моћне богате породице постале креатори свеколике политике у светској друштвеној заједници. Велика је опасност за сваку државну, како то каже Макивер, заједницу када се у владајућој идеологији друштво поистовети с државом као институцијом и инструментом ауторитативне централне регулације и контроле.¹⁶²

У таквим ситуацијама, злоупотребе свега и свачега у режији моћних породица, бирократског апарата и политичких елита још су на снази. Потреба за сигурношћу је одвајкад била јачи мотив просечног човека него потреба за самоизражавањем и стваралаштвом. Глобалном борбом против тероризма САД данас упражњавају технике умножавања страха и угрожавања сваке сигурности уз помоћ застрашивања, кажњавања неистомишљеника, сталног указивања на спољњег и унутрашњег непријатеља, сталним приказивањем себе као месије који може државе, друштвене групе и сваког појединца заштитити од страха и несигурности. Тероризам је постао непријатељ западног благостања на спољњем и унутрашњем плану, преузимајући улогу највећег светског зла, већег и од фашизма и комунизма.

У таквој ситуацији треба поћи од теорије „аморалног фашизма“ која је разоткрила прави смисао западне филозофије живљења а чији је родоначелник био Едвард Банфилд 1958. године. Банфилд је као главно правило своје теорије и механизам „напретка“ западних друштава навео максимално увећавање материјалне користи уз краткорочно искориштавање предности уже породице на чијем су челу били

162 Милан Матић, *Мит и политика*, Факултет политичких наука, Београд, 1998, стр. 176.

најспособнији појединци, претпостављајући тврдњу политичке елите да ће жеља за богатством натерати и друге породице да учине исто стварајући стабилан средњи друштвени слој. По Бонфилду, „аморални фамилизам“ представља моралну основу заосталих друштава и образац понашања који тера друштво у прогрес. Зар се данас под заостала друштва не могу подвести сва друштва у транзицији која прелазе из једног заосталог типа у модернији који обећава али не омогућава просперитет целокупне заједнице, већ само одређених способних појединаца и њихових породица!?

Да се данас у међународним односима ради о најаутентичној форми „аморалног фамилизма“ модерног доба можемо показати баш на примеру Космета. Самопроглашење Космета (17. фебруара 2008), друге независне албанске државе на Балкану, представља чин аморалног гажења светског међународног правног поретка јер је учињен преседан који одудара од свих досадашњих правила по којима су се понашале државе у међународним односима, како оне које су подстрекивале тако и оне које су признале лажну државу Косово. А фамилизам којем је важнији звекет новог долара у цепу, макар то произвело још једног гладног становника планете, можемо препознати у породици Сорош која купује Трепчу,¹⁶³ Холбруковима који желе да располажу лигнитом¹⁶⁴ и Олбрајтовима који већ господаре мобилном телефонијом¹⁶⁵ на Космету. За укључивање у поделу плена има места за још неку породицу, највероватније Клинтонове јер су откривене резерве нафте на северу Албаније у количини од десет милиона барела. Откривена је питка вода¹⁶⁶ у подземном чворишту испод Белог Дрима, која ће за двадесетак година бити вреднија од нафте. Да се ту ради и о аморалном фамилизму албанских боја показују богатство и моћ неколико косоварских породица које прихватају америчке

¹⁶³ Билансне резерве олова и цинка крећу се око седам милиона тона.

¹⁶⁴ Резерве лигнита се у истраженим локалитетима крећу око бројке од 15 700 000 000 тона. Међутим, сателитска снимања су показала да се лигнит налази на целом простору Космета.

¹⁶⁵ Један од најпрофитабилнијих видова услуге.

¹⁶⁶ Види: Зоран Петровић Пироћанац, *Геополитика воде*, Институт за политичке студије, Београд, 2007.

породице да се баве оним што не задире у њихов домаћи ангажман. Тако је трговина белим робљем, трговина људским органима, производња и дистрибуција опијата, трговина оружјем и прање новца оно у шта нико са стране не сме да дирне.

Нешто слично се догађало и у Русији у Јељциново време јер је била повучена граница између послова којим су се бавиле америчке и руске породице везане за америчке интересе, као и руске породице предвођене новопеченим тајкунима које је приватизација учинила малим боговима у великој земљи.

Да је гасни аранжман између Србије и Русије антипод „аморалном фамилизму“ показује најпре чињеница да се у целом аранжману ради о државним предузећима а не приватним породичним феудима и да су у реализацији пројекта узети у обзир и социјални моменти. Овај аспект сарадње подразумева максимално очување положаја и права радника у НИС-у. Наиме, пре потписивања финалног уговора вођени су преговори и разговори с представницима синдиката НИС-а како би досадашња права запослених била максимално испоштована и заштићена у будућој компанији.¹⁶⁷

Са овим и оваквим збивањима био је упознат Путин. Обавлајући политичку функцију у Санкт Петербургу, схватио је да је први услов прогреса права мера државног регулативног фактора. Држава мора зауздати пљачкашку приватизацију и шпекулантско пословање тајкуна и у својим рукама мора задржати експлоатацију и пласман стратешких сировина и највећих „профитера“ пореских давања: нафту, гас, струју, стратешке руде метала и неметала, масовну производњу хране, водно и шумско богатство... Јасно је да се део овог надгледаног посла измакао контроли за време Јељцина и било је немогуће неким државним мерама све вратити у првобитно стање, али Путин је кампањом против Кајмана и осталих острва где су изнети долари који су згрнути сумњивим приватизацијама, позвао тајкуне да стичу профит у

¹⁶⁷ Према интервјуу Срђана Бошњакловића, генералног директора НИС-а *Вечерњим новостима*, објављеном средином фебруара 2008.

Русији, а капитал изнет у иностранство врате у земљу, што је из године у годину доносило све боље резултате.

Озбиљност економских утицаја Запада према Истоку, у овом случају према Русији, Путин је блокирао после продубљених анализа утицаја ММФ-а и Светске банке на земље у транзицији. Џозеф Штиглиц, некадашњи директор Светске банке, признао је погубне последице „тржишно-економског фундаментализма ММФ-а и Светске банке”, извинивши се свету који је претрпео штете од глобализма. Фулфенсон, директор Светске банке у време првог четворогодишњег председничког мандата Путина, чекао је залуд више година на пријем код председника Русије, који није хтео да дозволи да Светска банка лихварским кредитима овлада руском привредом и стави под своју контролу све њене економске токове.

Русо је „реалполитику“ као основу сваке успешне политике дефинисао формулом да „нико није толико јак да би владао, ако силу не претвори у право, а покоравање у дужност“. Основу политике и улогу државе у њој Путин је видео у „реалполитици“, која даје најбоље позитивне резултате (реалполитика може производити и негативне ефекте). Овај однос према ефектима „реалполитике“, у суштини, представља граничну линију која класификује државне лидере на прогресивне, егалитарне и регресивне (о чему смо много више говорили у претходним разматрањима).

Однос државника према држави и креирању њене улоге одређује и параметре за оцењивање његове успешности. Ако сила надвлада право, политика му се проглашава диктаторском, а ако голо покоравање надвлада обавезу дужности и завет држави, иза себе имамо крхку, краткотрајну власт коју политичка елита партиципира с неким другим (обично иностраним фактором).

Пре разматрања како су стратегије препорода Русије приступили решавању проблема с државом и њеном улогом у новом систему владајућих идеја, мора се предочити како ту државу доживљавају други. Средњи слој америчких гра-

ђана који својом снагом и бројношћу гарантују стабилност сваке заједнице је свестан значаја државе и институција које могу да функционишу само ако порески органи редовно и непристрасно убирају порезе. Грађани Америке су научени да констатују свакога тренутка да, ако нема фискалних прихода, нема ни националне безбедности, ефикасне полиције, јаке и модерне војске, поштеног правосуђа, добрих школа и болница, паркова и спортских борилишта – нема општег благостања. Поучени оваквим закључцима, амерички грађани сматрају да је неплаћање пореза директно угрожавање самог грађанина као и осталих чланова заједнице јер су им ускраћена многа права и могућности.

На Западу се држава схвата на двојак начин – као обавеза и скуп наслеђених ресурса којима управљамо уз тежњу да је оставимо у што бољем стању нашим наследницима и као сервис, управа која прикупља средства која се усмеравају на обезбеђивање нормалног функционисања наших послова.¹⁶⁸

Међутим, у Србији се држава схвата као апстрактно страшно тело, које нам је нешто криво и стално нам нешто дугује. Од државе се више тражи него што јој се нуди. Развити другачију свест према држави која је српски народ пет стотина година тлачила, отелотворена у турској тиранији, може се реализовати само путем континуираног учења које пред собом има генетску девијацију да је држава вечити непријатељ и тлачитељ. По свој прилици је и искуство Руса (за време комунистичке етатистичке диктатуре) на сличном нивоу, тако да је тешко усвојива матрица послушног пореског појединца и у Србији и у Русији и даље на снази.

Свестан свих анализа државног капитализма, Путин је дозволио да се у Русији одржи велики приватни капитал који функционише и убудуће ће функционисати под одређеном државном контролом. Посебно значајно је то да се не губе трагови и учешће државне привреде посебно у сфери војне индустрије и у облику контролних пакета акција у не-

¹⁶⁸ Миша Ђурковић, *Конзервативизам и конзервативне странке*, ЈП „Службени гласник“, Београд, 2007, стр. 9.

ким, стратешки важним, великим корпорацијама од националног значаја. Све што доноси трајно велике пореске суме врло је значајно за очување сваке државе, док је у рукама приватника увек присутна опасност за државу – због убицајене утаје пореза али и улагања капитала у „антидржавну политику“ која није буквалног антидржавног карактера већ угрожава државне темеље на сијасет посредних начина. Постоји и могућност продаје великих стратешких компанија некоме ко не жели просперитет заједнице, већ настоји да изазове кризу и колапс из којег ће профитирати и он и његови истомишљеници много више и на дужи рок.

3.4. Православље и нови систем владајућих идеја

Свако бављење православљем у Русији требало би да почне податком о голготи Христове Русије. Крајем новембра 1995. године, светску медијску сензацију изазвао је извештај руске Државне комисије за рехабилитацију жртава политичког прогона. Званична комисија је спровела опсежно истраживање и утврдила да је, од октобра 1917. до дана када се комунизам урушио, убијено 200.000 свештених и монашких лица, а око 500.000 било је подвргнуто најстрашнијим респесијама.¹⁶⁹

Корениту промену, до тада незамисливу у Русији у односима држава–црква, реализовао је Владимир Путин. Он је полазио од личног односа према вери који је подразумевао да је упражњавање вере човекова највиша приватност и да је дух светиња човекове личности у коју нико не сме да дира.

Путин о вери каже: „Вера ми даје морал и преко потребан унутрашњи мир... Ја се лично поносим што припадам Руској православној цркви. То ме обогаћује, лично ми годи и ствара везу с мојим народом и његовом културом.“¹⁷⁰ О својим првим корацима у светој Православној цркви Путин

169 Зборник текстова: *Голгота Христове Русије*, Светигора, Цетиње, 1999, стр. 7.

170 *Фигаро*, 26.10.2000. године.

с поносом истиче како је верско декларисање у Совјетском Савезу било непопуларно и опасно, али га је мајка ипак крстила у цркви под „велом потпуне конспиративности“.

Путинов искрен и доследан однос према Руској православној цркви обавезао ју је да му од првог дана његовог председниковања пружи подршку како би му олакшала владавину. Почетком новембра 2000. године, огласио се руски патријарх Алексеј Други, оценивши да је „амерички начин живота обична пропаганда за насиље, окрутност и неморал“¹⁷¹, што је неприхватљиво за Русију и Русе.

Алексеј Други је том приликом позвао Русе да одбаце „прекоморска искуства која младим људима нуде бројна искушења“ и да се врате традиционалним православним вредностима. Према речима патријарха московског и целе Русије, израстање у добре грађане и патриоте немогуће је без знања руске историје, која је уско повезана с православном црквом. Патријарх је такође позвао на повратак моралним начелима хришћанства, као гаранџији стабилне и снажне Русије.¹⁷²

Оваквим апелом црква је у првој години Путиновог председничког мандата пошла у сусрет реформама и проналажењу новог система владајућих идеја и умногоме олакшала позицију новог председника који се нашао пред многим искушењима.

Када је у питању сложеност међународних односа у којима су у првим годинама двадесет и првог века све православне земље биле у дефанзиви пред униполарном агресијом запада и његових цркава, требало је понудити нешто што би повратило самопоуздање православним верницима.

Идеја која је отворила пут наде васкрса православља садржана је у Савезу православних Словена. Уједињени православни Словени на челу с Русијом требало би да буду алтернатива Европској унији која полако надилази себе су-

171 Богојављенски храм у Москви 4. 11. 2000, према агенџији „Бета“.

172 Пренето из: Винко Ђурић, *Владимир Путин и Васкрс Русије*, Чигоја штампа, Београд, 2001, стр. 46–47.

кобима и концептуалним разликама међу члановима. Овај савез би могао да прерасте и у државу свих Словена и „бројао би 226.408.219 становника, а то је огромни политички, економски и научни потенцијал, а да о многим другим предностима и не говоримо”.¹⁷³

Сасвим је сигурно да стратегија о Савезу православних Словена има посебно место у политици путинизма јер би оваквим савезом била направљена заједница са најдоминантнијим бројем становника у Европи, што би пружило шансу за брз и успешан развој свих удружених држава с низом нових могућности, како на економском тако и на политичком плану.

На добром путу, за евентуалним институционалним зближавањем православних земаља као што је предложени Савез православних Словена, успостављен је близак однос између Руске православне цркве и Српске православне цркве. Патријар Алексеј је поводом црквене прославе два века модерне српске државе подсетио да је светосавска мисао била подстрек Србима али и Русима, у многим борбама за слободу. Додајући да је „Први српски устанак је остварио свој циљ – стварање самосталне српске државе – крв, коју смо заједно пролили за слободу православаца, у векове векова учврстио је братство наших народа. Заједничким напорима је коначно била скинута вишевековна владавина поробљивача”.¹⁷⁴

3.5. Постсоцијалистички друштвени процеси и настајање нове политичке елите

За реализацију сваког новог система владајућих идеја неопходно је формирати или придобити стратешку политичку елиту која ће стајати иза реализације целог политичког пројекта. Пре тридесет година (1978), на Светском конгресу социолога у шведском граду Упсали, Збигњев Бжежински, професор социологије и некадашњи саветник за нацио-

¹⁷³ Зоран Милошевић, *Јединство православних Словена*, књига прва, Филозофски факултет, Ново Сарајево, 2006, стр. 66–71.

¹⁷⁴ *Политика*, 15. мај 2004.

налну безбедност америчког председника Џимија Картера, прорекао је распад Русије и Југославије. За Југославију је тврдио да је за њега одувек била једна артифицијална, вештачка творевина, у чије су нездраве темеље били уграђене дубоке међунационалне супротности, а не аутентични „југословенски национализам”.¹⁷⁵ И од тада, па до распада социјалистичке Југославије, стратегија САД иде ка томе да се разбуктају већ постојеће националне страсти које су много јаче од идеологије комунизма.

Распад друге Југославије је плод једне неуспешне политике која је доживела тотални слом нестанком свог утемељивача. Творац социјализма југословенских боја оставио је за собом прворазредне проблеме, а другоразредне и трећеразредне наследнике да их, решавају.¹⁷⁶ Наследници титоизма, без поседовања дела његове харизме и у констелацији нових међународних односа, безуспешно су покушавали да владају по његовим принципима. Кризна стања у социјалистичким републикама изазвана постсоцијалистички процесима довела је на власт у трећој Југославији политичку елиту, која је „на основу симбиозе власти и новца, приватизовала државу и зато јој није било стало до трансформације друштвене својине у приватну, нити до демократске трансформације друштва. Њен основни интерес је био очување монопола власти и увећавање приватног богатства.”¹⁷⁷ Готово истоветна ствар догодила се и у Русији када је власт Горбачова и Јељцина створила кризну турбуленцију која је претила да „прогута” целу Русију – борба за власт оставила је све остале проблеме у други план.

Овако деловање „нових” политичких елита у Србији и Русији (а то се догађа и у свим земљама у транзицији) довело је до драстичног раслојавања друштва, при чему се сред-

175 Због читалаца у Србији и бољег разумевања онога што се догодило у Русији повремено ћу покушати да излажући чињенице о ситуацији у Србији сагледавам стање и у Русији.

176 Светозар Стојановић, „Главни чиниоци насилног распада Југославије”, *Филозофија и друштво*, 1994/6, стр. 18.

177 Вучетић Слободан, *Приватизована држава*, „Стубови културе”, Београд 1996, стр. 7.

њи кохезиони друштвени слој распао и социјална структура друштва добила пирамидалан облик који се драстично ширио на дну где су вегетирали најсиромашнији. На врху пирамиде засела је политичка елита која је креирала стратегију и тактику политичког живота Русије а и Србије, не обазирући се на социјални статус својих поданика. Последице оваквог стања елите и у Русији и у Србији навеле су нас да политичку елиту поделимо на већ поменути прогресивну, егалитарну и регресивну и у оквиру овакве поделе разграничимо статусну од ситусне елите.

Образложење за овакву стратификацију учинка политичких елита започећемо објашњењем разлика између статусне и ситусне елите које су настале искључиво на основу односа носилаца политичких или државних функција према привилегијама које су део њихових права и обавеза.

Статусна елита може бити политичка, духовна, финансијска... и представља елиту која се понаша у оквиру правног стања које регулише њен положај, права и обавезе, као и привилегије које тај положај доноси.

Ситусна елита злоупотребљава свој положај посредним и непосредним шпекулацијама, проницљивим коришћењем околности које им даје њихов „природни” положај у односу на околину, користећи сијасет „илегалних” привилегија. Догађаји у Америци, испровоцирани хипотекарном и финансијском кризом, директна су последица шпекулантских радњи америчких богаташа и финансијских мешетара који су припадали стратешкој економској елити.

Да бисмо појаснили ствар, прави пример за ситусну елиту, нажалост, налазимо баш у Србији и Русији али има је и у ЕУ, као и свуда у свету. Један од најтрагичнијих периода историје српског народа и свих грађана који живе у Србији избио је под директним утицајима ситусне елите која је осмислила и спровела у живот најразорнију хиперинфлацију у историји људског рода.

Према економским експертима, «хиперинфлација није елементарна непогода, нити божија воља а чак није ни еко-

номска нужност, како је често лаици желе представити». Њу могу било где, у било које време, намерно произвести припадници регресивне политичке елите која може да злоупотреби монетарну и политичку власт. Чак је познато у пракси да, уколико се отклони људски фактор у руковођењу инфлацијом, њу само тржиште постепено ограничава и елиминише.

Тако је, наизглед чисто економски, феномен хиперинфлације доспео у видно поље политикологије чије основне категорије власт и моћ иницирају и остварују уз монструозне последице економских разарања.

Да ситусна елита „вегетира” и у другим државама показује банкарска афера¹⁷⁸ у Немачкој из 1996. године. Судија Хорст Хенрих као председник Покрајинског суда и шеф Окружног суда у Франкфурту добио је од фирме „ИГ Метал” хонорар од 1 340 000 000 марака за један одрађени посао. Међутим, овај пример се не би могао везивати за целу цеховску елиту судија да накнадном истрагом није утврђено да су у 1995. години, од 508 судија на савезном нивоу, 78 имали неки хонорарни посао.

Трећи пример ситусног елитизма проналазимо у Русији. Он представља прекретницу у политичким односима Русије и Запада. У центру приче је Михаил Ходоровски, тада најбогатији тајкун у Русији који је намеравао да споји своје петролејско предузеће ЈУКОС са „Сибњефтом” и, на тај начин, створи гигантски привредни колос у коме би 40% акција припадало америчком капиталу (Ексон-мобил). Америка би доминирала сибирским нафтним изворима. Властник ЈУКОС-а који се обогатио у пљачкашкој приватизацији помно се спремао да се, поред економске моћи, дочепа и политичке и тиме помогне својим америчким савезницима да без много муке овладају највећим светским енергетским богатствима. Ходоровски је на свом путу ка реализацији својих лидерских амбиција обилато користио и злоупотребавао свој изузетни положај у економском и политичком животу Русије. Делом свог профита који је требало да буде

¹⁷⁸ *Политика*, 29. 11. 1996.

усмерен у пореске фондове, Ходоровски је спонзорисао политичку опозицију уз одржавање присних веза с Бушовом администрацијом, а његов крајњи циљ била је кандидатура на председничким изборима марта 2008.

Хапшењем Ходоровског 2003. Путин је дефинитивно окренуо курс своје политике против евроатланских глобалиста који су отворено усмеравали најбогатијег човека Русије, и њему сличне, против своје државе и власти. Путин је отварањем случаја Ходоровски започео, уз помну пажњу, низ активних процеса како би код руских тајкуна ситуације привилегије свео на минимум.

Ова три примера показују да и стратешке (политичке) и сегментарне елите¹⁷⁹ упражњавају илегалне привилегије настале на основу ситуационих позиција.

Да не би дошло до већих забуна и конфузија у ставовима морамо разјаснити да је посматрани сложени појам политичке елите ужи, да не садржи елиту која представља све оне који имају било какве везе с влашћу. По нам, елиту власти чине политичка и функционерско бирократска елита.

Елита власти

	значај	улога	функција
Политичка елита	стратешка	активна	стварни одлучилац
Функционерско-бирократска елита	сегментирана	пасивна	формални одлучилац

Према Келеровој, стратешке¹⁸⁰ елите имају одговорност према друштву као целини, док су сегментиране елите одговорне само у појединим подручјима друштвеног живота.¹⁸¹

На крају, да бисмо могли да говоримо о постојању политичке елите у неком друштву, у његовој структури морају постојати – власт, институције и организације преко којих

179 S. Keller, „Elites“, *The Encyclopaedia of the Social Sciences*, Macmillan, New York, 1968, p. 26–29.

180 У даљем тексту често ћемо уз појам политичка елита додати и појам стратешка због разграничења између елита с обзиром на њихову важност у креирању укупне друштвене политике.

181 S. Keller, „Elites“, *The Encyclopaedia of the Social Sciences*, Macmillan, New York, 1968, p. 26–29.

се политичке одлуке доносе и спроводе уз присуство носилаца политичког одлучивања.

Због чињенице да су групе, око и у власти многобројне, да не би дошло до погрешног давања улога и овлашћења, треба нужно разликовати активни од пасивног дела елите власти. Активна је политичка елита јер је она аутентична, истинска елита која влада и која обухвата језгро власти у политичком животу државе. Активна политичка елита садржи свих шест нужних и довољних елемената за свој легитимитет (хијерархијска организација, висок степен јединства, господарење и потчињавање, појединци производе стратешке дужности, појединци одлучују о кадровима, појединци поседују дискрециону власт),¹⁸² док пасивна елита власти поседује само прва три елемената који обухватају широк круг оперативних послушника који немају никаквих ингеренција у областима стратешког одлучивања. Пасивна елита власти служи само да „сервисира”, штити и да, ако то дозволе услови, попуни упражњена места у редовима политичке елите.

Имајући у виду изнето, наша универзална дефиниција (активне, стратешке) политичке елите изгледа овако:

Политичку елиту у друштву чини јединствена и кохезивна владајућа група којој нормативни систем даје власт и која на основу власти производи стратешке дужности, упозорења и забране институционализованим групама које одржавају и штите успостављени поредак у најважнијим областима друштвеног живота уз поседовање дискреционе власти.

На основу ове дефиниције, лако је уочити да производња дужности, упозорења, забрана и дискрециона власт представљају елементе који у највећој мери ограничавају број оних за које би се могло рећи да припадају политичкој елити, како у Русији тако и у Србији.

На основу улоге и учинка који смо приписивали елити у претходним поглављима можемо констатовати да *прогре-*

¹⁸² Према Веберу и елитистима.

*сивна политичка елита*¹⁸³ представља елиту коју одређује само статусни положај и легалне привилегије проистекле из правних норми, које су одредиле понашање припадника политичке елите на одређеним политичким функцијама или у професионалним делатностима. Карактеристика ове елите је да она поседује визију развоја, жели да је реализује и има за то услова. Само прогресивна политичка елита има снагу и жељу да креира и брани систем владајућих идеја иза кога стоји укупан прогрес друштвене заједнице.

Егалитарна политичка елита је елита која успева да одржи затечено стање односа и резултата претходне елите. Прави пример су земље Европске уније које одржавају стечени ниво друштвеног стандарда у оквирима незнатних падова или успона. Ова елита, без обзира на то да ли поседује визију напретка или не, нема услова за њено остваривање. Припадници ове елите користе само статусни положај и легалне привилегије.

На крају, *регресивна елита* црпи своју снагу претежно из свог ситуационог положаја користећи „илегалне” привилегије. Начин владања прераста у ценкање свим и свачим, давање уступака, игра се на карту достојанства и угледа значајних појединаца и опонената система, тако да корупција и мито срозавају сваки смисао нормалног функционисања власти а увек доводе у питање нове системе владајућих идеја.

Овако децидирана и оштра подела на прогресивне, егалитарне и регресивне политичке елите, без могућности њиховог преплитања, плод је чињенице да малобројност елите не дозвољава сучељавање мишљења и делања, јер свако групно „фракционаштво” унутар елите доводи до њеног прерастања или пресељења у једну од преостале две.

На основу ових теоријских ставова, наш је закључак да се за српску политичку елиту у чијим је рукама била власт и моћ на крају XX века, може рећи да је спадала у регресивне елите које служе себи а не народу. Тако је и елита која је вла-

¹⁸³ Винко Ђурић, „Истраживање политичке елите”, *Политичке свеске*, бр. 1/96, Институт за политичке студије, стр. 53–68.

дала Русијом за време Горбачова, а више за време Јељцина, припадала регресивном типу елите.

Међутим, истрајном борбом за праве кадрове врх Путинове власти и он лично формирали су прогресивну политичку елиту која је формирала систем прогресивних владајућих идеја. Мада се може и рећи да је добар део те „новоформиране“ елите преузет из социјалистичких номенклатура, институција које су само промениле име а задржале све пређашње функције. Међутим, ти кадрови нису васпитавани у маниру комунистичких већ национално-демократских идеја које су касније омогућиле брз препород Русије у сваком погледу.

3.6. Издаја интелектуалаца

Оног тренутка када је политичка страст овладала интелектуалцима света, они су постали издајници човечанства. Расне, класне, националне и идеолошке страсти, које су подстрекивали најекспониранији интелектуалци током XIX, XX и на почетку XXI века доносиле су светским моћницима профит, а остатку човечанства зло и патњу. На све ово први је упозорио Жилијен Бенда још почетком прошлог века и, на нашу жалост, био је потпуно у праву.

Своје подаништво најмоћнијим политичким елитама интелектуалци „издајници” су увек обилато наплаћивали привилегијама, значајним политичким функцијама, материјалним добрима као и новчаним апанажама. На основу њиховог учинка, интелигенцију можемо поделити на регресивну, егалитарну и прогресивну, као и сваку другу елиту (што смо показали у претходном поглављу).

На глобалном нивоу, најбољи пример за регресивну интелигенцију која користи сијасет ситуација (илегалних) привилегија, чији је крајњи циљ реализација личних интереса, богатства и високих политичких функција, представља група од 113 потписника отвореног писма упућеног лидерима Европске уније и НАТО. „Престижни” интелектуалци су упозорили креаторе светске политике да њихова садашња

политика према Русији не доноси никакве резултате и да је треба мењати.

Према потписницима овог отвореног писма,¹⁸⁴ које је требало да погоди највише председника Русије Владимира Путина који, по њима, „подрива слободу и независност медија, произвољно затвара и стварне и имагинарне политичке противнике, уклања легитимне кандидате из изборног процеса и слаби руске политичке партије”. „Руске демократске институције увек су биле слабе и крхке, али од доласка Путина на функцију председника оне су још слабије” истичу у свом писму интелектуалци заоденути плаштом политичке страсти.

Међутим, одмах пада у очи чињеница да је ово писмо надобудних светских интелектуалаца открило велики јаз који влада између њихових јавних прозивки Путина, на једној страни, и официјелне подршке руском председнику од стране готово свих државника света, на другој страни.

Међу потписницима овог писма налази се и бивши премијер Шведске Карл Билт који је на скупу посвећеном проблемима демократије у Висбију, на шведском острву Готланд, највише говорио о Русији у којој Путин са својом политиком представља кочницу развоја демократије. Иако се сам Билт ограђивао да завршни документ са скупа не представља антируски документ, свим добронамерним новинарима који су извештавали са скупа било је јасно да је крајњи циљ семинара био да преокрене позитивне официјелне ставове светских државника према председнику Русије у негативну слику о њему.

На другој страни европски државници који припадају егалитарним елитама које желе да одрже достигнути степен богатства у својим државама, трудећи се да га у овим тешким временима својом политиком не угрозе, знају шта је Путин учинио за Русију и због тога га подржавају. Путин је са својом прогресивном елитом која је свесна чињенице да ће њима самима бити боље ако свим грађанима Русије бу-

¹⁸⁴ Писмо је требало да поткопа ауторитет Путина и цео систем нових владајућих идеја.

де боље, успео да хаос и анархију Јељцинове ере преобрати у стабилни државни поредак.

Путин је успео да заустави распадање Русије које је започео Горбачов а припремао да доврши Јељцин (мада се мора признати да је највећа заслуга Јељцина то што се распад СССР-а није догодио у крви). Као врло значају заслугу Путина треба истаћи то што је Русија постала врло значајан економски и политички партнер многим земљама света, па и оним најугицајнијим: САД, Кина, Индија, Немачка, Француска... А никако не сме да се изостави и константни вишегодишњи раст индустријске производње као и девизне резерве које се сваке године увећавају и перманентно су веће од девизних резерви САД.

То су чињенице које уливају поверење у политички врх највеће земље света, која још има и проблема, као и све остале земље света, али се труди да их на цивилизацијски начин реши... Путину посебно смета што по питању међународног тероризма и даље светском политиком владају двоструки стандарди. Пример за то је један од потписника отвореног писма бивши чешки председник Вацлав Хавел који је постао копредседник америчког Комитета за савремене опасности, који за циљ има борбу против тероризма. Интересантно је напоменути да је овај комитет формиран још давне 1950, у време хладног рата, а обновљен је када је тероризам попримио савремене облике због експанзије тероризма у свету. Хавел је био један од првих интелектуалаца који се залагао за бомбардовање Србије и који данас терористе с Космета који стрељају децу (Гораждевац), као и оне из Беслана, назива борцима за слободу.

На крају треба рећи и то да најжешће стреле критике према Путину, међу потписницима отвореног писма, одапињу интелектуалци и политичари који су својевремено у америчкој предизборних кампањи подржали Џона Керија, демократу настављача Клинтонове бомбардерске политике. Главни подстрекач бомбардерске политике Медлин Олбрајт такође се налази на листи потписника овог писма

јер је она један од најистуренијих заступника исправљања грешке Свевешњег, који је највеће пространство и највеће богатство планете Земље, поклонио Русима а не Американцима. Олбрајтова је пре десетак година јавно прокламовала (или прихватила већ обзнањену) стратегију поделе Русије на сибирски, европски и азијски део са отвореним претензијама да најбогатији сибирски део мора да припадне најспособнијем народу на свету – америчком.

Такође треба напоменути да је заједничко обележје свих 113 интелектуалаца, међу којима су били Ричард Холбрук, Џозеф Бајден, Ђулијано Амато, Масимо Делема, Бернар Кушнер, Адам Михњик... то што су били поборници глобализације на економском, политичком, војном и медијском плану. Суштина њихове политичке филозофије сводила се на то да у једном свету може да постоји само један господар.

После свега што је изнето постаје јасно да је отворено писмо политички острашћених интелектуалаца било у функцији дугорочне стратегије прекомпоновања геостратешке мапе света чији су тактички првенци, бомбардовање Србије, Авганистан и Ирак, путоказ којим би требало да иде и политика према Русији. Међутим, таква политика је неостварива, све док су на челу највеће земље света националдемократске снаге с прогресивном елитом на челу.

3.7. Образовањем до прогреса

Русија данас располаже врло развијеним образовним системом у коме данас две трећине младих студира на многобројним факултетима док 20% факултетски образованог становништва убраја Русију међу најобразованије нације у свету.¹⁸⁵

Да се Путин у својој политичкој пракси залаже за подизање квалитета образовања, како квантитативног тако и квалитативног, дефинисао је у свом редовном годишњем обраћању федералној скупштини 26. маја 2004. и тај курс је задржао као приоритетан „образовни идеал путинизма“ до

¹⁸⁵ Зоран Милошевић, *Путинова политика*, Институт за политичке студије, Београд, 2007, стр. 20.

потпуне реализације и после престанка свог председниковања, као премијер. Том приликом је истакао неколико приоритета државне политике а на трећем месту, после ширења и убрзавања извођења квалитетног стамбеног простора и доступније и квалитетније здравствене заштите, истакао је да се свим младим људима мора обезбедити квалитетно образовање. „Људи који су завршили школе треба да имају могућност да уписују факултете у складу с нивоом свог знања и независно од материјалног стања родитеља.“¹⁸⁶

Путин има жељу и циљ да се ови повољни резултати у сфери образовања још више побољшају и због тога је отворено критички иступио против приватних факултета. Путин сматра да приватни универзитети дају неквалитетно образовање и да заправо служе за образовање маса које би могле да учествују у револуцијама свих врста, пошто добијају дипломе без исказаног знања и за новац.¹⁸⁷

Путин је био веома критичан и према Болоњском систему образовања за који је сматрао да представља међународни стандард који Руска Федерација треба да уважи али само у оним областима где се не ствара друштвена елита. Председник владе се zaloжио да они универзитети и факултети који стварају друштвену елиту, у које спадају војне и полицијске академије, дипломатска академија, филозофски, социолошки, прани и слични факултети, морају наставити образовни процес по устаљеном и провереном руском систему.¹⁸⁸

Укупно посматрано, Запад је почетком деведесетих година прошлог века погрешно проценио ситуацију у Русији и њену улогу у светским збивањима минимизирао оценом да до било каквог препорода неће скоро доћи. У таквој ситуацији, која потпуно одговара Русији, време ради за њу и сви је схватају као понуду. Почетак консолидовања руске државне заједнице изискује консолидацију националне заједнице

¹⁸⁶ Рој Медведев, *Путин – повратак Русије*, Новости, Београд, 2007, стр. 196.

¹⁸⁷ Опширније, *исто*.

¹⁸⁸ *Исто*.

с трајном тенденцијом до које се може доћи само уз помоћ вере, наде и верности али са образовањем као чиниоцем који спаја све елементе прогреса.

„Русија је више пута доказала да може да уради оно што се другима чини немогућим. Не постоји ниједан озбиљан разлог који би нас спречио да остваримо постављене циљеве. Ниједан“, био је одлучан Путин.

3.8. Атлантизам и Евроазија

Кнез Николај Сергејевич Трубецки је као родоначелник геополитичке теорије о Евроазији тридесетих година прошлог века написао је да не постоји јединствени пут развоја цивилизације. Иза такве претензије, истиче Трубецки, скрива се само тежња једног конкретног агресивног облика цивилизације, ка универзалности, јединствености, хегемонизму и апсолутности. У то време расистичких и експанзионистичких тежњи најмоћнијих европских земаља, свет је био подељен на Европу и човечанство. Данас су на једној страни САД (атлантизам), а на другој човечанство. Међутим, мора се признати да однос Старе Европе, која је обележила прву половину прошлог века, и САД које су доминирале у другој половини двадесетог века, у највећој мери одређује судбину човечанства на почетку двадесет првог века.

Односи Америке и Европе најкарактеристичнији су у економској и политичкој сфери. Економски односи одвијају се у условима дневног промета роба и услуга у вредности од готово две милијарди евра. Према подацима за 2003. годину, чланице ЕУ продале су америчким купцима робу и услуге у вредности од 220 милијарди евра, а увоз из САД у ЕУ износио је 151 милијарду евра. У последње време, у политичкој сфери отвориле су се велике пукотине у односима САД и ЕУ. Међу најдрастичније супротности у односима између Европе и САД спада сврставање САД уз Сомалију јер ове две земље једине нису ратификовале „Конвенцију о правима детета“ из 1989. Америка је удаљила од себе своје европске савезнике јер је повукла потпис с Римског спора-

зума којим би се озваничио рад Међународног кривичног суда од стране САД. Овај суд је почео са својим радом 1. јула 2002. године, као први стални међународни суд с глобалном јурисдикцијом, за вођење процеса против особа које су осумњичене за геноцид, ратне злочине, злочине против човечности и злочине агресије.

„Американизам и европеизам су слични и међусобно условљени културно-цивилизацијски феномени. Генетски старији европеизам је породило американизам. Али, у случају настанка и обликовања американизма није била пресудна само пука прекоморска трансмисија европских садржаја, јер се много тога дугује америчкој страсти за оригиналним достигнућима. Европа је била амерички општи узор од кога су Американци од почетка желели да се осамостале и да га превазиђу“¹⁸⁹. Сведоци смо да се Америка толико осамосталила у односу на Стару Европу да ју је потпуно „окупира“ и ставила под своју контролу.

Велики проблем за већину земаља Старе Европе представља данас Бушов „агресивни интернационализам“ који подразумева „ширење слободе“ и „окончање тираније“ на глобалном нивоу. Агресивни интернационализам ступио је на светску позорницу бомбардовањем СР Југославије 1999, а потом агресијом на Авганистан и Ирак. Пукотине у односима међу чланицама НАТО почеле су да се појављују већ током акције бомбардовања Југославије због наводног „спроведеног“ геноцида над албанским становништвом на Косову и Метохији, о коме су поједине државе ЕУ имале супротна становишта. Кулминација неспоразума на релацији ЕУ–САД обелодањена је уочи агресије на Ирак.

Сукоби у односима два стожера светске политике ЕУ и САД настављени су и никако не иду ка смиревању већ кулминацији незадовољства на европској страни. Немачки канцелар Шредер је у свом говору, који је на Међународној конференцији о безбедности у Минхену (2005) прочитао министар одбране Петер Штрук, затражио ревизију односа

¹⁸⁹ Милош Кнежевић, *Моћ Запада*, Мали Немо, Панчево, 2005, стр. 183.

унутар НАТО. На истом скупу, шеф немачке дипломатије Јошка Фишер подржао је свог канцелара тврдећи да НАТО није више место за консултације и координацију стратегије партнера као што су САД и ЕУ. Фишер је указао на нужност конституисања форума на ком би се расправљало о контроверзним темама као што су смртна казна коју САД нису укинуле или „Кјото споразум“ о заштити животне средине који САД нису ратификовале. У истом тону, само с нижег нивоа, огласила се и Француска. Гијом Перментије, директор француског центра за односе са САД, изјавио је да „Париз хоће да игра на карту Пакта, када је то корисно, али ће избегавати учешће када Алијанса представља смоквин лист за америчке интервенције“. Ова изјава је посебно интересантна ако се узме у обзир чињеница да Француска после САД има највише војника под командом НАТО, а да су њени генерали командовали двома важним спољним операцијама на Космету и у Авганистану. Ако свему додамо да је бивши британски шеф дипломатије Робин Кук написао у „Гардијану“ да се „ирачки пројекат“ Бушове администрације претворио у велику катастрофу, а да се не види како ће америчка окупација те блискоисточне земље бити окончана, а да не буде причињена још већа штета, онда је јасно да се првих месеци 2005. отворио озбиљан јаз између старе Европе и САД.

У озбиљне разлике у односима између САД и ЕУ спада жеља ЕУ да се оконча ембарго на испоруку оружја Кини која траје већ петнаест година, док се Америка залаже за продужење тог ембарга јер би наоружавање Кине дестабилизovalo односе САД с Тајваном. Ту је и настојање САД да се група Хезболах прогласи терористичком организацијом чему се Француска одлучно противи. Скоро сви лидери Европе су признали да поштују узајаман став да Иран не сме поседовати нуклеарно оружје. Али, Европа сматра да се Иран убеђивањем мора довести до тачке када мора да призна да више нема смисла радити на нуклеарним убој-

ним средствима, док на другој страни САД желе да прибегну радикалним мерама, као у Авганистану и Ираку.

Према Лаву Николајевичу Гумиљову, једном од најистакнутијих теоретичара евроазијства, за опстанак ове идеје најважније је да је „евроазија пуновредан „месторазвој“, изузетно богато, плодно тло за етногенезу и културогенезу“¹⁹⁰. То подразумева одрицање од светске једнополарности које више нема после петодневног августовског рата у Грузији (2008). Други елемент опстанка евроазијске идеје је геополитичка синтеза шуме и степе која лежи у основи великоруске државности и представља кључну реалност за културно стратешку контролу Азије и Источне Европе. Трећи елемент који поспешује активности евроазијства је чињеница да се западна цивилизација налази у последњем силазном стадијуму етногенезе будући да представља конгломерат „хи-меричних“ етноса. Предвиђање извесног непредвидљивог и неподвижног „пасионираног подстицаја“ ће нагло изменити политичку и културну карту планете, пошто превласт „реликтних“ етноса не може да траје дуго.¹⁹¹

Задатак евроазијства је обезбеђивање суверенитета Русије и стварање мултиполарног мира, у којем народи, државе и цивилизације само могу да одлучују о својој судбини. На другој страни, атлантизам настоји да ослаби евроазијски пол-стожер (у лицу Русије) да умањи сферу њеног утицаја, да извуче испод њене контроле мале, њој привржене државе, које припадају општој евроазијској цивилизацији.¹⁹² У тој борби најважније је да Русија успостави на простору Заједнице независних држава (ЗНД) стратешку контролу на војном, економском, енергетском и политичком пољу. Она мора бити реализована етапно с могућим појединим преклапањима у припреми код неких држава ЗНД и повезана је са

190 Александар Дугин, *Основи геополитике*, Екопрес, Зрењанин, 2004, стр. 137.

191 *Исто*, стр. 137.

192 Александар Дугин, *Геополитика* јун 2008.

историјском вољом и избором целе земље, народа и владајуће политичке елите.

3.9. Грузијски рат као крај униполарности

Од неколико разлога зашто је Грузија кренула у ратну авантуру против Јужне Осетије треба издвојити три. Први је везан за грузијско тестирање западне подршке (степен до ког подршка може да иде), други је жеља Америке да провери руску одлучност при реализацији своје најновије војне доктрине која се разликује од оне из 2000. године и трећи разлог се могао свести на чињеницу да је то требало да буде поклон Мекејну, 71-годишњем републиканском кандидату на америчким председничким изборима, пошто се, према креаторима акције, очекивао брз и ефикасан успех чишћења Осетина с руским пасошем из Грузије као и Срба у операцији „Олуја“ у Хрватској, уз помоћ америчких инструктора.

Прави узрок грузијског напада на Јужну Осетију је настојање грузијског председника Михаила Сакашвилија да сломи отпор руског живља у Јужној Осетији и Абхазији и успостави контролу над читавом територијом Грузије, као и његова жеља да у томе добије подршку Запада. После одлучног руског одговора изостала је одлучна и конкретна подршка Грузији од стране Запада. Сакашвилија је то довело у врло незавидну политичку ситуацију у Грузији и код многих својих доскорашњих савезника.

На другој страни, Вашингтон је био веома заинтересован да ли је Русија спремна да у потпуности реализује нову војну доктрину из 2008. која се битно разликује од оне из 2000. године.

Почетком лета 2008. Министарство одбране Русије обелоданило је нову концепцију развоја оружаних снага до 2030. године. По новој војној доктрини која се разликује од оне из 2000. године, руско војно руководство сматра да главну опасност по земљу представља стратешко деловање

Запада које се своди на војно опкољавање Русије, уз признање да је на делу „растућа технолошка и војно-техничка супериорност водећих западних земаља“¹⁹³.

Аутори „Концепције развоја оружаних снага Русије до 2030“, из редова Министарства одбране Русије, сматрају да Русија улази у епоху оштрих криза различитог нивоа и да се због тога ратна опасност по Русију не смањује, већ из дана у дан повећава.

Најозбиљнију опасност доноси настојање САД да „у циљу осигурања легитимитета својих једностраних потеза Запад покушава да оствари међународноправно признање НАТО као једине организације која има право на примену силе на основу одлука сопствених руководећих органа“¹⁹⁴.

У овом стратешком документу посебно се истиче да, „имајући у виду континуитет спољнополитичког курса Вашингтона и садржину дугорочних програма војне изградње, можемо претпоставити да ће САД третирати војну супремацију као најважнији услов за успешну реализацију својих спољнополитичких планова и америчко војно присуство ће се сачувати практично у свим кључним регионима света“.

Основни циљ доминације Вашингтона је, у крајњем случају, контрола светских енергетских ресурса, потчињавање светских водних резерви контроли америчких и западних мултинационалних компанија, као и контролисана производња и дистрибуција вишкова хране. Да би се избегла оваква доминација и опасност да две трећине човечанства потпадне под потпуну зависност америчке политике, морају се у свету развити такмаци који ће зауставити експанзију америчког хегемонизма.

У циљу одбране своје суверености и целовитости територије, Русија је у новој војној концепцији истакла да ће у периоду до 2030. наставити да развија нове ракетне комплексе, усавршавати средства борбеног управљања и везе, а паралелно с тим планиран је и развој поморских и вазду-

193 „РИА Новости“ 5. август 2008.

194 *Исто*.

хопловних стратешких офанзивних снага. Планирано је увођење шест нових носача авиона у оперативни састав руске морнарице који би представљали „морске авио-системе“, тесно повезане с космичким ракетним јединицама.

Русија има у виду негативно искуство Србије у конфликту с Хрватском који је окончан протеривањем 500.000 Срба, као и етничко чишћење на Космету (200.000), највећи етноцид једног народа у модерној историји Европе. Стога, не чуди њен жесток војни одговор на ратну провокацију Грузије са циљем да заштити руски живаљ у Јужној Осетији и Абхазији.

Нова војна доктрина открива да Русија више неће бити неми посматрач остваривања америчких стратешких интереса, што је показао руски одговор на војну акцију Грузије у Јужној Осетији и да ће убудуће Русија одговорити на сваку стратешку и политичку провокацију много одлучније него што је то Вашингтон до сада очекивао.

Ма колико узроци Сакашвилијеве акције били уверљиви, на површину грузијских збивања испливава тесна веза између грузијског председника и Мекејна, председничког кандидата републиканске странке. У јеку грузијске војне беганије пред руским снагама испоставило се да је Мекејн био главни спољнополитички саветник грузијског председника и да је за своје лобирање од Сакашвилија добио до сада 800.000 долара. Да је ратнохушкачки Мекејн од Сакашвилијеве акције очекивао важне предизборне поене од америчког ратоборнијег дела бирачког тела потврдио је и амерички дневни лист „Сан Франциско кроникл“ који је целу грузијску операцију прогласио републиканским предизборним триком. Међутим, озбиљност онога што је уследило на територији Грузије и у усталасалим међународним односима говори да ће овај „предизборни трик републиканаца“ имати далекосежне последице на укупна светска збивања, тако да се у Сакашвилијевој војној акцији ипак крију намере Вашингтона да настави са агресивном политиком освајања Азије чији би крајњи циљ требало да буде комадање Русије по југословенском сценарију.

Одбрана Јужне Осетије отворила је могућност Русије да на било који агресивни потез Америке и њених највернијих савезника, којих је из дана у дан све мање, одговори затварањем транспортних коридора ка Авганистану без којих би америчке и војне снаге савезника имале додатни проблем. Ту је и претња јачој и свеобухватнијој сарадњи са Ираном, зближавање земаља БРИКМ-а (Бразил, Русија, Индија, Кина и Мексико), економске блокаде Русије према свим суседним непријатељским земљама и много тога што би озбиљно погодило оне који би на било који начин желели да угрозе интересе Русије.

3.10. Банка кадрова

Да се путинизма као систем нових владајућих идеја не либи да прихвати многа добра искуства прошлости потврдио је, крајем јула 2008. године, председник Русије Дмитриј Медведев када је бавећи се једним од озбиљних проблема у борби против корупције наговестио формирање банке кадрова.

Русија се на почетку 21. века нашла на сличним мукама као и својевремено Совјетски Савез. Све је приметнији проблем кадрова у руској провинцији. Дефицит стручних чиновника у унутрашњости израстао је у озбиљан проблем и председник је решио да приступи политици ротације кадрова, каква је владала у социјализму. Стручни људи ће се по директиви слати у најнеразвијене и најудаљеније области где ће подићи ниво квалитета управе. Они који се докажу својим добрим резултатима биће после извесног периода враћени у Москву на више дужности од оних које су имали пре одласка у унутрашњост.

Суштина оваквог начина подизања квалитета живота у унутрашњости је у мобилности кадрова и стварању банке података „кадровика“ – специјалиста највишег нивоа знања и искуства. Председник Медведев је истакао да ће лично оцењивати учинак изабраних кадрова и преузео је одговорност за њихово напредовање, уз претходно добро обављен задатак. Како каже Медведев, „то што се неко нађе на ка-

дровској листи не значи по аутоматизму да ће почети и да се пење на чиновничкој листи“.

Презентирана политика „кадрови у провинцију“ изискује доста одрицања оних који су изабрани да напусте велике бирократске центре и оду у унутрашњост. Међутим, Путин је почетком свог председниковања изјавио: „Свако доба има своје војнике од којих све зависи; они који никада не издају и не продају своју душу су истински руски војници. И данашњи војници се суочавају с великим и тешким задацима, али они ће успети да часно са њима изађу на крај.“

3.11. Путинизам и Србија

Ако су национални циљеви Србије јачање националне привреде, стварање ефикасне државне управе и изградња стабилног система вредности¹⁹⁵, онда се може лако дефинисати и улога Русије у реализацији поменутих циљева. Наиме, привредни замах руских улагања у привредне активности Србије, из дана у дан се мора обогаћивати квантитативно и квалитативно али увек на обострану корист. Политичка сарадња утврђена истрајном заједничком борбом за очувањем Косова и Метохије, традиционално присутна и потврђена низом заједничких савеза у ратовима и свестраном мирнодопском сарадњом, креће се из дана у дан узлазном линијом. У последње време актуелан је и споразум који је потписан између „Јединствене Русије“, апсолутног господара руске думе и Демократске странке Србије, незаобилазног заступника националнoдемократске опције у Србији. Међутим, овај међупартијски споразум није на адекватан начин искоришћен.

Један од најважнијих предуслова постизања свих политичких циљева Србије, па и повратка контроле над Косметом је изградња јаке економије. Сви знамо да се економски развој сваког друштва, па и нашег, базира на конкретним пројектима. Овога тренутка за Србију, када је Русија у питању, имају изгледа следећи стратешки пројекти: гасовод

195 Душан Пророковић, *НИИ*, фебруар 2008.

„Јужни поток“ са изградњом и модернизацијом гасног резервоара „Банатски Двор“, капацитета триста милиона кубних метара, и изградња две електране, о чему су у Москви с „Гаспромом“¹⁹⁶, пре другог круга председничких избора (25. јануара 2008), потписани међдржавни споразуми. Тај споразум, са српске стране, један је од ретких примера постигнутог консенсуса у владајућој српској коалицији. Овај споразум подразумева и продају 51% Нафтне индустрије Србије (НИС) „Гаспром њефту“, фирми ћерки „Гаспрома“. За већински капитал руска страна ће платити 400 000 000 евра, уз обавезу инвестирања у модернизацију до краја 2012. године.¹⁹⁷ Поменути пројектима Русија је потврдила значајну улогу у стабилизацији прилика на југу Европе али и да јој је Србија главни стратешки партнер на Балкану.¹⁹⁸ У таквој ситуацији, врло је значајно истаћи да је, поред политичког присуства, врло важан и економски повратак Русије на Балкан, базиран на чврстој економској основи земље која је, према подацима које је изнео руски председник Владимир Путин на традиционалној конференцији с новинарима фебруара 2008, постала лидер економског развоја у свету.¹⁹⁹

Чим се сазнало за могућност реализације поменутих економских пројеката, Европска унија се огласила противље-

196 Највећа руска компанија, која контролише 16% светских резерви природног гаса и у чијем се власништву налазе трећи по величини светски извори нафте – 119 000 000 барела. „Гаспром“ је трећа по величини светска корпорација (вредност је процењена на 354 000 000 000 долара) која запошљава 432.000 радника и има 150.000 километара мреже гасовода. Све је под потпуном контролом Кремља.

197 Критичари оваквог аранжмана занемарују чињеницу да 49% НИС-а остаје у власништву државе Србије и да у том проценту Србији припада и део профита компаније.

198 Једна од најважнијих порука посете министра иностраних послова Русије Сергеја Лаврова Србији 18. и 19. априла 2007. била је да је Русији Србија најзначајнији стратешки партнер на Балкану, што подразумева да ће се у наредном периоду интензивирати спољнополитичка, економска, војна, културна и други облици сарадње двеју пријатељских земаља (из квантитативне и квалитативне анализе презентације у медијима посете Сергеја Лаврова Србији коју је израдио Центар за анализу и истраживање медија и Информативна агенција Ипрес).

199 Русија је током 2007. остварила привредни раст од 8,1% и, по обиму, руска привреда је заузела седмо место у свету. Приходи грађана порасли су за 10,4%, а реална зарада за 16,2%. Тржиште акција порасло је за 20% уз чињеницу да се „демографски пројекат“ Русије реализује на најбољи начин јер је наталитет током 2007. био највиши за последњих 25 година.

њем да би се касније, преко челника Европске комисије, обзнанило да се стара Европа не противи поменутиим економским аранжманима између Русије и Србије. И Вашингтон је најпре био против а онда се сагласио са обogaћивањем економских веза две православне земље, мада је на све начине преко својих српских лобиста покушавао да онемогући ратификацију споразума у Скупштини Србије. У међувремену, потписани су споразуми са свим осталим учесницима пројекта градње гасовода „Јужни поток“ преко чијих територија ће потећи гас и врло је извесно да ће први кубници гаса напунити цевоводе већ 2014. године. То доказује да је створена повољна међународна атмосфера за реализацију поменутог пројекта. Према проценама педантних аналитичара, већ је обезбеђен и гас у потребним количинама који ће бити транспортован новим гасоводом (десет милијарди кубних метара годишње). Слободно се марта месеца 2008. могло рећи да је све спремно како би се енергетски пројекат реализовао уз претходну ратификацију и надоградњу конкретним плановима. Међутим, у Војводини су се мађарске странке и један део Тадићевих демократа противили реализацији енергетског пројекта због, како они тврде, „нерешених имовинских питања у покрајини“.

Последице овог подухвата, према најавама аналитичара, могла би да буде промоција Србије у регионалног централног дистрибутера гаса, што је забринуло Хрвате али и Американце. Њихов конкурентски пројекат „Набуко“ због „Јужног потока“ губи на вредности и исплативости. У свеобухватност и значај пројекта „Јужни поток“ спада и могућност да после гаса долази и нафта, коју „Гаспром“ такође продаје Европи (а може се чути да у оквиру великог азијско-европског пројекта обнове Пута свиле може, поред гасовода, да прође и аутопут). Све скупа, гасовод и нафтовод, омогућиће развој не само Србије него, због већ планираних траса, и суседних територија на којима живи српски живаљ у Републици Српској и Хрватској. Ако узмемо у обзир већ започете сличне пројекте, у које спада реконструкција хрватске рафинерије у Броду, коју реализује руска компанија

„Зарубежњефт“, ова пракса развоја може да привуче и друге многобројне инвестиције које ће убрзати развој и увећаати стандард грађана Србије и целог Балкана.

Када је у питању привредна сарадња Русије и Србије треба поменути да је на Сајму хране у Москви (23. до 27. септембар 2008) српска прехранбена индустрија уговорила извоз прехранбених производа у вредности од 14 000 000 евра²⁰⁰. На поменутом сајму излагало је дванаест прехранбених компанија из Србије и остварено је преко пет стотина контаката, од којих ће се сто тридест и реализовати путем извоза српских прехранбених производа. Међутим, мора се рећи да је на овом сајму могло да узме учешћа много више српских прехранбених фирми јер су могућности руског тржишта за прихватом прехранбених производа веома велике.

Опште је познато да у међународним односима, а посебно оним економске природе, не владају љубав, толеранција, осетљивост за комуникацију, брига за друге... Под маскама се крију голи интереси, који морају „уважавати следеће принципе: једнакост и узајамну корист; општи и посебан интерес друштва и сваког учесника; усредсређеност на практичне проблеме; разноврсност форми“²⁰¹. Међутим, онај ко се највише приближи поменутима културним и цивилизацијским вредностима које подразумевају идеалне међуљудске и међудржавне односе, који међусобну економску сарадњу обогате културним прожимањем својих националних обележја, а посебно у случају држава које припадају истом верском и језичком корпусу, постаће владар света. Сви досадашњи покушаји да се политиком силе и уласка из рата у рат овлада светом – од Атиле, Александра, Рима, Наполеона, Хитлера, Вијетнама, данас Авганистана и Ирака – завршавали су се поразом. Нажалост, други начин освајања светске моћи, путем националне демократске идеологије која је у супротности с либералне демократском, није промовисан

200 Према подацима српске Агенције за промоцију извоза и страна улагања (СИЕ-ПА).

201 Тихомир Ђокановић, *Међународни економски односи*, Економика и Институт економских наука, Београд, 1994, стр. 262.

као светски процес а овог тренутка му је најближи „путинизам“, теорија и пракса већ сада најдоминантнијег система владајућих идеја организовања света.²⁰²

У све компликованијим међународним односима, посебно нарушеним самопроглашењем друге албанске државе на Балкану, Србија развојем економске сарадње с Русијом и реализацијом енергетског споразума у првом реду добија:

- стабилно снабдевање енергентима и избегавање удара на привредне токове због енергетских криза;
- стабилног и јаког економског и политичког партнера који гарантује свестрану политичку и економску сарадњу; Економску сарадњу и у многим другим привредним областима мимо енергетике на обострану корист;
- смањење спољнотрговинског дефицита који је у Србији током 2007. износио девет и по милијарди долара а који би у 2008. могао да износи преко десет милијарди што већ сада представља јасан сигнал кризе и дестабилизације економских односа у Србији. Градња гасовода и подземног складишта гаса доноси инвестицију од једне и по милијарде евра. Ту је и сувласнички однос у НИС-у који подразумева да руска страна да четири стотине милиона евра у готовини као и пет стотина милиона за модернизацију НИС-а;
- повећану безбедносну стабилност на простору Србије али и шире јер ће и Русија реализовати одређену безбедносну превентиву која ће бити фактор одвраћања за евентуално угрожавање безбедности гасовода и свих осталих инвестиционих подухвата, базираних на руским финансијским средствима. По речима Алексеја Милера, председника Управног одбора компаније „Гаспром“, „нафтно-гасни споразум води јачању енер-

²⁰² Путинизам у виду националнодемократске опције подржава данас 2/3 човечанства: Бразил, Русија, Индија, Кина, Мексико (такозвани БРИКМ) затим земље Латинске Америке, арапске и многе афричке земље.

гетске безбедности Европе... и доприноси учвршћивању укупне европске безбедности²⁰³;

- увећавање међународног угледа због партнера који представља једног од најзначајнијих актера у међународним односима;
- побољшање квалитета живота становништва у Србији;
- тешња сарадња са земљама из суседства и региона. Изградња јужног европског гасовода укључује партнерство с једном од водећих земаља НАТО, Италијом. Ту је и сарадња с Бугарском, Мађарском, Хрватском али и Републиком Српском, уколико гасовод прође и преко њене територије.

Генерално се може закључити да реализација „Енергетског споразума“ с Русијом отвара лепецу могућности заједничког ангажовања првенствено у борби за Космет а потом и за разноврсне облике политичке, економске и сваке друге сарадње на обострану корист. Треба истаћи да свеобухватна сарадња Русије и Србије представља добар пример осталим балканским земљама које могу да се укључе у ту сарадњу и да је обогате новим садржајима, тако да би се корист проширила на све земље Балкана а касније и ЕУ.

3.12. Шта путинизам нуди свету

Сваки нови систем владајућих идеја, па био он и одређена „иновација“ свега успешног у протутњалим идеологијама, подлеже одређеној критици савременика. Политички аналитичари прихватају оне системе владајућих идеја који нуде политичкој пракси позитиван учинак и општи прогрес свих социјалних слојева и економског и политичког живота анализираног друштва.

За разлику од земаља које третирају војну супремацију као најважнији услов за реализацију својих спољнополитичких планова (САД је главни представник), постоје земље

203 „Политика“, 26. јануар 2008.

(Русија, Кина, Индија, Бразил, Мексико) које се ослањају на класичан реализам и које своје спољнополитичке успехе везују за одржавање (обезбеђивање) своје позиције у систему.²⁰⁴

„Добро је познато да државе имају исте функционалне задатке у међународном политиком систему, али неједнаке способности за њихово извршавање“²⁰⁵ тако да је, према Јаневу, „основно својство које је релевантно за политичку структуру међународног система способност државе“. У случају Русије, та способност из дана у дан расте од када је на чело ступила прогресивна путинова политичка елита.

На основу свега до сада изнетог може се констатовати да путинизам међународном окружењу нуди нека своја универзална својства у која спадају: *економски просперитет, енергетска стабилност, храна за све, спас од жеђи, војно стабилну међународну ситуацију и стабилност међународног политичког система.*

3.12.1. Путинизам нуди свету економски просперитет

Сваки пажљивији читалац ових редова одмах ће се, после оваквог наслова, с подсмехом запитати како то Русија може свету понудити економску стабилност и просперитет. У трагању за одговором осврнућемо се на апел Јозефа Штиглица, економисте и нобеловца. Он искрено промишља економску будућност планете тврдећи да се хитно мора тражити алтернатива постојећем неолибералном капиталистичком моделу. Види га у трећем путу који спаја преживело а одбацује превазиђено из *laissez fair*-а и социјализма. Констатацијом да је ММФ хтео да оствари изобиље, а донео је беду, Штиглиц је забио глогов колац у суштину неолиберализма.

На другој страни Русија је још 2005. обрачунала рекордни буџетски вишак од 726 милијарди рубаља (25,2 милијар-

204 Упоредити: Игор Јанев, *Теорија међународне политике и дипломатије и нова дефиниција политике*, Институт за политичке студије, Београд, 2006, стр. 39–45.

205 *Исто*, стр. 39.

де долара) за прву половину године, што је био резултат рекордних цена нафте, као и нових свеобухватних економских интеграција у појединим привредним гранама. То је довело до њихове веће ефикасности и наплате пореза од домаћих компанија. Износ је био већи од буџетског вишка за целу 2004, који је износио 24,5 милијарди долара. У првих шест месеци 2005, приходи државе били су 2.393 милијарди рубаља, 46% више од тадашњих очекивања. Јукос је 2005. уплатио 151,5 милијарди рубаља за подмирење неплаћеног пореза. Потрошња је износила 1.657 милијарди рубаља, што је тада било у складу с ревидираним плановима владе. У стабилизационом фонду, у који су се сливали порески приходи повезани са извозом нафте за случај пада активности у привредним делатностима, тада је било 617,9 милијарди рубаља, након што је Русија исплатила 430,1 милијарди рубаља Париском клубу на име дуга од пристиглих рата за кредите узете ранијих година.

Овакви резултати су тада обрадовали званичну Русију и њене житеље, а забринули западну елиту. Од 2000. године, када је Путин дошао на власт, западни моћници који су контролисали Јељцина покушавали су да на сваки начин дискредитују Владимира Путина и његову администрацију. Међутим, светским моћницима, којима није одговарао успех Русије, нокаут је задат од стране двојице водећих твораца теорије либералног економског прогреса, Френсиса Фукујама и Милтона Фридмана, који су јавно признали своју теоријску заблуду везану за назадрживи просперитет либералне демократије. Фукујама и Фридман обелоданили су да је њихов највећи теоријски пропуст практично откривен у земљама које су у процесу транзиције и које су имале слаб државни апарат. Ова два родоначелника и главна пропагатора либерализма признала су да више не верују у своју до тада најуважаванију либералну привредну теорију.

У непромењеним и погрешно креираним условима превазиђеног неолиберализма свима је постало јасно да ће се јаз између пребогатих и сиромашних повећати уз све при-

сутнију експлоатацију „ограничених извора“ и „заједничких добара“, све док се пред савремене ловце на профит не испречи „граница раста“. Овакав начин реализације економске политике морао је довести до „неминовног колапса“, што је пре тридесетак година и био закључак Римског клуба. Главни проблем либерализма сводио се, тада и данас, на спекулантске радње најбогатијих привредних мешетара.

Да би се избегао „неминовни колапс“ либерализма, антиглобалисти²⁰⁶ су спас видели у јачању улоге свих међународних организација – од финансијских до међународнополитичких и сложни су у томе да се о питањима климе, жеђи, глади и мира мора решавати на нивоу Генералне скупштине УН а да оне земље које не желе да поштују одлуке најрепрезентативније међународне организације света морају бити искључене из ње. Умањење значаја и улоге УН данас у свету има за циљ да фаворизује САД као пресудитеља и креатора свих збивања у свету а то је један вид омаловажавања светске „саборности“²⁰⁷ без које свет неће опстати.

Антиглобалисти се слажу и у томе да се уместо фаворизовања безусловног привредног раста мора много више пажње посветити чињеници да ли тај развој штити или разара природу, јача или оштећује друштвене структуре, што данас мало земаља у свету узима у обзир.

Средином 2008. појавили су се подаци о јењавању економских активности у Немачкој и Француској а овим упозоравајућим показатељима претходило је објављивање сличних података и у Јапану, чија је привреда друга по снази у свету – иза америчке а испред немачке. У другом тромесечју 2008. забележен је у Јапану пад БДП од 1,5% у поређењу с прва три месеца. Ови подаци доказују да се привредна криза започета у Америци преноси и на остатак света и да све више поприма глобалне размере. Економисти светског гласа се слажу да су привреде свих седам најразвијенијих земаља Запада (САД, Јапан, Немачка, Француска, Велика

206 Мајкл Хард, Антонио Негри, Вандана Шива...

207 О „саборности“ као услову сваког прогреса бавићемо се у овој студији у више наврата и на различите начине.

Британија, Италија и Канада) захваћене привредном рецесијом. Да се економска рецесија неће зауставити већ продубити и озбиљним темпом наставити предвиђа немачки финансијски стручњак Давид Кол.²⁰⁸

Негативни трендови економске рецесије могу бити заустављени добрим економским резултатима земаља које се нису економски тесно повезале са америчком привредом и које имају снаге и воље да у већој мери економски сарађују са земљама које је захватила рецесија. Циљ је формирање здравог економског стуба у светским привредним токовима који би могао да амортизује у добром делу економске ударе земаља захваћених рецесијом. Носиоци новог економског али и војног бума могле би да постану земље БРИКМ-а (Бразил, Русија, Индија, Кина и Мексико).

До сада је увек неформални савез БРИК (донедавно без Мексика) био везиван за економски просперитет земаља које су једино повезане међународном трговином. Међутим, на скупу одржаном од 14. до 17. маја у Јекатеринбургу, руском граду на Уралу, основан је и званично економски и политички савез у ком, за почетак, има и доста неформалног војног преплитања.

БРИК је одмах на оснивачком самиту затражио од Запада да поништи признавање Косова и врати Албанце за преговарачки сто што је, наравно, изазвало негативне реакције Запада, али је зато уследио захтев БРИК-а за темељну трансформацију УН и Савета безбедности који су некада, у извесну руку, представљали светску саборност.

Једна од интересантнијих ствари која је везана за прве понуде БРИК-а Западу јесте и понуда да се око Авганистана створи антинарко баријера. По овом предлогу, руске, кинеске и индијске трупе окружиле би Авганистан и спречиле да с његове територије одлазе у свет наркотици. Наравно, Запад ни на овакву понуду није реаговао јер би се на мети блокаде нашли и амерички војници и официри који су умешани у многе нечасне работе па и у кријумчарење наркотика.

²⁰⁸ „Дневник“, 17. 08. 2008.

Према основном начелу, БРИКМ се залаже за демократичније међународне односе засноване на владавини права и мултилатералној дипломатији тако да овај модерни савез треба третирати као природан савез најдинамичнијих светских економија.

На оснивачком скупу могло се чути да развијене земље Запада изазивају светску кризу хране и енергије и да би заједнички интереси БРИК-а у глобализованом свету могли да утичу да нам међународни односи постану праведнији и стабилнији.

За БРИК су аналитичари одмах истакли да представља један од одлучнијих одговора Русије на ширење НАТО на исток Европе и запад Азије. БРИК је својеврсни одговор Русије на покушаје Америке да истисну Москву из групе Г-8 и спрече њен пријем у Светску трговинску организацију.

За разлику од ранијих војно-политичких савеза, БРИК није идеолошки савез већ међународна економска интересна група која представља половину становништва планете и у својим рукама држи најјаче полуге економског просперитета – енергенте, воду и храну. Да се стварно ради о рађању новог економског дина потврђују водеће светске инвестиционе банке јер ће укупни приход земаља БРИКМ-а већ 2010. премашити укупну бруто зараду САД, Јапана, Немачке, Енглеске и Италије. Већ за педесетак година, Кина и Индија биће главни произвођачи потрошних роба, а Русија, Бразил и Мексико главни извозници сировина.

Укупно гледано, будућност света са БРИКМ-ом на челу, биће кад-тад нападнута од стране Запада а повод могу бити Балкан, Кавказ или Сибир. То ће бити непосредна последица економског колапса Запада који реализацијама контролисаних криза жели да се поврати на врх утицаја у свету. Међутим, економски експерти светског гласа тврде да је Русија једина земља на свету која је довољна сама себи и може сама, без било каквог контакта с другим земљама, да опстане. У оваквој ситуацији, улазак Русије у нове и старе међународне организације и савезе показује да оснивањем

БРИКМ-а Русија жели да допринесе укупној светској стабилности а не да контролисаним кризама и монополизмом у свим сферама међународних односа на глобалном плану буде извор свеопштих криза и планетарног хаоса.

Овога пута, пошто се бавимо путинизмом, посебну пажњу посветићемо привредним активностима Русије која својим економским развојем може сигурно да допринесе стабилизацији економских прилика у свету.

Приликом последњег годишњег обраћања новинарима²⁰⁹ по окончању свог другог председничког мандата, Владимир Путин је изразио посебно задовољство што је за осам година, колико је био на челу државе, успео да Руску Федерацију сврста у лидере економског развоја у свету. Том приликом је истакао да је остварен привредни раст од 8,1% а по свом обиму руска привреда је заузела седмо место у свету. Приходи грађана порасли су за 10,4%, а реалне зараде за 16,2%. Путин је истакао да је тржиште акција порасло за 20%, да се успешно реализује „демократски пројекат“ и да је раст наталитета у његовом периоду био највиши за последњих двадесет пет година.

Русија се, по речима Путина, сврстала међу најистакнутије светске лидере економског развоја, уз Тајван, Малезију, Кину и Сингапур. Као највеће недостатке своје политике Путин је истакао инфлацију од 11,9% и заостајање раста пензија за растом плата, што превасходно представља унутрашње економске проблеме.

За време Путинове владавине, просечна плата свих запослених у Русији порасла је за девет, а пензије за седам пута. Према проценама Међународног монетарног фонда, бруто друштвени производ Русије увећан је за шест и по пута са 196 (2000. године) на 1.300 милијарди долара (2008). Уз велико изненађење свих који прате производњу нафте, Русија је у ери Путиновог председниковања постала највећи светски произвођач нафте са 490 милиона тона годишње.

209 14. фебруар 2008. Уз присуство 1.364 домаћих и више од 200 страних акредитованих новинара.

Стамбена изградња је увећана за два а пољопривредна производња за три пута. Извоз из Русије увећан је за пет пута са 75,6 (2000. године) на 355,5 милијарди долара (2007). У исто време, увоз је увећан за шест пута, са 39,5 на 223,4 милијарде долара.

Буџет је за осам година повећан десетороструко и сваке године је био у суфициту. Девизне резерве су са 12,456 милијарди долара 1. јануара 2000. увећане на 534,422 милијарде долара колико су износиле марта 2008, по чему је Русија сада трећа у свету. Посебно значајан је Стабилизациони фонд са 162 милијарде долара који се може користити само за „црне дане“.

Да оваква економски просперитетна Русија није потребна Западу доказују догађаји посматрани с мале историјске дистанце од само двадесетак година.

Нестанком Совјетског Савеза 1991. године, елитни кругови светских моћника сложили су се око *Вашигтонског консензуса* који се могао поистоветити с крсташким ратом који је за циљ имао „обликовање“ Русије по мерама Запада. План за реализацију оваквог „амбициозног“ циља подразумевао је да се у Русију преселе западни експерти који би помогли младој политичкој елити да води државне послове. Реализатор (егзекутор) овакве идеје био је Бил Клинтон који је одмах после своје инаугурације јануара 1993. године, успоставио механизме „демократског утицаја и препорода“ са циљем да усмерава пре свега унутрашњу трансформацију Русије, по америчком моделу који је посебну пажњу показивао у креирању руске националне економске политике.²¹⁰

Оваква политика „несебичне помоћи“ Америке Русији ишла је чак дотле да су Клинтонови гласноговорници јавно износили тезу да „економска па чак и политичка судбина Русије... све више *de facto* прелази у западњачко окриље“²¹¹, чак су ишли и дотле да су тврдили да постојеће руско зако-

210 Опширније: Винко Ђурић, *Владимир Путин и васкрс Русије*, Чигоја штампа, Београд, 2001, стр. 11–16.

211 *Исто*, стр. 14

нодавство Јелцину више штети него што му користи и да би га требало игнорисати.

Овакво, „несебично“, арбитражање руским економским токовима довело је до трагикомичне ситуације после које су ствари бар за мало почеле да се мењају. Главни актери у тој поучној ситуацији били су западни банкар и инвеститори који су у руском финансијском колапсу августа 1998. године, доживели највеће појединачне губитке у историји финансијских берзанских трансакција изгубивши по 80 до 100 милијарди долара сваки.

То показује да је имао основа путинизам када је већ 1998. године, на својим периферним просторима утицаја, припремао демократске и тржишне реформе које ће бити у функцији остваривања руских националних интереса, а посебно у сфери економског просперитета који је био неопходни предуслов за сваки други транзициони напредак.

Економски развој Русије има још један врло важан задатак: да створи економске предуслове за борбу против културне глобализације Запада. Свет је данас под доминацијом романско-германске цивилизације а њена моћ заснива се не само на економској и војној сили већ и агресивној култури.²¹²

Агресивна култура Запада даје Словенству периферну улогу и спрема га за нестанак. Једини начин да се Словени одбране од хегемоније Запада јесте словенска самобитност²¹³, а потврде самобитности нема без економске независности.

На крају овог поглавља треба констатовати да само економски стабилна, сировински доступна и енергетски пожељна Руска Федерација може гарантовати свом непосредном окружењу, Европи и остатку света, економску стабилност и трајнији просперитет. Без економске, сировинске и енер-

212 Опширније Александар Зиновјев, *Запад, феномен западњаштва*, Наш дом, Београд, 2002, стр. 19–27; Зоран Милошевић, *Јединство православних Словена*, том 2, Институт за политичке студије, Београд, 2008, стр. 169–173.

213 Зоран Милошевић, *Јединство православних Словена*, том 2, Институт за политичке студије, Београд, 2008, стр. 170–171.

гетске уравнотежености у Европи и Азији, коју једино на тим просторима може да понуди Русија – свет се налази пред врло незгодним и, бар за неколико година, нерешивим проблемом.

3.12.2. Енергетска стабилност Европе и доброг дела света у рукама је Русије

Ратни пораз грузијске војске од стране руских војних снага које су одбраниле своје држављане у Јужној Осетији ставио је у жижу интересовања европско енергетско питање које може бити решено само безбедним и довољним снабдевањем енергентима.

Уласком руских војних снага у Јужну Осетију, Русија је досегла на петнаест километара (хитац хаубице) раздаљине главни цевовод јединог нафтовода према Европи с тог простора, који није под контролом Русије.

Да би се обезбедила енергетска сигурност Европске уније, стари континент се ослонио на каспијски енергетски базен који располаже с нешто мање резерви од оних којима располаже Персијски залив. Европа се определила за каспијске резерве нафте и гаса, изворе који представљају једину алтернативу руским енергетским изворима.

Ослањајући се на географију каспијског базена, лако се уочава да Централна Азија нема приступ мору а отежавајућа савремена околност је политичка и економска нестабилност у целом региону. Нестабилност потреса Азербејџан, конфликт је замрзнут у Нагорно-Карабаху. Проблем је и то што Казахстан своју нафту извози преко Русије а и Туркменистан највеће количине свога гаса такође извози преко Русије, коју би ЕУ желела да избегне, због евентуалних геостратешких акција које би могле да уследе од стране западних земаља после војног окруживања Русије.

Пројекат „Набуко“ је производ жеље Запада да се туркменистански гас спроведе до Европских потрошача мимо Русије. Међутим, руски пројекат гасовода „Јужни поток“, који ће прелазити преко Србије, представља пројекат који потпуно обезвређује ову европско-америчку идеју.

Енергетску стабилност коју је Русија обезбеђивала Украјини, Белорусији и Јерменији, путем субвенциониране цене нафте и гаса, изискује да те исте земље граде одређену логалност према ономе што Русија чини. Али, ако ове земље желе у НАТО а уједно и да задрже доток енергије по повлашћеним ценама, онда би се то косило с директним интересима Русије по којима би награђивали угрожавање својих граница.

Далеко од Европе, преко океана, у Америци, где галон²¹⁴ бензина стаје четири долара (у Европи 8) и где бензин покреће 250 милиона моторних возила, нагли скок цене ове најпродаваније робе изазвао је панику са економским, политичким, културним и социјалним последицама. Бензин је постао фактор политичке борбе међу председничким кандидатима али и велике бриге обичних грађана Америке којима скупоћа али и евентуална несташица овог стратешког горива улива несигурност на свим пољима живота.

Ова изненадна криза учинила је да већина Американаца који су били антируски расположени, схвате да је кључ решавања њихових малих и великих животних проблема баш у рукама Русије, „енергетског дива који једини данас може гарантовати енергетску стабилност планети.

Један од главних Путинових адута за сигурнију будућност Русије и њених грађана је програм „енергетска безбедност“ који је представљен у јулу 2006. године. Овај пројекат „нуди перспективу решавања основног проблема с којим ће се Европа ускоро суочити – недостатак енергената. Русија је спремна да уложи свој капитал у неколико гасовода, међу којима је највећи Северноевропски гасовод, за чију су изградњу уговор потписали, с руске стране, „Гаспром“ а с немачке „БАСФ“ и „ЕОН“, у присуству Путина и Шредера, само неколико дана пре избора у Немачкој на којима је Шредер изгубио место канцелара. Герхард Шредер је потом стао на чело Комитета акционара North European Gas Pipeli-

²¹⁴ 1 галон = 3,7 литара.

ne Compani (NEGPC) и „водиће рачуна о изградњи гасовода који треба да обезбеди снабдевање северне Европе“²¹⁵.

Актуелан је још и гасовод „Плави поток“ који се шири и представља заједнички пројекат Русије, Турске и Италије. Његова изградња је започела 1997. Тренутна дужина овог гасовода износи 1213 километара и има пропусну моћ од 16 милијарди кубних метара гаса годишње. „Плави поток“ свечано је пуштен у погон 2006. од стране Силвија Берлусконија, Владимира Путина и Рецела Ердогана.

Путин је у интервјуу „Вол стрит џорналу“ изјавио још почетком 2002, предвиђајући да се може догодити оно што се најалост америчких грађана данас и догодило, да би САД требало да се окрену Русији као стабилнијем извознику нафте, него што је то Блиски исток. Том приликом Путин је оценио да су огромне руске резерве нафте кључни разлог за ближу сарадњу Вашингтона и Москве а очигледно је да до те свеобухватне сарадње није дошло.

3.12.3. Русија хранитељ света

Многи светски аналитичари су половином 2008. изашли у јавност с тезом да је у Русији почела пољопривредна револуција. До таквих сазнања дошао је својим анализама и Би-Би-Си јер је уочио да инвеститори из Русије и западних земаља у све већем броју купују огромне земљишне поседе. У исто време, и имућнији сељаци укрупњавају своја пољопривредна газдинства. У овом послу са земљом посебно су се експонирале одређене британске компаније и поједини руски олигарси који с мало новца долазе до великих парцела ораница.

Могућности које пружа Русија у пољопривредној производњи могу се увећати за најмање три пута, што би у истој сразмери повећало и извоз пољопривредних производа на светско тржиште а то потврђује извршни директор британске компаније „Хартленд фармз“ Колин Хинчлеј.²¹⁶ Током

215 Љубинка Милинчић, *Владимир Путин – моја битка за Косово*, Софос, Београд, 2007, стр. 160.

216 „Данас“, 4. август 2008.

осам година Путинове владавине, обим пољопривредне производње повећан је за три пута, с тенденцијом још убрзанијег раста.

Ова британска компанија половином 2008. имала је у поседу 75.000 хектара пољопривредног земљишта у Русији, од чега је половина већ култивисана и на њој се одвија пољопривредна производња, док се друга половина припрема за скору обраду. Британски пољопривредни стручњак навео је да су за сада најуноснији усеви у руском пољопривредном комплексу: шећерна репа, кромпир, јечам, пшеница и уљана репица. Према Хинчлејевим речима, Русија пружа бескрајне могућности када је пољопривреда у питању али посебно наглашава да би се уз унапређење технолошке обраде и уз масовнију производњу посебно истакло гајење континенталног воћа.

Не тако давно, у ери социјализма, Совјетски Савез је био један од значајнијих извозника жита које се производило у државним колхозима на великим просторствима. Слом социјализма допринео је да се та државна земља упарложи и зарасте у коров. Међутим, предузетнички дух и нове технолошке методе мотивисале су Русе и странце да поново покрену пољопривредну производњу.

Раст цена хране²¹⁷ и њен недостатак²¹⁸ на светском нивоу доприноси да се у Русији шири круг оних који у пољопривредној производњи виде своју будућност. Посебно треба истаћи позив генералног секретара УН Бан Ки Муна, на тродневном самиту у Риму, почетком јуна 2008, који се одржавао под окриљем Организације за храну и пољопривреду, да све земље света повећају производњу хране за 50% што би у првом реду нахранило стотине милиона гладних и до 2030. искоренило глад у свету. У исто време би зауставило драстичан раст цена основних животних намерница.

217 У претходних 16 месеци, рачунајући од марта 2008, према подацима „Блумберга”, удвостручене су цене пшенице и пиринча.

218 Стручњаци Светског програма за храну процењују да је угрожено најмање 73 000 000 људи у 78 земаља Африке, Азије и Јужне Америке.

После авантуристичке војне акције председника Грузије Сакашвилија на Јужну Осетију, којом је испровоцирао Русију да заштити своје држављане у Грузији, појавила се у ЕУ жеља за санкционисањем овог легалног руског поступка. Предложене су економске санкције. Међутим, већ после првих назнака да се нешто тако може учинити могли су се чути коментари у Русији по којима би тај потез Запада само користио Москви. Овај парадокс објаснили су челници из „Роселхознадзора“ – федералне службе за надзор Министарства пољопривреде, који наглашавају да би под режимом санкција морали да активирају запарложене пољопривредне секторе а у другим би повећали производњу. По речима одговорних из ове службе, када би Русија користила све своје капацитете могла би да храни без проблема 33 милијарде људи.

Русија с таквим потенцијалима данас увози 50% пољопривредних производа. Путинизам наговештава своју политику према пољопривреди у коју ће до 2012. бити уложено путем субвенција око 4,5 милијарди долара. У оквиру најављеног препорода у пољопривредној производњи, Русија ће се, после заоштравања односа са Западом због кавкаских проблема, одрећи свих клаузула ограничене производње због уступака Светској трговинској организацији СТО. Тако су у првом налету страдали амерички пилећи батаци, који ће се набављати на некој другој страни или ће се у довољној количини производити у самој Русији.

Када се узме у обзир да се у Русији користи само два одсто природног богатства и тим ресурсом се данас покрива 100% потреба за житом, 99% за цигарама, 95% за млеком, 65% за свињетином и говедином, 40% за сиром, 35% за козметиком, 25% за вином, 20% за одећом и 15% за кућном техником,²¹⁹ разумљиво је што се све чешће у свету може чути да је Русија једина земља на свету за коју се може рећи да је самодоволна – може да опстане потпуно изолована од осталог дела света. То потврђује да највећа земља света по

219 Према подацима изнесеним у листу „Политика“ од 31. августа 2008.

свом пространству и оним што располаже, када су у питању природна богатства, може без проблема да прехранује целу планету годинама. Због тога је у интересу света да помогне Русији да развије све своје капацитете како би целом свету било боље а не да се спрема да је подели и пороби у интересу профита неколико светских компанија.

3.12.4. Спас од жеђи

Свима је јасно да ће 21. век бити век борбе за пијаћу воду. Највећи појединачни резервоар пијаће воде на свету је Бајкалско језеро. Ово језеро је настало је пре двадесет пет милиона година и садржи 20% светских залиха питке воде. Ако узмемо у обзир и друга језера и чисте сибирске реке, слободно се може рећи да Русија располаже са нешто више од 30% чисте слатке воде од укупне количине којом располаже наша планета.

Оскудица воде у свету довела је до тога да је један од најуноснијих сектора за инвестирање широм планете управо пијаћа вода. Несташица пијаће воде у првом плану плод је све веће тражње, све веће светске популације, а ту је и побољшање животног стандарда које изискује већу потрошњу воде, као што је и начин исхране последњих година допринео повећању потреба за чистом пијаћом водом. Њеном недостатку у великој мери доприносе загађење животне средине и климатске промене, које повећањем просечних температура ваздуха претварају многа језера у исушене баруштине а уједно и отапају снег на половима и глечере на планинским висовима.

Према подацима „Мерил Линча“, загађена вода и нехиџијенске санитариије годишње усмрте око 1 800 000 деце.²²⁰ Угроженост недостатком пијаће воде највише се осећа у Шпанији, земљама Магреба, Блиском истоку као и у централној Азији, пре свега у Пакистану, јужној Индији и северу Кине. Критично с питком водом је и у Северној и Јужној Америци, посебно у средњем западу САД, Мексику и региону Анда али и у источном делу Аустралије. Посебно добар

220 „Борба“ 25. март 2008.

пример несразмере између броја становника и расположивих ресурса питке воде је Кина, јер чини петину светске популације, а располаже са само 7% водних ресурса планете.

Да би се утврдило право стање треба истаћи и чињеницу да четири водеће компаније „Кока-Кола“, „Даноне“, „Пепси“ и „Нестле“ контролишу више од две трећине укупних количина питке воде којима располаже наша планета. Незванично се истиче да ове четири компаније контролишу читавих 70% извора питке воде у свету, а чак 80% светски најпознатијих брендова под њиховом је управом.²²¹

Овакво стање око контроле извора питке воде плод је вишедеценијске праксе и стратегије САД везане за глобализацију њених утицаја. Први велики искорак ка реализацији стратегије „МИ СМО ГАЗДЕ СВЕТА“ САД су учиниле давне 1992. у Рио де Жанеиру, где је одржан, популарно назван, „Самит о Земљи“, у организацији УНЦЕД (Конференција УН о животној средини и развоју). На завршној седници 21. јуна донет је документ, познат као „Агенда 21“. У овом обимном документу, од пет стотина страница, први пут се најављује „глобално интегрисани менаџмент водних ресурса“. Промовисање менаџмента за воду у „Агенди 21“ проглашено је задатком од изузетне важности, тако да је о питкој води у овом документу изнето посебно становиште

У последњих сто година потрошња воде је седмоструко повећана, иако су релативно, извори воде остали на стабилном нивоу. Како се предвиђа, да ће на планети већ 2040. живети између осам и десет милијарди становника, то ће њихове потребе за водом бити незадовољене, али, истовремено, то ће довести до прерасподеле моћи политичких и других група, укратко, долазиће све чешће до ратних сукоба ради господарења над водним ресурсима²²².

Постало је очигледно да бројне државне заједнице нису спремне да се одрекну насиља зарад очувања својих интереса

221 „Бизнис“ 4. август 2008.

222 Данас се Индија и Пакистан споре око Инда, Израел, Јордан, Сирија, Либан и Пакистан због реке Јордан, Турска, Сирија и Ирак боре се око Еуфрата, а у Африци је проблем Нил.

са над природним ресурсима. С друге стране, Светска банка готово свакодневно упозорава да цена воде мора бити значајно повећана (чак ће у скорој будућности превазићи и цену нафте). Због тога се, на Самиту о Земљи, закључило да се што пре морају осмислити механизми формирања таквих тела која ће на глобалном нивоу располагати правом одлучивања о експлоатацији водних ресурса. Такође, то је значило, да светски моћници у финансијама и свим високо-профитабилним бизнисима морају да оформе такве оружане снаге које ће представљати респектабилну моћ, већу од било које појединачне суверене државе на чијој би се територији водили ратови за воду у наредном веку²²³.

Основни закључак Агенде 21 био је да се што хитније мора овладати свим водним ресурсима јер ће од њих зависити опстанак владајуће светске елите. По ономе што су реализовале већ поменуће четири светске компаније, глобалисти су пред реализацијом свог циља, једини за сада нерешив проблем, је са водним ресурсима Русије.

Да се и приликом решавања проблема с питком водом води рачуна о дугорочној стратегији потврђује иницијатива градоначелника Москве за овладавање водним резервама. Наиме, Јуриј Лужков предлаже реализацију пројекта који би омогућио транспорт дела воде из реке Об на југ Русије и у земље средње Азије – Казахстан, Узбекистан и Туркменија.

Овај транспорт воде највеће руске реке која је заједно с притоком Иртиш дугачка око 5 200 хиљаде километара, омогућио би како тврди Лужков, наводњавање 1,5 милиона хектара обрадивог земљишта на југу Русије, а такође и извоз воде у поменуће средњоазијске републике. Овакав однос руских власти према водним ресурсима доприноси да нема области у којој се не треба трудити ради просперитета свих Словена али и других народа.

Укупно гледано, Руска Федерација располаже огромним водотоковима Оба, Јенисеја, Лене и других сибирских река,

223 “Фокус” е – mail.

тако да се може констатовати да је Русија земља која располаже највећим резервама питке водена на нашој планети.

Сигурно је да Русија са својим водним ресурсима умногост може да побољша тешку ситуацију с питком водом у појединим земљама али и нарушити монопол светских компанија које већ сада утичу на цену и остале аспекте пласмана познатих брендова флаширане воде у свету. У блиској будућности, утицаји светских компанија и креатора њиховог понашања тежиће да потпуно овладају свим водним ресурсима света и за то неће бирати средства, тако да ће понашање Русије, како на унутрашњем²²⁴ тако и на међународном плану, одредити исход те борбе и финализацију кризе око воде.

3.12.5. Русија и војна уравнотеженост у свету

Почетком лета 2008. Министарство одбране Русије обелоданило је нову концепцију развоја оружаних снага до 2030. године. По новој војној доктрини која се разликује од оне из 2000. године, руско војно руководство сматра да главна опасност по земљу представља деловање Запада уз признање да је присутна „растућа технолошка и војно-техничка супериорност водећих западних земаља“²²⁵.

Аутори „Концепције развоја оружаних снага Русије до 2030“, из редова Министарства одбране Русије, сматрају да Русија улази у епоху веома оштрих криза различитог нивоа и да се ратна опасност по Русију не смањује, већ из дана у дан повећава.

Најозбиљнију опасност доноси настојање САД да „у циљу осигурања легитимитета својих једностраних потеза, Запад покушава да оствари међународноправно признање НАТО, као једине организације која има право на примену силе на основу одлука сопствених руководећих органа“²²⁶.

224 „Пепсико“ једна од најуспешнијих компанија за производњу производа широке потрошње и броји преко 155.000 запослених. Крајем марта 2008. „Пепсико“ је преузео 75% удела у руском произвођачу сокова „Лебеђански“, који покривају приближно трећину руског тржишта сокова, за суму од 1,4 милијарде долара.

225 „РИА Новости“, 5. август 2008.

226 *Исто*.

У овом стратешком документу се посебно истиче да, „имајући у виду континуитет спољнополитичког курса Вашингтона и садржину дугорочних програма војне изградње, можемо претпоставити да ће САД третирати војну супремацију као најважнији услов за успешну реализацију својих спољнополитичких планова и америчко војно присуство ће се сачувати практично у свим кључним регионима света“.

Укључујући се у анализу нове руске концепције развоја оружаних снага, експерт Центра за анализу стратегије и технологије Михаил Барабанов истиче да „оцена војно-политичке ситуације у свету до 2030, дата у новом документу Министарства одбране, показује да ће Русија морати да опстане у свету у коме ће, као и до сада, доминирати САД, које теже да агресивним методама задрже своју светску доминацију“.

Основни циљ овакве доминације у крајњем случају је контрола светских енергетских ресурса, потчињавање светских водних ресурса контроли америчких и западних мултинационалних компанија, као и контролисана производња и дистрибуција вишкова хране. Да би се избегла оваква доминација и опасност да две трећине човечанства потпадне под потпуну зависност америчке политике морају се у свету развити такмаци који ће зауставити експанзију америчког хегемонизма. У циљу одбране своје суверености и целовитости територије, Русија је у новој концепцији истакла да ће ракетне снаге стратешке намене у периоду до 2030. наставити да развијају нове ракетне комплексе, усавршавање средстава борбеног управљања и везе, а паралелно с тим планиран је и развој поморских и ваздухопловних стратешких офанзивних снага. Тако се планира у најскорије време увођење у оперативни састав руске морнарице шест нових носача авиона који би представљали „морске авио-системе“, тесно повезане с космичким ракетним јединицама.

У сам врх приоритета планирано је стварање система ваздушно-космичке одбране која би била гарант одбране Русије и из космоса.

Да би се развила овако сложена технолошка средства неопходна је и производња нових „невидљивих“ стратешких материјала у чији ће развој до 2015. године бити уложено шездесет милијарди рубаља. Ови материјали ће, осим војне индустрије, допринети и развоју других привредних грана. У сврху наглог технолошког развоја планира се изградња око две стотине нових савремених хемијских и металуршких фабрика из којих би у војни али и цивилни привредни комплекс стизали нови материјали од којих ће се правити нови производи али и усавршавати стари. Данас је јасно да је Совјетски Савез у своје време успевао да парира Америци у производњи нових материјала али да данас то није случај и да Русија увози из САД чак три стотине врста нових материјала али не и оних најновије генерације. Посебно се истиче да ће Русија у наредном периоду посветити изузетну пажњу производњи такозваних пан-vlakана која су чвршћа од метала а у исто време много лакша. Од ових vlakана правиће се тела ракета и подморница а интензивно се ради на новим материјалима који ће олакшати укупну конструкцију авиона и самим тим смањити потрошњу горива, а авион учинити невидљивим. Од већ овладаних технологија специјалних материјала израђује се нова руска ракета-носач „Ангара“, која ће наредних година својим перформансама доминирати над свим осталим ракетним системима у свету.

Поред тога што се у Русији развијају, најсложенија војно техничка средства остају на снази и попуњавају војне људске ресурсе без којих озбиљне одбране нема, тако да ће се према новој војној доктрини редован војни рок регрута старости од 18 до 27 година задржати у периоду од 12 месеци.

Када је у питању војна уравнотеженост у свету 8. августа 2008. која је проузроковала нестанак униполарности, постоје оправдани закључци да ће повратак Русије на велика светска врата војне моћи ограничити досадашњу империјалну политику Америке и НАТО која се огледала у војним акцијама против Авганистана, Ирака и СР Југославије без одобрења Савета безбедности Уједињених нација.

Посебно треба нагласити да је Владимир Путин у више наврата као председник али и као премијер нагласио да „да-нашња Русија нема никакве империјалне амбиције и да их неће ни имати“ јер развој њених оружаних снага првенствено има улогу за одвраћање а не агресију на било коју од суверених земаља у светској заједници. Али, ако је за утеху свима који су окусили шта значи убеђивање, уколико нема потребе да тежи некој значајнијој улози, Русија, „једина сила на свету која је у стању да данас уништи Сједињене Америчке Државе“ а то не жели.

Одувек је у политици одвраћања развој модерног наоружања имао веома велик значај. Према К. N. Waltzu,²²⁷ развој модерног наоружања онемогућавао је да мање државе постану „суперсиле“ и промене постојећу структуру актуелног светског политичког система. К. N. Waltzu је заступник тезе да је нуклеарно наоружање допринело међународном миру јер је ојачало одржање некадашње биполарне структуре и онемогућило ескалацију наоружања у којој би учествовало много земаља.

3.12.6. Стабилност међународног политичког система

Будући да је униполарни свет стабилности прерастао у униполарни свет озбиљног нарушавања те стабилности, те за да је стабилност међународне заједнице везана за што мањи број важних актера, због злоупотребе монополског положаја, постала је стабилнија после рушења униполарног света успешном војном акцијом Русије против грузијских оружаних снага у петодневном рату. У новонасталој ситуацији, Русија је успела да парира америчком униполаризму који је из дана у дан постајао све агресивнији угрожавајући мир у свету а посебно насрћући на Руску Федерацију.

Да би се реализовала стабилност међународног политичког система већина земаља света треба прво да успостави

²²⁷ Упор.: Игор Јанев, *Теорија међународне политике и дипломатије и нова дефиниција политике*, Институт за политичке студије, Београд, 2006.

добре и свима корисне економске односе, затим да оформи многобројне политичке савезе у које ће ући земље различитих религија и економских и политичких потенцијала, са различитим социјалним карактеристикама. Да већина земаља приступи помирењу између различитих и супротстављених религија и да се изнад свега поради на јачању свих међународних организација а посебно УН.

Одмах треба истаћи да путинизам у првој деценији Двадесет и првог века никада није инсистирао на нечем, код других земаља, што не би желео да искуси на својој кожи. Док се на другој страни Вашингтон трудио свом снагом својих утицаја да наметне својим партнерима и савезницима да чине све оно што су САД увек избегавале да ураде у свом дворишту. Слобода тржишта као икона либерализма никада није заживела у правој својој суштини на тлу САД, јер би тада много чешће Американци улазили у кризне турбуленције.

Стратегија Вашингтона, када је европско тло у питању, је да стави под контролу европске економске токове од севера ка југу, што би у крајњем случају поспешило и овако присутну политичку доминацију, док је стратегија Москве, у исто време била, да пресече коридор богатих и отвори нови (стари) економски правац. А тај нови-стари пут у ствари представља Пут свиле - економски правац са далеког истока на блиски запад.

Ако неко са запада крене на вас на истоку онда је најбоље решење да ви кренете на њега са истока ка западу. Ово је најједноставније појашњење зашто се обнавља древни Пут свиле. Министри транспорта 19 земаља међу којима су Кина, Иран, Русија и Турска постигли су крајем фебруара месеца 2008. договор о ревитализацији древног Пута свиле и осталих трошних комуникација, путем пројеката који су вредни 43 милијарде долара.

Циљ заинтересованих земаља је да се до 2014. уклоне сва саобраћајна „уска грла“ која тренутно коче процват евроазијске трговине, укључујући путеве који се урушавају,

неприкладне железничке пруге, сложене процедуре преласка граница и загушене луке. Споразум предвиђа побољшање копнених транспортних рута уз помоћ реализације 230 приоритетних пројеката.

Пут свиле обухвата низ трговачких путева који су повезивали Римску империју на западу с кинеским краљевством на истоку пре око 2000 година, омогућавајући привредну и културну размену и напредак. Један од највећих делова улагања од 11,5 милијарди долара отпада на Турску, а затим ту је Иран с 8,4 милијарди, па Бугарска са 5,5 милијарди долара. Кина ће у овај пројекат уложити читавих 12,5 милијарди долара и то првенствено у изградњу железничких саобраћајница на Путу свиле. Пошто се Србија налази на западном делу овог пута реализацијом свих поменутих пројеката разрешиће се бројни проблеми и потешкоће а посебну вредност има чињеница да транспорт све више представља кључ привредног развоја сваке земље.

Наша је несрећа или срећа што се налазимо на чворишту пресецања ове две стратешке концепције. Међутим, поћи ћемо трагом велике Блохове мисли «да се тајна сваке појаве крије у њеној историји», а почетак мутација демократије први је утврдио Аристотел на примеру трансформација античких демократија које су биле најподложније тенденцијама претварања демократског облика организовања друштва у ауторитарне и тоталитарне политичке системе. А савремена мутација демократских појава креирана је у срцу неолибералне опције која је створила предуслове за тренутну велику економску кризу која ће по свој прилици озбиљно уздрмати све економије света а посебно оне којима је амерички модел економског развоја био најближи.

У ситуацији светске економске нестабилности тешко је говорити о политичким зближавањима на међународном плану, посебно на релацији исток запад, јер без успостављања праведних и прогресивних економских односа нема ни толико исчекиване светске политичке стабилности.

3.12.7. Резиме

Свим побројаним активностима – од стратегије очувања енергетске стабилности, прехране, очувања и заштите водних ресурса и војне одбране, Русија квари планове Вашингтона и доприноси општесветским антиамеричким тенденцијама. На тај начин реализује се Сун Цуово објашњење о нивоима умећа ратовања. По њему, најбоље војсковође квари непријатељу планове док су ови још у свом зачетку; осредње војсковође спречавају непријатеља да склопи савезе док најгоре војсковође нападају непријатељске градове²²⁸.

Путинизам као политички процес прогресивне тенденције, када су у питању антиглобалистичке опције, превентивно ствара услове за одвраћање евентуалног непријатеља од агресивног понашања. Ту је и добра обавештеност о намерама Вашингтона и стална разрада стратешких акција које квари намере о овладавању и подели руског простора. Када су у питању савезници у антиамеричкој кампањи, Русија не квари америчка партнерства већ гради своја (БРИКМ, Шангајска група, ЗНД...) а о евентуалном отвореном сукобу има стратегију превентивног удара по матрици Путиновог понашања. Владимир Путин је својевремено у ери антитерористичке кампање у Чеченији изјавио: „Ако мораш да се умешаш у тучу – ударај први, али тако да противник више не може да се дигне“²²⁹. Ово је јасна порука свима онима, па и Грузији, који желе да угрозе територију или стратешке интересе Руске Федерације, који подразумевају и заштиту руског живља у другим државама, да ће бити осујећени у својим агресивним намерама чак и пре покушаја да их реализују.

На крају разматрања војног аспекта руске стратегије треба нагласити да се војна доктрина из 2000, која је подразумевала непосредну заштиту безбедности граница Русије и

228 Сун Цу, *Умеће ратовања*, Глобал, Нови Сад, 1995, стр. 10.

229 Винко Ђурић, *Владимир Путин и васкрс Русије*, Чигоја штампа, Београд, 2001, стр. 148

савезника из окружења, битно променила после америчких намера да у Европи инсталира противракетна одбрана.

Да се ствари битно мењају наговести је председник владе Владимир Путин почетком августа 2008. када је исказао неопходност „поновног успостављања позиције Русије на Куби и у другим земљама“²³⁰.

Према вестима из руског министарства одбране, које су уследиле после поменуте изјаве Путина, стратешки бомбардери – носачи ракета Ту-160 и Ту-95, могу у сваком тренутку бити пребачени из вишечасовних ваздушних патрола Атлантиком на аеродроме на Куби, Венецуели или Алжиру. На ове поруке из Москве одмах је реаговао Вашингтон претњом „да САД тако нешто не могу да допусте“. Бивши командант ваздушних снага Русије Анатолиј Корнуков је реплицирао истакавши да, „без обзира на то што ће бити тако близу САД, руске базе неће представљати опасност за Америку, исто као што неће ни америчка ПРО у Чешкој и Пољској за Русију“.

Размештање америчке противваздушне одбране у Европи потез је који мора имати адекватан одговор с руске стране, а то је војно присуство на Куби, Чавез нуди територију Венецуеле за инсталирање руских војних база а ту су и Еквадор и Боливија које су у савезничком односу са Венецуелом, а и Вијетнам је спреман да део луке Камран да на коришћење руским војним бродовима као што је то било до 2002. године.

За разлику од војне доктрине из 2000. године, када су стратешки интереси Русије били везани за суседне земље као и на пријатељски наклоњене земље тако да су се тада „међу основне спољне претње“ сврставало „довођење страних трупа – уз кршење Повеље УН – на територију суседних и Русији пријатељских држава“²³¹, данас се геостратешки простор знатно шири. Наиме, неоколонијална глобалистич-

230 „Политика“, 6. август 2008.

231 Винко Ђурић, *Владимир Путин и васкрс Русије*, Чигоја штампа, Београд, 2001, стр. 147.

ка политика САД учинила је да Русија обнавља своје присуство у најзначајнијим геостратешким просторима, као што су Куба и Латинска Америка. Да би се парирало све агресивнијој политици САД Русија мора заузети стратешке тачке свог војног ослоњања у разним регионима света како би се створила позитивна клима одвраћања код потенцијалних агресора на виталне руске интересе.

Нова војна доктрина Русије је показала да Русија више неће бити неми посматрач остваривања америчких стратешких интереса и да ће адекватно одговорити на сваку стратешку и политичку провокацију много одлучније него што то Вашингтон очекује.

4. КОЈИМ ПУТЕМ ДАЉЕ

После убедљиве победе Јединствене Русије на парламентарним изборима децембра 2007, Путин је у више наврата наговестио да ће један од његових приоритета у вођењу политике Владе Русије бити борба против корупције²³². Он је посебно истакао да ће се његова влада залагати за очување оствареног темпа развоја и да ће уз помоћ огромних природних ресурса Русија за десет година бити у групи са пет најразвијенијих земаља света. Истовремено приоритет Путинове владе биће реализација два најзначајнија национална пројекта – побољшање демографског стања Русије и модернизација индустрије – у ова два пројекта биће уложено неколико милијарди долара у кратком временском року.

Путинизам као наследник огољеног либерализма који је остао иза Јељцина, да би анулирао недостатке који су се одомаћили у тајкунизованој руској економији морао је да из фијока историје поново извуче на видело дана државу и њену улогу у систему нових владајућих идеја. Јељцинов режим је био плодно тло за развој пљачкашких институција и предузећа а њима су управљали новопечени богаташи који су добро знали шта да купе јефтино а продају скупо. Млади тајкуни и њихове „успешне“ фирме нису полагали никоме рачун за своје пословање, ни јавности ни друштву, тако да се све претворило у један економски тоталитаризам у ком су богати постајали још богатији а сиромашни још сиромашнији. У таквој ситуацији, путинизму који се спремао да преузме власт једино је држава представљала поузданог партнера за проналажења излаза из „безизлазног“ хаоса. Колико је помоћ државе била неопходна и благотворна говоре резултати остварени на свим пољима друштвеног живота у Русији, од 2000. године до данас. Међутим, превазилаже-

232 Корупција је узела толико маха да када би се направила провера од чега су чиновници направили виле у најелитнијим деловима Москве и Санкт Петербурга али и других градова, мало би било оних који нису били корумпирани.

ње улоге државе у реализацији путинизма никако не сме да води унатраг у либералну истрошену праксу већ ка демократизацији друштва „када грађани контролишу средства за производњу и размену, када учествују у функционисању и управљању општим оквиром у ком живе, онда држава мало помало, може да нестаје. Њу ће заменити добровољне асоцијације образоване на радном месту или на месту где се живи“²³³.

Током целе анализе путинизма понављали смо прогрес као важан део новог система владајућих идеја (вредности) а Ноам Чомски²³⁴ нас подсећа да је анархизам у основи сваког реалног прогреса. Чомски схвата анархизам као покрет у људском мишљењу и деловању који настоји да утврди структуре власти и доминације и који од њих захтева да пружи оправдање за своје постојање, а кад оне то нису у стању, што се често дешава, он покушава да их превазиђе. Оправдање за путинизам налази се у задовољству грађана и све док тог задовољства таквом влашћу буде он ће опстајати. То задовољство грађана је и главни разлог зашто Путин а ни Медведев не узимају у своје руке право већ се стриктно држе обавеза.

Оног тренутка када почнете да витлате својим председничким правом изнад глава поданика, поданици прелазе из табора бирача у табор анархиста а анархистичка мисао и акција не да нису превазиђени и „урушени“ (како каже Чомски) већ су стално укључени „трепач“ на раскрсници политичких процеса и стално је избор боје – црвено или зелено – упозоравајући мотив „за кочење или гас – батину или спас“?

Русија сматра да трагање за конкретним формама реаговања међународне заједнице на поједине опасне ситуације, укључујући политичке, економске и хуманитарне кризе, мо-

233 Ноам Чомски, „Прање мозга у слободи“, *Le Monde diplomatique* NIN, август 2007.

234 Исто.

ра бити колективно и засновано на доследном поштовању норми међународног права и Повеље ОУН²³⁵.

На другој страни треба рећи и то да је у целој Руској Федерацији формирана национална клима да ће Русија поново постати велика сила и да је сумња у то равна националној издаји. Поводом оваквог става Александар Дугин још додаје: „Само тако ми можемо да се вратимо у историју и нађемо то своје место у свету, кога смо ми Руси потпуно достојни и које смо ми заслужили својим херојским и често крвавим путем кроз историју“²³⁶.

Дефинишући пут ка победи новог система владајућих идеја Путин је јуна 2003. изјавио: „Наша снага је у консолидацији наше победе, у чврстом јединству, и земља као што је Русија мора бити јака и сигурна у себе.“

На крају треба рећи да је путинизам успео да избегне алтруистичку карактеристику сваке идеологије која је морала да се представи као великодушна и лишена интереса да би је народ прихватио а то је успео тако што је себе представио као систем нових владајућих идеја, који није у интересу власти већ грађана. Такав политички процес са прогресивним тенденцијама није морао да се намеће неким својим добро рекламираним решењима и обећањима већ су практични резултати једноставно приволели грађане Русије да прихвате путинизам и да од њега очекују још више.

235 Винко Ђурић, *Владимир Путин и васкрс Русије*, Чигоја штампа, Београд, 2001, стр. 139.

236 Из реферата Александра Дугина на међународној конференцији одржаној у Москви, 10.12.2007. *Геополитика*, јун 2008.

ЛИТЕРАТУРА:

А) Студије

- Бжежински Збигњев, *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица, 2001.
- Дал Роберт, *Полиархија*, „Филип Вишњић“, Београд, 1997.
- Ђорђевић Јован, *Политички систем*, Привредни преглед, Београд, 1973.
- Ђурић Винко, *Владимир Путин и васкрс Русије*, Чигоја, Београд, 2001.
- Ђурић Винко, *На половини пута* (други део књиге *Владимир Путин и васкрс Русије*, ауторско издање, Београд, 2004.
- Ђурић Михајло, *Изазов нихилизма – искуство разлике*, Службени лист, Београд, 1997.
- Ђурковић Миша, *Конзервативизам и конзервативне странке*, Службени гласник, Београд, 2007.
- Зенъкович Николай, *Михаил Горбачев: живот до Кремља*, ОЛМА-ПРЕСС, Москва, 2001.
- Зенъкович Николай, *Борис Елџин: Разные жизни*, ОЛМА-ПРЕСС, Москва, 2001.
- Зиновјев Александар, *Запад, феномен западњаштва*, Наш дом, Београд, 2002.
- Зиновјев Александар Александрович, *Слом руског комунизма*, БИГЗ publishin, Београд, 2003.
- Јанев Игор, *Теорија међународне политике и дипломатије и нова дефиниција политике*, Институт за политичке студије, Београд, 2006.
- Кауцки Карл, *Порекло хришћанства*, Београд, Култура 1967.
- Кнежевић Милош, *Моћ Запада*, Мали Немо, 2005.
- Кнежевић – Предић Весна, *Оглед о суверености*, Институт за политичке студије, Београд, 2001.
- Куљић Тодор, *Тито*, Институт за политичке студије, Београд, 1998.
- Мазо Борис, *Питерские против московских, или кто есть кто в окружении В. В. Путина*, Эксмо, Москва, 2003.

- Марковић Михајло, *Детерминизам и слобода*, Изабрана дела, том 5, БИГЗ, Београд, 1994.
- Марковић Михаило, *Формализам у савременој логици*, Изабрана дела, том 3, БИГЗ, 1994.
- Марковић Михаило, *Оспоравање и ангажовање*, Изабрана дела, том 8, БИГЗ, 1994.
- Матић/Подунавац, *Политички систем*, Институт за политичке студије, Београд, 1994.
- Медведев Рој, *Владимир Путин: четири године у Кремљу*, Прo-света, Београд, 2004.
- Медведев Рој, *Путин – повратак Русије*, Новости, Београд, 2007.
- Милинчић Љубинка, *Владимир Путин: Моја битка за Косово*, Софос, Београд, 2007.
- Милошевић Зоран, *Јединство православних Словена*, књига прва, Филозофски факултет, Ново Сарајево, 2006.
- Милошевић Зоран, *Јединство православних Словена*, књига друга, Институт за политичке студије, Београд, 2008.
- Милошевић Зоран „Путинизам – Савремена идеологија Руске Федерације“ НСПМ Расправе, Београд, 2008.
- Милошевић Зоран, *Путинова политика*, Институт за политичке студије, Београд, 2007.
- Милошевић Зоран, *Транзиција и српака црква*, Институт за политичке студије, Београд, 2004.
- Петровић Зоран – Пироћанац, *Геополитика воде*, Институт за политичке студије, Београд, 2007.
- Платонов Олег, *Тајна светска влада*, ИП „Алтера“, Београд, 2001.
- Саливен Ноел О, *Конзервативизам*, Укронија, Београд, 2008.
- Смиљковић / Печујлић, *Политичка социологија*, Радничка штампа, Београд, 1978.
- Стокић Љубиша Ђ., *Социологија партија*, Зенит, Београд, 1997.
- Фартышев В. И., *Последний шанс Путина*, Вече, Москва, 2004.
- Хантингтон Семјуел, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 2000.

- Цу Сун, *Умеће ратовања*, Глобал, Нови Сад, 1995.
- Чомски Ноам, *Профит изнад људи*, Светови, Нови Сад, 1999.
- Чомски Ноам, *Светски поредак – стари и нови*, СКЦ, Београд, 1996.
- Чомски Ноам, *Шта то хоће Америка?*, Институт за политичке студије, Београд, 1994.
- Шикман Анатолий, *Кто есть кто в российской истории*, Вагриус, Москва, 2003.
- Штиглиц Џозеф Е., *Противуречности глобализације*, СБМ-х, Београд, 2002.
- Б) Лексикони, енциклопедије и зборници текстова
- Вујакија Милан, *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1980.
- Голгота Христове Русије*, зборник текстова, Светигора, Цетиње, 1999.
- Економски лексикон*, Савремена администрација, Београд, 1975.
- Енциклопедија политичке културе*, ИШП „Савремена администрација“ д. д., Београд, 1993.
- История национальных политических партий России, РОС-СПЭН, Москва, 1997.
- Речник српскохрватског књижевног језика*, том 4, Матица српска, Нови Сад, 1971.
- В) *Остали коришћени извори:*
- Геополитика* 19.02.2008.
- Ђурић Винко, *Настанак савременог међународног тероризма*, специјалистички рад одбрањен на специјалистичким студијама Факултета политичких наука јуна 2006.
- Ђурић Винко, „Извоз демократије као профитабилна идеологија“, *Политичка ревија*, бр. 4/2005, Институт за политичке студије, Београд,
- „Le Monde diplomatique“ NIN годиште 2006, 2007, и 2008.
- Специјални додатак Гласа јавности „Обојене револуције“ 10. септембар 2007.
- <http://www.nin.co.yu/cgi-bin/printpage?filename=/2000-07/06/13418.html>

Винко Ђурић

www.newsstand.com

www.dnevnik.co.yu

www.voanews.com